

Nikica Barić

(Hrvatski institut za povijest, Zagreb)

SRPSKA OBLAST ISTOČNA SLAVONIJA,
BARANJA I ZAPADNI SRIJEM - OD "OLUJE"
DO DOVRŠETKA MIRNE REINTEGRACIJE
HRVATSKOG PODUNAVLJA
(prvi dio)

UDK 323.173(497.5=163.41)"199"

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 31. 1. 2011.

Rad je uglavnom utemeljen na člancima koji su u srpskim *Vukovarskim novinama*, glasilu Informativnog centra Vukovar, objavljeni u razdoblju nakon hrvatske operacije "Oluja" i kasnije, tijekom mirne reintegracije Hrvatskog Podunavlja u sastav Republike Hrvatske. Dijelovi istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema su od kraja 1991. bili u sastavu Republike Srpske Krajine (RSK). Nakon potpisivanja Erdutskog sporazuma u studenom 1995. započeo je postupan proces povratka tog područja pod hrvatsku vlast u sklopu novog mandata Ujedinjenih naroda (UNTAES). Rad pokušava prikazati kako su na reintegraciju gledali i u njoj sudjelovali mjesni Srbi i kakva je u spomenutom razdoblju bila njihova upravna i politička organizacija.

Ključne riječi: Srpska oblast Istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem, Srijemsko-baranjska oblast, Zajedničko vijeće općina, Samostalna demokratska srpska stranka (SDSS), Erdutski sporazum, UNTAES, Hrvatsko Podunavlje.

Obrazloženje istraživanja

U postojećoj literaturi koja se bavi mirnom reintegracijom Hrvatskog Podunavlja u sastav Republike Hrvatske, odnosno Prijelaznom upravom Ujedinjenih naroda za istočnu Slavoniju, Baranju i zapadni Srijem, nisam naišao na opširnije podatke kako su u tom procesu sudjelovali Srbi sa spomenutog područja. Neke korisne podatke o spomenutoj temi u svojoj knjizi sjećanja navodi Ivica Vrkić, hrvatski dužnosnik koji je imao važnu ulogu u mirnoj

reintegraciji.¹ Za spomenutu temu također je koristan i zbornik radova koje je nedavno objavio Institut društvenih znanosti Ivo Pilar - područni centar Vukovar.²

Za moje istraživanje srpskog viđenja mirne reintegracije glavni izvor našao sam u srpskim *Vukovarskim novinama*, izdanju Informativnog centra Vukovar. Spomenute novine pokrenute su nakon što je Vukovar okupiran i u njemu uspostavljena srpska vlast. Koliko mi je poznato istraživačima nisu dostupni, posebno ne u značajnijoj mjeri, dokumenti nastali djelovanjem tijela srpskih vlasti u istočnoj Slavoniji, Baranji i zapadnom Srijemu u razdoblju nakon hrvatske operacije "Oluja" u kolovozu 1995. godine. U tom smislu članci objavljeni u *Vukovarskim novinama* u razdoblju mirne reintegracije dobivaju na važnosti kao izvor za spomenutu temu. Smatram da ti članci daju mogućnost da se opiše upravna i politička organizacija Srba na spomenutom području u razdoblju nakon "Oluje" i tijekom mirne reintegracije, kao i da se prikažu glavni politički i drugi događaji iz perspektive srpske zajednice na tom području.³

Uvod

Tijekom 1991., u agresiji Srbije i Jugoslavenske narodne armije na Hrvatsku, srpska strana okupirala je Baranju i dijelove istočne Slavonije. Srbi su na tom području uspostavili Srpsku oblast Slavoniju, Baranju i zapadni Srijem.⁴ Ta oblast, zajedno sa srpskim autonomnim oblastima koje su uspostavljene u drugim dijelovima Hrvatske, ušla je u sastav Republike Srpske Krajine (RSK), koja je proglašena u Kninu 19. prosinca 1991. godine. Tijekom 1992. u Hrvatskoj je došlo do razmještanja mirovnih snaga Ujedinjenih naroda (UNPROFOR). Nakon toga u istočnom dijelu Hrvatske nije bilo većih oružanih sukoba hrvatske i srpske strane.⁵

U kasnijem razdoblju rata na stanje u Srpskoj oblasti Slavonija, Baranja i zapadni Srijem utjecat će nesuglasice među srpskim vođama oko okončanja rata u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Srbiji, odnosno Saveznoj Republici

¹ Ivica Vrkić, *Istočno od zapada, Politički putopisi hrvatskim istokom* (Zagreb, 1997).

² *Mirna reintegracija Hrvatskog Podunavlja: znanstveni, empirijski i iskustveni uvidi*, Uredili: Dražen Živić, Sandra Cvikić (Zagreb - Vukovar, 2010).

³ Tako sam za ovaj rad pregledao *Vukovarske novine* od broja 64, koji je izašao 30. kolovoza 1995., do broja 102, koji je izašao 5. prosinca 1997. godine. Nisu mi bili dostupni brojevi 65 i 66 iz 1996. godine i brojevi 100 i 101 iz 1997. godine.

⁴ Opširnije o uspostavi te oblasti vidjeti: Ilija Petrović, *Slavonija, Baranja i zapadni Srem, Od Vijeća do Republike* (Novi Sad, 1996).

⁵ Opširnije o tome vidjeti: Nikica Barić, *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995.* (Zagreb, 2005).

Jugoslaviji (SR Jugoslavija), su zbog umiješanosti u rat u Bosni i Hercegovini tijekom 1992. nametnute međunarodne sankcije i izolacija. Zato je srbijanski predsjednik Slobodan Milošević od 1993. pokušavao utjecati na vodstvo bosansko-hercegovačkih Srba, odnosno Republike Srpske, da prihvati međunarodne mirovne planove za Bosnu i Hercegovinu. Vodstvo Republike Srpske na čelu s njezinim predsjednikom, Radovanom Karadžićem, ovo je odbijalo. Karadžić se nije namjeravao povući sa znatnog dijela područja koja su Srbi u Bosni i Hercegovini zauzeli na početku rata, niti je namjeravao odustati od državnosti Republike Srpske. U ljeto 1994. Milošević je zbog toga prekinuo odnose s Republikom Srpskom, što se odrazilo i na stanje u RSK jer se vodstvo Srba u Kninu, na čelu s krajinskim predsjednikom Milanom Martićem, sve više priklanjalo Karadžiću. Početkom svibnja 1995. Hrvatska je vojnom operacijom pod svoju vlast vratila dio zapadne Slavonije koji je do tada bio pod srpskim nadzorom. Ubrzo zatim vodstva Republike Srpske i RSK najavila su da će provesti ujedinjenje svojih republika u novu "Ujedinjenu Republiku Srpsku". Kao odgovor na ovo u Srpskoj oblasti Slavonija, Baranja i zapadni Srijem osnovan je "Koordinacioni odbor", čiji je predsjednik bio Goran Hadžić. Hadžić je još 1991. bio predsjednik Srpske oblasti Slavonija, Baranja i zapadni Srijem. Početkom 1992. izabran je za predsjednika RSK, a na toj dužnosti ostao je do početka 1994. godine. Koordinacioni odbor na čelu s Hadžićem suprotstavio se ujedinjenju RSK s Republikom Srpskom, navodeći da to isključivo vodi produbljenju krize i šteti namjerama službenog Beograda da rat u Bosni i Hercegovini bude okončan. Vodstvo u Kninu ovu je djelatnost Koordinacionog odbora ocijenilo kao "secesiju" istočnog dijela RSK, odnosno kao znak da odlučujući utjecaj na tom području više nema Knin, nego Beograd. Događaji koji će zatim uslijediti pokazat će sve slabosti RSK i Republike Srpske. One nisu raspolagale vojnom snagom kojom bi opravdale svoju političku nepopustljivost. To će se pokazati ubrzo nakon početka hrvatske operacije "Oluja", kada je zapadni dio RSK doživio slom, dok će se daljnjim napredovanjem hrvatskih snaga u jugozapadnoj Bosni i Republika Srpska ubrzo naći u izuzetno nepovoljnom položaju, što će je konačno prisiliti na prihvaćanje međunarodnih mirovnih inicijativa.⁶

Prema nekim podacima vidljivo je da je, neposredno nakon početka "Oluje", političko i vojno vodstvo RSK u Kninu priželjkivalo da, kao odgovor na hrvatski napad, u istočnoj Slavoniji dođe do ofenzivnih djelovanja 11. slavonsko-baranjskog korpusa Srpske vojske Krajine (SVK) prema Osijeku i Vinkovcima, odnosno da se na tom području u rat protiv Hrvatske uključi i Vojska Jugoslavije.⁷ No, takva očekivanja nisu imala temelja u politici koju je u tom trenutku vodio Milošević. U Beogradu je 5. kolovoza 1995. održa-

⁶ Barić, *Srpska pobune u Hrvatskoj*, 463-487.

⁷ Dušan Viro, *Slobodan Milošević, Anatomija zločina*, (Zagreb, 2007), 387-389., 392.

na sjednica Vrhovnog savjeta obrane SR Jugoslavije, na kojoj se razmatralo stanje nakon početka "Oluje". Milošević je na tom sastanku hladno zaključio da je bitno da se "sagleda celina situacije", upozorivši da bi eventualni vojni odgovor Beograda na "Oluju" imao katastrofalne posljedice za Jugoslaviju, pri čemu nije isključio mogućnost da bi, u tom slučaju, NATO savez protiv nje pokrenuo vojnu intervenciju. Nakon toga Milošević je podsjetio da je Beograd od Republike Srpske tražio da prihvati međunarodne mirovne inicijative, kao što je od Knina tražio da sa Zagrebom "vodi dijalog". No, pod utjecajem Radovana Karadžića vodstvo RSK odlučilo se za suprotnu politiku. Milošević je ocijenio da je vodstvo Republike Srpske trebalo prihvatiti ponuđene mirovne planove jer je u suprotnom očekuje "mnogo gore rešenje". No, takva upozorenja Beograda nisu prihvaćena, u vezi s čime je Milošević zaključio da su posljedice toga "poznate".⁸

Od "Oluje" do Erdutskog sporazuma

Nema sumnje da je brzi pad Knina i cijelog zapadnog dijela RSK za Srbe u njezinom preostalom dijelu, u istočnoj Slavoniji i Baranji, bio težak udarac, stvorivši zabrinutost da bi i na tom području moglo doći do napada Hrvatske vojske. Da je neposredno nakon "Oluje" trebalo ohrabriti srpsko stanovništvo u istočnoj Slavoniji, govori i proglas koji je tada objavio Slavko Dokmanović, predsjednik Skupštine općine Vukovar:

"Nemilosrdna igra sudbine bacila nas je na ivicu ponora. To nije prvi put. Teško nas je udarila zla neman zločinačka, fašistička, ustaška. Gotovo ostadosmo bez daha. To je bila kap koja je prevršila sve mere. Do sada je Srpski nacionalni korpus bio razdjeljen, odvojen od Majke nam Srbije. Konačno smo opet jedno. Majka više nije samo iza nas, sada je Majka Srbija sa nama. Nadala se da će svet sprečiti zločin. Svet nije, zato mora Majka. Svaki zločinački metak i ustaška granata koja padne na Vukovar, kao da je pala na Beograd, Kruševac ili Kragujevac. Vukovar je mesto gde su ustaše dobile državnost kao što će da bude mesto gde će da je izgube. Ovde ćemo im slomiti vrat. To je naša neizbežna, Bogom dana sudbina. Razvališe nam ognjišta, oteraše nas na bespuća. Od sad će imati rat. Mi to nismo hteli, nije htela ni Srbija. Drugog izlaza nema. Svaki ćemo udarac, koji nam je nanet vratiti višestruko jače. Naša će pesnica da ih zgromi. Sudbina nam je dodelila da iskorenimo zlo ustaštva, da uništimo tu klicu zločinačku za sva vremena. Ima nas dvanaest miliona, ima nas ako treba i trista dvanaest miliona. Shvatite ove brojke ozbiljno, saberite se. Skupimo se kao junaci oko okruglog sto-

⁸ International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, Court Records (dalje: ICTY Court Records), IT-02-54, Savezna Republika Jugoslavija, Vrhovni savet odbrane, SP Broj 10-1, 5. 08. 1995. god., Beograd, Zabeleška sa 40. proširene sednice Vrhovnog saveta odbrane održane 05. avgusta 1995. godine.

la, ćutimo, pogledajmo se duboko u oči. Neka nas uvek prate ti pogledi i pogledi naše dece, neka nas Źuljaju kosti naših predaka. Srbin nikad nije bio izdajnik, ako se pojave izdajnici satrt ćemo ih. Moraju da znaju da je ovo srpska stvar, ako hoće i velikosrpska, neka to zovu kako znaju. Danas poćinje istorijska prekretnica, sve je podrećeno borbi za opstanak Srpskog nacionalnog korpusa. Priće o uraćenim greškama ostavimo za druga vremena. Svaki pojedinac mora da odradi svoj deo zajednićkog zadatka, pri tome se mora u potpunosti angaŹovati disciplinovano i samopregorno, svesno do kraja zadatka. U ime naših predaka, za ćast naših potomaka, da bi uspravno hodali zemljom. Ovoga puta nećemo osvajati ustaške gradove da bi pravili nove zablude. Sad nam je zadatak uništiti zloćince, krvoloke ma gde bili u njihovom gnezdu. U ovoj borbi dok je pobedonosno ne okonćamo okrenimo se sebi sa puno vere, imamo snage, znanja i potencijala. Srbija je sa nama. Vlast mora da funkcioniše u maksimalnoj meri i bez alternative, sve druge opcije ostavimo za posle. Ne osvrćimo se na laŹi zloćinaćkih ustaških medija, oni ne znaju normalno prićati. Iz pogleda, krvi i reći im izlazi zloba, cinizam i zloćin. Za sada ih nemojmo slušati, dok im ne zaćepimo prljavu gubicu. Heroji svih naših krvavih borbi zaklinjemo se vama i otadŹbini. Rane će nam uskoro zarasti, ostaće oŹiljci koji će nas goniti do pobeće. S verom u Srbiju do konaćne pobeće!!”⁹

Istovremeno su mećunarodni predstavnici radili na tome da se ratni sukob ne proširi i na istoćnu Slavoniju. Tako je Fernando Sanchez Rau, voditelj Promatraćke misije Evropske unije za bivšu Jugoslaviju, 22. kolovoza 1995. posjetio Erdut i Vukovar, gdje je razgovarao s Milanom Milanovićem, poćoćnikom ministra obrane RSK, a zatim i s predstavnicima općine Vukovar. Glavni cilj njegova posjeta bio je uspostaviti vezu s vlastima u tom dijelu RSK, kako bi se istraŹila mogućnost da one zapoćnu pregovore s hrvatskom stranom. Rau je izrazio Źaljenje zbog hrvatske “agresije” na zapadni dio RSK i “egzodusa srpskog naroda”. Ocijenio je da je to bila posljedica nedostatka volje da se kriza okonća na miran naćin, odnosno pregovorima. Rau je zakljućio da iz spomenutih dogaćaja treba izvući pouku, kako se oni ne bi ponovili. Moglo bi se reći da je takva izjava bila i poruka srpskim predstavnicima na tom podrućju da prihvate put pregovora. Nakon razgovora s Rauom predsjednik vukovarske općine Slavko Dokmanović izjavio je da srpska strana Źeli izbjeći ratni sukob s Hrvatskom. U tom smislu moguće je povesti pregovore. No, s druge strane, za Srbe je neprihvatljivo prihvatiti hrvatsku vlast, u ćemu će ustrajati i pod cijenu novog sukoba.¹⁰

Tijekom listopada 1995. zapoćeli su pregovori hrvatskih vlasti sa srpskim predstavnicima iz istoćne Slavonije i Baranje. Oni su se vodili na nekoliko

⁹ Slavko Dokmanović, “Graćani, borci, heroji Vukovara”, *Vukovarske novine, Novine Informativnog centra Vukovar*, (Vukovar), br. 64 (30. avgust 1995), 1.

¹⁰ M. Mitić, “Vukovar posetio ambasador Evropske unije”, *Vukovarske novine*, br. 64 (30. avgust 1995), 2.

sastanaka koji su održani na području pod nadzorom hrvatskih vlasti (Osijek, Zagreb) i na području pod srpskim nadzorom (Erdut). Od međunarodnih predstavnika u pregovorima su sudjelovali Thorvald Stoltenberg, supredsjedatelj Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji, Peter Galbraith, američki veleposlanik u Hrvatskoj i Geert Ahrens, predstavnik Organizacije o europskoj sigurnosti i suradnji (OESS). Sa srpske strane u pregovorima je glavnu ulogu imao Milan Milanović, kao “šef pregovaračkog tima” Srijemsko-baranjske oblasti. U početnom dijelu pregovora srpska strana odbacila je hrvatske tvrdnje da je prihvatila povratak pod hrvatsku vlast, izjavljujući da su to izmišljotine. Istovremeno su međunarodni predstavnici požurivali ove pregovore, želeći da obje strane potpišu sporazum prije 1. studenog 1995., kada su u Daytonu, u Sjedinjenim Američkim Državama, trebali početi pregovori o okončanju rata u Bosni i Hercegovini.¹¹

Stoltenberg i Galbraith su i 5. studenog u Erdutu pregovarali sa Srbima ali oni nisu prihvatili prijedlog sporazuma koji su im tom prilikom ponudili međunarodni predstavnici. Stoltenberg i Galbraith ovime nisu bili zadovoljni, te su otputovali na pregovore koji su tada trajali u Daytonu. U vezi s ovime srpski pregovarači su Galbraithu i Stoltenbergu, kao i američkom državnom tajniku Warrenu Christopheru uputili pismo. U njemu je navedeno da srpska strana cijeni napore međunarodnih čimbenika da ostvare mir, što je i težnja srpskih predstavnika. No, upozoreno je da Hrvatska na područjima koja je prethodno vratila pod svoju vlast provodi nasilje nad Srbima. Zato su i pregovarači Srijemsko-baranjske oblasti zabrinuti za stanovnike njihovog područja i imaju opravdane primjedbe na sadržaj sporazuma koji im je ponuđen. Napomenuto je da Srijem i Baranja “nikada nisu bili u sastavu Republike Hrvatske”, a stanovništvo tog područja nakon svih prethodnih događaja ne vjeruje hrvatskim vlastima. Zato je zatraženo da se na tom području uspostavi prijelazna uprava UN-a koja bi riješila postojeće probleme, a tek kasnije treba donijeti “pravednu i mudru” odluku o budućnosti Srijemsko-baranjske oblasti.¹²

Konačno je 12. studenog 1995. u 13.40 sati vođa srpskih pregovarača Milan Milanović u Erdutu ipak potpisao sporazum. Od međunarodnih predstavnika sporazum su potpisali Galbraith i Stoltenberg. Odmah zatim Stoltenberg je otputovao u Zagreb, kako bi sporazum potpisala i hrvatska strana, što je i učinjeno istog dana.¹³

¹¹ Pripremila S. Vukičević, “Pregled održanih sastanaka pregovaračkih delegacija”, *Vukovarske novine*, br. 67 (10. novembar 1995), 1.

¹² “Dogovor nije postignut”, *Vukovarske novine*, br. 67 (10. novembar 1995), 2.

¹³ “Sporazum je potpisan”, *Vukovarske novine*, br. 68 (4. decembar 1995), 1.

Temeljni sporazum o području istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema, poznatiji kao "Erdutski sporazum", imao je 14 točaka. U njemu se spomenuto područje navodi samo kao "područje".

U 1. točki navodi se da će biti uspostavljeno prijelazno razdoblje od 12 mjeseci, koje može biti produženo, najviše za 12 mjeseci, a na zahtjev jedne od strana potpisnica sporazuma.

U 2. točki navodi se da se od Vijeća sigurnosti UN-a traži da osnuje prijelaznu upravu koja će upravljati područjem tijekom prijelaznog razdoblja, u interesu svih osoba koje na tom području žive, ili se na njega vraćaju.

U 3. točki navodi se da se od Vijeća sigurnosti UN-a traži da donese odluku o slanju međunarodnih snaga koje će u prijelaznom razdoblju održavati mir i sigurnost na području i na druge načine pomagati provođenje sporazuma. Područje će biti demilitarizirano u skladu s rokovima i procjenama koje utvrde međunarodne snage. Demilitarizacija se mora dovršiti najkasnije 30 dana po razmještanju međunarodnih snaga, a trebala je obuhvatiti sve vojne i policijske snage, osim međunarodnih snaga i policije koja će djelovati pod nadzorom, ili uz pristanak prijelazne uprave.

U 4. točki navodi se da će prijelazna uprava osigurati mogućnost povratka izbjeglica i raseljenih osoba njihovim domovima. Sve osobe koje su napustile područje, ili su došle na područje, a prethodno su imale stalno mjesto boravka u drugim dijelovima Hrvatske, uživati će ista prava kao i svi ostali stanovnici područja. Prijelazna uprava će bez odlaganja poduzeti nužne korake za uspostavljanje normalnog djelovanja svih javnih službi na području.

U 5. točki navodi se da će prijelazna uprava pomagati u osnivanju i izobrazbi privremenih policijskih snaga u cilju izgradnje profesionalizma među pripadnicima policije, kao i povjerenja među svim etničkim zajednicama.

U 6. točki navodi se da će se na području poštivati najviša razina međunarodno priznatih prava i osnovnih sloboda.

U 7. točki navodi se da se sve osobe imaju pravo slobodno vratiti u svoje mjesto boravka na području, gdje će živjeti u punoj sigurnosti. Sve osobe koje su došle na područje, a prethodno su imali stalno mjesto boravka u Hrvatskoj, imaju pravo živjeti na području.

U 8. točki navodi se da sve osobe imaju pravo na povratak sve imovine koja im je oduzeta nezakonitim postupcima ili su je bili prisiljeni napustiti, odnosno imaju pravo na pravednu odštetu za tu imovinu.

U 9. točki, koja je zapravo bila vrlo slična 8. točki, navodi se da sve osobe, bez obzira na nacionalnost, imaju pravo na povratak imovine, na odštetu

za imovinu koja im se ne može vratiti, kao i na pomoć u obnovi oštećene imovine.

U 10. točki sve zainteresirane zemlje i organizacije pozvane su da poduzmu odgovarajuće korake, kako bi pomogle provođenju sporazuma. Nakon isteka prijelaznog razdoblja međunarodna zajednica će dugoročno pratiti i izvještavati o poštivanju ljudskih prava na području.

U 11. točki sve zainteresirane zemlje i organizacije pozvane su da osnuju komisiju koja će pratiti provođenje sporazuma, posebno njegovih odredbi koje se odnose na ljudska i građanska prava, da vrši istragu o svim prijavama kršenja sporazuma i da donosi odgovarajuće preporuke.

U 12. točki navodi se da će najkasnije 30 dana prije isteka prijelaznog razdoblja prijelazna uprava organizirati izbore za sva tijela lokalnih vlasti, uključujući općine, oblasti i regije, dok će srpskoj zajednici biti osigurano pravo da imenuje zajedničko vijeće općina. Od nadležnih međunarodnih organizacija kao i od zainteresiranih država traži se da nadgledaju provođenje spomenutih izbora.

U 13. točki navodi se da će hrvatske vlasti u potpunosti surađivati s prijelaznom upravom i međunarodnim snagama. Tijekom prijelaznog razdoblja hrvatska Vlada dat će odobrenje za prisutnost međunarodnih promatrača na međunarodnim granicama područja, kako bi se omogućilo slobodno kretanje ljudi preko postojećih graničnih prijelaza.

U 14. točki navodi se da će sporazum stupiti na snagu nakon što Vijeće sigurnosti UN-a donese rezoluciju koja će potvrditi odredbe sporazuma.¹⁴

U *Vukovarskim novinama* je u vezi s potpisivanjem sporazuma navedeno da on “ne uključuje mirnu reintegraciju u Hrvatsku”, dok je Milan Milanović srpskim novinarima izjavio da je sadržaj sporazuma “do sada najprihvatljiviji”, naglasivši da razdoblje prijelazne uprave treba mudro iskoristiti kako bi srpska strana stigla do “svog cilja”.¹⁵ Povodom potpisivanja sporazuma Milanović je izdao i priopćenje u kojem je, među ostalim, naveo da je njime osiguran mir i sigurnost srpskog naroda u Srijemsko-baranjskoj oblasti. Srpska strana ne vjeruje da Hrvatska hoće i može zaštititi prava Srba. Kako bi se izbjegao rat, srpska strana je svoje povjerenje poklonila međunarodnoj zajednici, odnosno jamstvima UN-a i njegovog Vijeća sigurnosti. Zato prijelazno razdoblje treba iskoristiti kako bi se srpski nacionalni ciljevi ostvarili na miran način. Milanović je pozvao sve srpske političke snage i stanovništvo u Srijem-

¹⁴ “Sporazum je potpisan”, *Vukovarske novine*, br. 68 (4. decembar 1995), 1. Također vidjeti: Mario Nobile, *Hrvatski feniks, Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990.-1997.* (Zagreb, 2000), 496-500.

¹⁵ “Sporazum je potpisan”, *Vukovarske novine*, br. 68 (4. decembar 1995), 1.

sko-baranjskoj oblasti da dotadašnju borbu nastave na političkoj razini, kako bi ostvarili slobodu, dostojanstvo i ravnopravnost srpskog naroda.¹⁶

Milan Milanović je 14. studenog novinarima izjavio da će, nakon potpisivanja sporazuma, Vijeće sigurnosti UN-a u vezi s njim donijeti svoju rezoluciju, dok će svih 14 točaka sporazuma biti razrađene u posebnim aneksima. Milanović je predvidio da bi do uspostave prijelazne uprave UN-a u najbržem slučaju moglo doći za dva, do dva i pol mjeseca.¹⁷

Povodom potpisivanja Erdutskog sporazuma u *Vukovarskim novinama* objavljen je komentar koji je taj sporazum usporedio s Vanceovim planom koji je prihvaćen početkom 1992. godine. Navedeno je da je Beograd bio jamac Vanceova plana, ali na kraju nije poduzeo ništa kada su Hrvati napali zapadne dijelove RSK:

“Pri usvajanju Vansovog plana Hrvatska je bila na kolenima, bez trećine teritorije. RSK se stvarala kao mlada država još uvek podgrevana na nacionalnom zanosu iz matice. Tada su još uvek ‘igrale’ granice Karlovac-Virovitica-Karlobag. U novembru ove godine Hrvatska se afirmisala kao potencijalna vojna ‘sila’ pogotovo nakon sramnog isterivanja i masakriranja preostalih Srba u Krajini. Na oblast ipak nije silom udarila respektujući srpske potencijale i zazirući od reagovanja sadašnje Jugoslavije.”¹⁸

U komentaru je navedeno da ni Vanceov plan ni Erdutski sporazum ne prejudiciraju konačno političko rješenje, iako i Hrvatska i dobar dio međunarodne zajednice Erdutski sporazum tumače kao mirnu reintegraciju Srijemsko-baranjske oblasti pod hrvatsku vlast. No, zaključeno je u komentaru, srpska strana, kako je to izjavio i Milan Milanović, ima za cilj “prisajedinjenje matici”. Zato u budućim pregovorima srpska strana ima vremena da snagom argumenta dokaže međunarodnoj zajednici i Hrvatskoj da je Srijemsko-baranjska oblast “odvajkada srpska”. U vezi s ovim navedeno je da među Srbima iz “okupirane srpske Dalmacije, Like, Banije” postoji veliki interes da se nasele u Oblast, pa bi oni starosjedioci koji imaju višak stambenog prostora njega trebali prepustiti ovim sunarodnjacima.¹⁹

Svakako je spomenuti komentar zanimljiv, iako su u njemu zanemarene činjenice da je nakon prihvaćanja Vanceovog plana Vijeće sigurnosti UN-a svojim rezolucijama potvrdilo teritorijalni integritet Hrvatske. Time je jasno istaknuto da su područja pod srpskim nadzorom dio hrvatskog teritorija, što

¹⁶ Saopštenje šefa pregovaračkog tima Sremsko-baranjske oblasti M. Milanovića nakon potpisivanja sporazuma u Erdutu, *Vukovarske novine*, br. 68 (4. decembar 1995), 1.

¹⁷ S. Vukičević, “U očekivanju rezolucije”, *Vukovarske novine*, br. 68 (4. decembar 1995), 1.

¹⁸ B. Rkman, “Sličnosti i razlike”, *Vukovarske novine*, br. 68 (4. decembar 1995), 3.

¹⁹ Isto.

je uvjetovalo i eventualno konačno političko rješenje. Osim toga, početkom 1995. na hrvatsko traženje je prihvaćen novi mandat UN-a u Hrvatskoj (UN-CRO), čime je dotadašnji mandat (UNPROFOR), koji je bio zacrtan Vanceovim planom, zapravo preostao vrijediti.²⁰

Neki drugi izvori daju opširnije podatke kako je došlo do potpisivanja Erdutskog sporazuma. Hrvoje Šarinić, koji je kao izaslanik hrvatskog predsjednika Franje Tuđmana pregovarao sa Slobodanom Miloševićem, opisao je kako se, nakon operacija "Oluja", tijekom kolovoza i rujna 1995. nekoliko puta sastao sa srbijanskim predsjednikom. Tada su pregovarali o stanju u Bosni i Hercegovini ali je u tim razgovorima značajno mjesto imalo i pitanje istočne Slavonije. Iz onoga što je o tim razgovorima kasnije napisao Šarinić vidljivo je da je za Miloševića bilo izuzetno važno da u istočnoj Slavoniji ne dođe do nove hrvatske vojne intervencije, pri čemu je natuknuo da u tom slučaju ni Vojska Jugoslavije, za razliku od "Oluje", ne bi mogla ostati izvan sukoba. Šarinić navodi da ni hrvatska strana nije željela pitanje istočne Slavonije riješiti silom ali je također dao znati Miloševiću da će, ako bude potrebno, to ipak učiniti, a u tom slučaju od rata neće biti pošteđena ni Jugoslavija. Ipak je naglasak bio na mirnom rješenju pitanja istočne Slavonije, pri čemu su se i Milošević i Šarinić slagali da na tom području treba uspostaviti privremenu upravu UN-a. Razlike su se pojavile oko trajanja te uprave, pri čemu je Milošević na početku tražio da ona traje čak pet godina, što je Šarinić odbio. Milošević je također tražio da se na tom području Srbima osigura mogućnost održavanja referenduma o autonomiji, odnosno o njihovom konačnom položaju. Pri tome je Milošević navodio da ondje trenutno živi oko 200.000 Srba, a on ne želi da dođe i do njihovog iseljavanja u Srbiju. Šarinić je i ovo odbacio, pozivajući se na činjenicu da je prije rata srpsko stanovništvo na tom području bilo u manjini, dok je do trenutnog sastava stanovništva došlo useljavanjem Srba koji su napustili druge dijelove Hrvatske.²¹

Nesuglasice Beograda i Zagreba oko rješenja pitanja istočne Slavonije nisu razriješene ni do mirovnih pregovora o okončanju rata u Bosni i Hercegovini, koji su započeli 1. studenog 1995. u američkoj zrakoplovnoj bazi u Daytonu. Tada je došlo do izravnih razgovora Miloševića i Tuđmana, pri čemu je Milošević insistirao da se Srbima u istočnoj Slavoniji omogući da o svom konačnom položaju odluče na referendumu. Kao i Šarinić prije njega, tako je i Tuđman odbacio spomenutu mogućnost. I dalje je postojala i nesuglasica oko trajanja prijelazne uprave, pri čemu je Tuđman tražio da ona traje jednu godinu, dok je Milošević smatrao da se ona mora protegnuti na tri godine. Nakon toga Tuđman se vratio u Hrvatsku kako bi sudjelovao u predizbornoj

²⁰ Nobilo, *Hrvatski feniks*, 399-473.

²¹ Hrvoje Šarinić, *Svi koji tajni pregovori sa Slobodanom Miloševićem, Između rata i diplomacije 1993-1995 (1998) (Zagreb, 1999)*, 277-307.

kampanji za nove parlamentarne izbore. Kada se vratio u Dayton konačno je s Miloševićem, uz posredovanje američkih predstavnika, postigao dogovor oko istočne Slavonije.²²

Više godina kasnije Milan Milanović opisat će kako je potpisao Erdutski sporazum. Jedan dan prije potpisivanja sporazuma Milanović je preko jugoslavenskog Ministarstva vanjskih poslova dobio poruku iz Daytona, u kojoj mu je Milošević poručio da potpiše sporazum i da pokuša dobiti što dulje razdoblje trajanja prijelaznog razdoblja. Milanović je o ovome razgovarao s Radovanom Stojičićem Badžom, načelnikom Resora javne bezbjednosti Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP-a) Republike Srbije, koji mu je rekao da će stupiti u vezu s Jovicom Stanišićem, načelnikom Resora državne bezbjednosti, koji se s Miloševićem nalazio u Daytonu, kako bi od njega dobio dodatne upute. Stanišić je ubrzo poslao poruku u kojoj je naveo da je s Miloševićem pokušao sve što je mogao. No, nije imao uspjeha i zato je istočna Slavonija "izgubljena". I nakon ove poruke Stojičić je ipak rekao Milanoviću da ne potpisuje sporazum ali mu je Milanović odgovorio da će, ako ne potpiše, Hrvati odmah izvršiti napad na područje pod srpskim nadzorom. Zatim se Milanović vratio u istočnu Slavoniju, gdje je razgovarao s Ilijom Kojićem, pomoćnikom ministra unutrašnjih poslova RSK i general-majorom Dušanom Lončarom, komandantom 11. slavonsko-baranjskog korpusa SVK. Povjerio im je da mora potpisati sporazum, a i Kojić i Lončar su mu rekli da će podržati svaku njegovu odluku. Milanović je ovime bio zadovoljan jer je znao da može računati na miliciju i vojsku. Zatim je razgovarao i s predsjednicima svih pet općina tog područja, kao i s Goranom Hadžićem, i na kraju ih je uspio uvjeriti da sporazum treba potpisati. Nakon što je potpisao sporazum Milanovića je nazvao Stojičić Badža koji se zbog toga naljutio na njega. Zatim je Milanović pozvan u Bačku Palanku gdje su ga zbog potpisivanja sporazuma kritizirali i predsjednik te općine, Ljubo Novaković, kao i dužnosnici Miloševićeve Socijalističke partije Srbije iz Vojvodine, Radovan Pankov i Trivo Ivković. Kada im je Milanović pokušao objasniti da je to učinio po nalogu Miloševića, oni mu nisu vjerovali. Na kraju sastanka Pankov je Milanoviću prenio i poruku direktora jugoslavenske Savezne uprave carina Mihalja Kertesa, inače bliskog suradnika Miloševića, koji mu je također poručio da je ljut zbog potpisivanja sporazuma. Nekoliko dana kasnije Milošević se iz Daytona vratio u Beograd, nakon čega je nazvao Milanovića. Poručio mu je da je dobro postupio kada je potpisao sporazum i pitao ga jesu li ga njegovi suradnici zbog toga kritizirali.

²² Derek Chollet, *Tajna povijest Daytona, Američka diplomacija i mirovni proces u Bosni i Hercegovini 1995.* (Zagreb, 2007), 288-346.

Milanović je prešutio da je bio izložen kritikama i rekao je Miloševiću da ga zbog potpisivanja sporazuma nitko nije kritizirao.²³

Tako bi se moglo reći da je, nakon potpisivanja Erdutskog sporazuma, među pojedinim Srbima u istočnoj Slavoniji bilo iluzija da on ne prejudicira konačno političko rješenje, odnosno povratak pod hrvatsku vlast. No, očito je da Milošević i najodgovorniji srpski predstavnici, poput Milana Milanovića, u tom smislu nisu imali nikakvih iluzija, iako je Milanović u javnim izjavama tu činjenicu izbjegavao spomenuti. No, za to je imao sasvim dobre razloge jer bi takvo priznanje dovelo do daljnje demoralizacije među srpskim stanovništvom, a to se očito željelo izbjeći.

Svakako treba spomenuti da je proces mirne reintegracije bio praćen i normalizacijom odnosa između Beograda i Zagreba. U Beogradu je 23. kolovoza 1996. potpisan sporazum o normalizaciji odnosa između Hrvatske i SR Jugoslavije, kojim su se one međusobno priznale u njihovim međunarodno priznatim granicama. Ovim sporazumom također je dogovorena i uspostava punih diplomatskih odnosa.²⁴

Uspostava i glavne značajke Prijelazne uprave UN-a

Kofi Annan, posebni izaslanik glavnog tajnika UN-a, posjetio je 21. studenog 1995. Slavonsko-baranjsku oblast, gdje se sastao sa srpskim predstavnicima. Tom prilikom raspravljalo se o provedbi predstojeće prijelazne uprave UN-a, a srpska strana istaknula je da je do tada dobro surađivala s belgijskim i ruskim snagama koje su u sklopu prethodnih mandata UN-a bile raspoređene u Oblasti. Annan, kojem je to bio prvi posjet tom području, dao je jamstva UN-a da će Erdutski sporazum biti proveden, dodajući da je najvažnije da je rat konačno završen.²⁵

I američki veleposlanik Galbraith se 1. prosinca 1995. sastao s Pregovaračkim timom Srijemsko-baranjske oblast. Kasnije je, na konferenciji za tisak, Galbraith izjavio da su Sjedinjene Države zainteresirane za uspješnu provedbu Erdutskog sporazuma. Osim toga spomenuto je da je Vijeće sigurnosti UN-a, dok ne donese rezoluciju o Erdutskom sporazumu, produžilo dotadašnji mandat UN-a na tom području do 15. siječnja 1996. godine.²⁶

²³ ICTY Court Records, IT-02-54, Exhibit P550, Witness statement of Milan Milanovic dated 11. 05. 02, 17. 07. 02, 11, 14, 15, 25, 26, 28. 06. 03.

²⁴ *Balkanski ugovorni odnosi 1876-1996., Dvostrani i višestrani međunarodni ugovori i drugi diplomatski akti o državnim granicama, političkoj i vojnoj saradnji, verskim i etničkim manjinama*, III tom (1946-1996), priredio Momir Stojković (Beograd, 1999), dok. br. 563.

²⁵ S. Vukičević, "Na potezu su UN", *Vukovarske novine*, br. 68 (4. decembar 1995), 2.

²⁶ S. V. "Tri tima prelazne uprave", *Vukovarske novine*, br. 69 (26. decembar 1995), 2.

Vijeće sigurnost UN-a je u konzultacijama koje su dovršene 20. prosinca 1995. podržalo prijedlog glavnog tajnika Boutros Boutros Ghalija da se za upravitelja UN-a u Srijemsko-baranjskoj oblasti imenuje američki diplomat Jacques Paul Klein. Također je zaključeno da Klein treba što prije posjetiti područje na kojem će obnašati svoju novu dužnost, kako bi se upoznao sa stanjem koje na njemu vlada.²⁷ Klein je ovo ubrzo i učinio. Njega je 29. prosinca u Beogradu primio srbijanski predsjednik Milošević. Milošević je nakon razgovora s Kleinom telefonski razgovorao s jugoslavenskim ministrom vanjskih poslova Milanom Milutinovićem, pri čemu se o Kleinu izrazio u povoljnim crtama, zaključujući da je njegov dolazak na dužnost prijelaznog upravitelja znak da će se Amerikanci brinuti za sigurnost Oblasti. Zato je Milošević poručio Milutinoviću da javi srpskim predstavnicima na tom području da s Kleinom u potpunosti surađuju.²⁸ Klein je 30. prosinca posjetio Oblast, gdje je razgovarao sa srpskim predstavnicima, pri čemu je izjavio da će o svom posjetu podnijeti izvješće Vijeću sigurnosti UN-a, koje će zatim donijeti odluku o novom mandatu UN-a u Srijemsko-baranjskoj oblasti.²⁹

Tako je Vijeće sigurnosti UN-a 15. siječnja 1996. donijelo Rezoluciju 1037. U njoj je još jednom potvrđena nezavisnost i teritorijalni integritet Republike Hrvatske, te je u tom smislu naglašeno da je područje istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema sastavni dio Republike Hrvatske. U rezoluciji je izražena potpora Erdutskom sporazumu i odlučeno je da se za početno razdoblje od 12 mjeseci na tom području uspostavi mirovna operacija UN-a. Ta operacija trebala je imati svoju vojnu i civilnu sastavnicu, a njezin naziv je bio: Prijelazna uprava Ujedinjenih naroda za istočnu Slavoniju, Baranju i zapadni Srijem (United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium, UNTAES-a). U rezoluciji je od glavnog tajnika UN-a zatraženo da odredi prijelaznog upravitelja UN-a. Također je predviđeno da vojna sastavnica UNTAES-a ima 5000 vojnika, koji su trebali omogućiti i nadzirati provođenje demilitarizacije tog područja. Istovremeno je civilna sastavnica UNTAES-a trebala raditi na uspostavi privremenih policijskih snaga. Nakon izvršenja ovih zadataka i vojna i civilna sastavnica te misije UN-a trebale su raditi na daljnjem provođenju Erdutskog sporazuma.³⁰

Predstavnici Srijemsko-baranjske oblasti su u svojim izjavama prihvatili spomenutu rezoluciju, izrazivši spremnost za suradnju s novom upravom

²⁷ B. Rkman, "‘Vruća prepiska’ između Butrosa Galija i Madlen Olbrajt", *Vukovarske novine*, br. 69 (26. decembar 1995), 2.

²⁸ Viro, *Slobodan Milošević, Anatomija zločina*, 428-429.

²⁹ S. Vukičević, "Na potezu je Savet bezbednosti", *Vukovarske novine*, br. 70 (11. januar 1996), 1.

³⁰ Nobilo, *Hrvatski feniks*, 506-509. Također vidjeti: Rezolucija Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija 1037 (1996), *Vukovarske novine*, br. 71 (1. februar 1996), 2.

UN-a. Istovremeno su tražili od UN-a da i Hrvatska poštuje ono što je dogovoreno. Također je od prijelaznog upravitelja Kleina zatraženo da stanovništvu Srijemsko-baranjske oblasti javno zajamči potpunu sigurnost.³¹

Početak veljače 1996. u *Vukovarskim novinama* objavljen je komentar o početku mandata UNTAES-a. U njemu je navedeno da će se pred novom prijelaznom upravom postaviti zadatak uspostave povjerenja između hrvatske i srpske strane jer se Erdutski sporazum i dalje "različito" tumači, što u "nedoumicu" dovodi i Hrvate i Srbe. No, u istom je komentaru također spomenuto da je upravitelj Klein u izjavi koju je 20. siječnja 1996. dao na Hrvatskoj televiziji nedvosmisleno izjavio da stanovništvo Srijemsko-baranjske oblasti mora shvatiti da će biti hrvatski građani.³²

Tako je započelo djelovanje UNTAES-a na čelu s prijelaznim upraviteljem Kleinom, koji je na toj dužnosti i prema hrvatskoj i prema srpskoj strani djelovao "odlučno i uvjerljivo, ali i fleksibilno i pragmatično", čime se, u pozitivnom smislu, razlikovao od dužnosnika UN-a koji su prethodno djelovali u Hrvatskoj.³³ U veljači 1996. Klein je izjavio da će misija UNTAES-a biti sredstvo za uspostavu suradnje između hrvatske i srpske strane, dok je izuzetno važno da su predsjednici Milošević i Tuđman obećali da će u tome u potpunosti surađivati, čime je "rat na ovom prostoru gotov".³⁴ U izjavi koju je u travnju iste godine dao srpskim medijima iz Vukovara Klein je objasnio da treba raditi na tome da područje pod upravom UNTAES-a bude ravnopravna zajednica svih nacionalnih i vjerskih skupina. Zatim je naveo da je UNTAES do tada na crti razdvajanja hrvatske i srpske strane organizirao susrete razdvojenih obitelji, a otvorene su, ili se radilo na otvaranju, prometnica koje su prolazile kroz to područje, iako su one u tom razdoblju uglavnom služile snagama UN-a, odnosno međunarodnim mirovnim snagama koje su počele djelovati u Bosni i Hercegovini.³⁵ I kasnije je Klein, kada je govorio za srpske medije, znatnim dijelom nastojao stanovništvo Oblasti uvjeriti da se treba okrenuti mirnodopskom razvoju, odnosno poslovima kao što su razminiranje, obnova porušenih stambenih i infrastrukturnih objekata i pokretanje gospodarstva,

³¹ S. Vukičević, "O Rezoluciji Saveta bezbednosti UN 1037 rekli su:", *Vukovarske novine*, br. 71 (1. februar 1996), 2.

³² B. Rkman, "Počeo mandat UNTAES-a", *Vukovarske novine*, br. 71 (1. februar 1996), 3.

³³ Nobilo, *Hrvatski feniks*, 510.

³⁴ S. Vukičević, "Pripreme za uspostavljanje saradnje", *Vukovarske novine*, br. 73 (15. mart 1996), 1.

³⁵ S. Vukičević, "Zajednički rad UNTAES-a i lokalnih vlasti", *Vukovarske novine*, br. 75 (20. april 1996), 2.

pri čemu je sredstva za spomenute poslove trebala osigurati i međunarodna zajednica.³⁶

U razdoblju provedbe mandata UNTAES-a hrvatska strana težila je da on bude što prije okončan, odnosno što manje produžen nakon isteka prvih 12 mjeseci. No, na kraju je UN ipak odlučio produžiti spomenutu misiju jer u samo godinu dana nisu mogle biti provedene glavne odrednice Erdutskog sporazuma.³⁷ Prvo je Vijeće sigurnosti UN-a svojom Rezolucijom 1079 od 15. studenog 1996. produžilo mandat UNTAES-a do 15. srpnja 1997. godine.³⁸ Zatim je Rezolucijom 1120 od 14. srpnja 1997. taj mandat produžen za daljnjih šest mjeseci, odnosno do 15. siječnja 1998. godine.³⁹ Time je spomenuta mirovna misija ipak trajala u maksimalnom roku predviđenom Erdutskim sporazumom, odnosno dvije godine.

U posljednjem razdoblju mandata UNTAES-a prijelazni upravitelj Klein je svoju dužnost predao američkom diplomatu Williamu Walkeru. Svečani ispraćaj Kleina održan je 9. kolovoza 1997. na aerodromu Klisa kraj Osijeka, nakon čega je otišao na novu dužnost visokog dužnosnika UN-a u Bosni i Hercegovini.⁴⁰

“Pismo namjere” Vlade Republike Hrvatske

Kao korak prema uspješnom okončanju mirne reintegracije Vlada Republike Hrvatske je sredinom siječnja 1997. Vijeću sigurnosti UN-a uputila “Pismo namjere”.⁴¹ U njemu je navedeno da će se, u skladu s Erdutskim sporazumom, na području pod upravom UNTAES-a na dan 16. ožujka 1997. održati izbori za tijela lokalnih vlasti. Ti izbori trebali su biti održani zajedno s izborima u drugim dijelovima Hrvatske, a trebali su biti provedeni prema hrvatskim zakonima. Izbori u dijelovima Osječko-baranjske i Vukovarsko-srijemske županije koji su pod upravom UNTAES-a trebali su biti provedeni na način da će za njih biti nadležan prijelazni upravitelj, koji će i potvrditi njihove rezultate. Pravo izlaska na izbore u području pod upravom UNTAES-a trebali su imati svi pripadnici srpske zajednice i svi ostali hrvatski državljani,

³⁶ S. Vukičević, “Obezbeđen novac za obnovu Vukovara”, *Vukovarske novine*, br. 79 (12. juli 1996), 2.

³⁷ Opširnije o tome vidjeti: Nobilo, *Hrvatski feniks*, 512-522.

³⁸ <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N96/322/26/PDF/N9632226.pdf?OpenElement>, pristup ostvaren 9. siječnja 2011.

³⁹ BR/MO, “UNTAES-u produžen mandat”, *Vukovarske novine*, br. 96 (26. juli 1997), 3.

⁴⁰ M. Obrenović, “Oproštajne suze generala Klajna”, *Vukovarske novine*, br. 97 (16. avgust 1997), 1. Za opširnije biografske podatke o Williamu Walkeru vidjeti: J. Ml., “Ko je Vilijam Voker?”, *Vukovarske novine*, br. 97 (16. avgust 1997), 3.

⁴¹ Nobilo, *Hrvatski feniks*, 517.

pod uvjetom da su u vrijeme popisa stanovništva 1991. imali prebivalište na tom području. Pri tome je ključan preduvjet za izlazak na izbore posjedovanje hrvatske domovnice, odnosno osobne iskaznice. Pripadnici srpske zajednice koji su hrvatski državljani i žive u području pod upravom UNTAES-a, a nisu u njemu imali prebivalište za vrijeme popisa stanovništva 1991., imat će pravo izlaska na izbore za tijela lokalnih vlasti u drugim dijelovima Hrvatske, odnosno na područjima gdje su imali prebivalište 1991. godine. Pri tome je potrebno izvršiti popis tih Srba, kako bi i njima mogli biti podijeljeni hrvatski osobni dokumenti, što će im omogućiti izlazak na izbore.⁴²

U vezi s uključivanjem pripadnika srpske zajednice iz područja pod upravom UNTAES-a u tijela lokalne uprave i samouprave u "Pismu namjere" zajamčeno je da će, u skladu s hrvatskim zakonima, srpski predstavnici dobiti položaje podžupana u Osječko-baranjskoj i Vukovarsko-srijemskoj županiji. Bit će osigurana i razmjerna srpska zastupljenost, uključujući i više položaje, u službama zdravstvene zaštite, policije i sudstva na području koje se trenutno nalazi pod upravom UNTAES-a. Najmanje godinu dana nakon lokalnih izbora broj policajaca srpske i drugih nehrvatskih etničkih zajednica u spomenutom području iznosit će između 700 i 800 ljudi. Pripadnici srpske zajednice će na području koje je pod upravom UNTAES-a imenovati i zajedničko vijeće općina, a vodstvo ovog tijela će se barem jednom u svaka četiri mjeseca sastajati s hrvatskim predsjednikom, ili s pročelnikom njegovog ureda. Predstavnici srpske zajednice u Hrvatskoj mogu osnovati i svoje vijeće, koje se može obraćati hrvatskom predsjedniku i vladi, kojima mogu predložiti rješenja pitanja koja su od interesa za srpsku manjinu. Nadalje, u skladu sa svojim ustavnim ovlaštenjima hrvatski predsjednik će u Županijski dom hrvatskog Sabora imenovati dva zastupnika iz redova srpske zajednice. Također će predstavnici srpske zajednice s područja pod upravom UNTAES-a biti imenovani na viša mjesta u Ministarstvu obnove i razvitka i Uredu za prognanike i izbjeglice, dok će u hrvatskim ministarstvima unutarnjih poslova, pravosuđa, prosvjete i kulture srpski predstavnici biti imenovani na dužnosti koje nisu niže od mjesta pomoćnika ministra.⁴³

Vlada Republike Hrvatske je u "Pismu namjere" pripadnicima srpske zajednice na području pod upravom UNTAES-a zajamčila i obrazovnu i kulturnu autonomiju. Također je predviđeno da hrvatski ministar obrane donese odluku kojom se svim pripadnicima srpske zajednice iz područja pod upravom UNTAES-a nakon okončanja prijelazne uprave na dvije godine odgoda služenje vojske. Nakon tog razdoblja Ministarstvo obrane trebalo je razmotriti molbe pripadnika srpske zajednice za daljnju odgodu služenja Hrvatske voj-

⁴² Pismo Vlade Republike Hrvatske Vijeću sigurnosti UN-a o dovršenju mirne reintegracije. <http://www.zvo.hr/indexdokumenti.htm>, pristup ostvaren 28. prosinca 2010.

⁴³ Isto.

ske. Pri tome iznimka od služenja Hrvatske vojske ni na koji način ne ograničava ostala prava pripadnika srpske zajednice. Osim toga, pripadnici srpske zajednice na području pod upravom UNTAES-a koji su žrtve rata, posebno invalidi, udovice i djeca bez roditelja, imat će puna zdravstvena i socijalna prava zajamčena hrvatskim zakonima i propisima, osim onih koja proizlaze iz Zakona o pravima hrvatskih branitelja.⁴⁴

Demilitarizacija oblasti

Kao što je prethodno spomenuto demilitarizacija područja koje je došlo pod upravu UNTAES-a bio je jedan od prvih važnih zadataka te mirovne misije.

Nakon početka “Oluje” srpske snage u istočnoj Slavoniji nisu krenule u napad na Hrvatsku vojsku, iako su u Kninu to priželjkivali.⁴⁵ No, Beograd isto tako nije bio spreman dopustiti da to područje padne u ruke Hrvatima, u slučaju da oni pokrenu napad. Na temelju nekih podataka može se zaključiti da su nakon “Oluje” jedinice Vojske Jugoslavije, odnosno njezina Novosadskog korpusa, ušle na područje istočne Slavonije i Baranje, kako bi pružile potporu 11. slavonsko-baranjskom korpusu SVK, u slučaju hrvatskog napada. Tako se u spomenutom razdoblju Komanda Novosadskog korpusa smjestila u “podrumu hotela u Vukovaru”. Krajem listopada 1995. potpukovnik Milosav Gradinac, koji je bio raspoređen u Komandi Novosadskog korpusa, u “informativnom razgovoru” s jugoslavenskim vojnim obavještajcima opisao je stanje na području istočne Slavonije. Iznio je procjenu da Hrvatska vojska na tom području raspolaže s oko 30.000 vojnika, dok ih srpska strana ima oko 25.000. Također je ocijenio da su hrvatske snage na tom području u pogledu naoružanja i kvalitete nadmoćnije, a imaju i neograničene količine municije. Osim toga hrvatske snage mogu se lako opskrbljivati, dok je opskrba srpskih snaga u istočnoj Slavoniji otežana zbog postojećeg međunarodnog nadzora granice prema SR Jugoslaviji. Isti oficir iznio je i načelnu procjenu o mogućem tijeku hrvatskog napada. Naveo je da bi on mogao započeti u satima nakon ponoći, snažnom artiljerijskom pripremom koja bi trajala nekoliko sati. Zatim bi uslijedio napad oklopnih snaga i pješništva, uz podršku avijacije, koji bi trajao 12 sati. Nakon toga Hrvati bi stali na dosegnutim položajima, te bi Srbima ponudili primirje, odnosno pozvali ih na predaju. Ovo bi iskoristili za popunjavanje vlastitih snaga i zatim za konačan progon srpskih snaga do kojeg bi došlo u sljedećih 48 sati. Istovremeno bi Hrvati na području kojim

⁴⁴ Isto.

⁴⁵ O manjim sukobima hrvatskih i srpskih snaga u istočnoj Slavoniji nakon početka “Oluje” vidjeti: Milisav Sekulić, *Knin je pao u Beogradu* (Bad Vilbel, 2001), 246.; Davor Marijan, *Oluja* (Zagreb, 2007), 127.

ovladaju po “hitnom postupku” uspostavili svoju vlast, kao što su radili i tijekom napada na zapadne dijelove RSK.⁴⁶

Potpukovnik Gradinac također je spomenuo da se u borbenom rasporedu Novosadskog korpusa nalaze i pripadnici drugih naoružanih grupa. Bila je, među ostalim, riječ o pripadnicima MUP-a Republike Srbije, Srpske dobrovoljačke garde čiji je komandant bio Željko Ražnatović Arkan, kao i dobrovoljcima Srpske radikalne stranke Vojislava Šešelja. Pripadnici svih ovih grupa odbijali su priznati komandu Vojske Jugoslavije. Zapravo su se te snage smjestile u pozadini, iza položaja prema Hrvatima, pa se sumnjalo da se bave krijumčarenjem između istočne Slavonije i SR Jugoslavije. Između pripadnika ovih grupa i Vojske Jugoslavije došlo je do cijelog niza incidenata i manjih sukoba. Tako je Franko Simatović iz Resora državne bezbjednosti MUP-a Republike Srbije išamarao vojnog policajca koji je zatražio njegovu propusnicu kada je ovaj htio ući u vukovarski hotel u kojem se nalazila Komanda Novosadskog korpusa. Došlo je i do tučnjave između tenkista Vojske Jugoslavije i pripadnika Arkanove garde, pa su tenkisti s tenkovima krenuli u “ravanje” logora arkanovaca ali je ovo u posljednji trenutak ipak spriječeno. Nakon ovih incidenata oficiri Vojske Jugoslavije počeli su govoriti da će upotrijebiti oružje ako ih pripadnici oružanih formacija izvan sastava Vojske Jugoslavije budu provocirali ili napadali. Kako bi se spriječili daljnji incidenti pripadnici tih formacija okupljeni su u operativne grupe i razdvojeni od jedinica Vojske Jugoslavije. Potpukovnik Gradinac zaključio je da je vojnička vrijednost tih grupa nedovoljna, dok bi one, u slučaju hrvatskog napada, mogle izazvati dezorganizaciju i rasulo, kao što se dogodilo tijekom napada Hrvatske vojske na zapadne dijelove RSK. Gradinac je također spomenuo da je nakon sloma zapadnog dijela RSK iz tih krajeva u Srbiju izbjeglo puno pripadnika SVK. Njih je srbijanska milicija zatim nasilno mobilizirala i predala Arkanovoj gardi u istočnoj Slavoniji, gdje su “prevaspitavani”, a zatim upućivani u sastav Novosadskog korpusa. Gradinac je zaključio da je riječ o poštenim ljudima, radnicima i seljacima, koji su prethodno više godina proveli u vojsci i ratu. Zato su oni bili izuzetno ogorčeni kada su ih Arkanovi ljudi maltretirali i ponižavali. Njihovo razočaranje takvim “nehumanim i neljudskim” postupkom bilo je pojačano činjenicom što ih je Arkanu isporučila srbijanska milicija.⁴⁷

Zabrinutost zbog mogućeg hrvatskog napada bila je vidljiva i početkom studenog 1995. Tada je general-major Dušan Lončar, komandant 11. slavonsko-baranjskog korpusa SVK, u jednom intervjuu izjavio da je srpska strana suočena s neposrednom ratnom opasnošću, zbog gomilanja hrvatskih snaga na granicama Oblasti, zbog čega se i 11. korpus nalazi u punoj borbenoj gotovo-

⁴⁶ ICTY Court Records, IT-02-54, Exhibit P697, Obrazloženje, Stanje na teritoriji Istočne Slavonije i Baranje, IR sa GRADINAC MILOSAVOM, potpukovnikom.

⁴⁷ Isto.

sti. Iako su se vodili pregovori o mirnom rješenju cjelokupnog stanja, general-major Lončar nije isključivao mogućnost hrvatskog napada, štoviše izjavio je da je pesimist jer hrvatska strana ne želi mirno rješenje. Zato je pripadnicima 11. korpusa i stanovništvu uputio poruku u kojoj ih je pozvao da budu dostojni "svoje uloge i zadataka" jer je "svima jasno" da je nastupio trenutak u kojem se "moramo odbraniti" upotrebom svih raspoloživih sredstava.⁴⁸

Na kraju je 12. studenog ipak došlo do potpisivanja Erdutskog sporazuma. Dva dana kasnije, 14. studenog, Pregovarački tim Srijemsko-baranjske oblasti je u Erdutu održao konferenciju za tisak. Tom prilikom šef srpskih pregovarača Milan Milanović izjavio je da je srpska strana potpisivanjem sporazuma dokazala međunarodnoj javnosti da je opredijeljena za mirno rješenje ali je isto tako, u slučaju hrvatskog napada, spremna obraniti Oblast. Istom prilikom i general-major Lončar izjavio je da se uloga 11. korpusa i dalje neće promijeniti jer se hrvatske snage nisu povukle s granice Srijemsko-baranjske oblasti, pa korpus i dalje mora biti u punoj borbenoj gotovosti. Što se tiče demilitarizacije oblasti, dodao je Lončar, preduvjet za nju bit će da UN osigura punu sigurnost srpskom narodu na tom području.⁴⁹

Već 15. studenog 1995. u kampu Pajzoš kraj Iloka održan je sastanak visokih funkcionara MUP-a Republike Srbije i oficira Vojske Jugoslavije s predstavnicima Oblasti. Tom prilikom s jugoslavenske strane je poručeno da vodstvo Srba u Oblasti mora biti jedinstveno, da treba zaštititi srpsko stanovništvo na tom području i spriječiti njegovo iseljavanje u Srbiju. Također je razmatrano kakvo je trenutno držanje Hrvatske vojske i kakvo će biti držanje snaga UN-a u sklopu novog mandata, kada on započne.⁵⁰ Može se zaključiti da je i krajem 1995. u Beogradu postojao strah da bi, unatoč potpisivanju Erdutskog sporazuma, ipak moglo doći do napada Hrvatske vojske na istočnu Slavoniju. Tako je 21. prosinca te godine general-pukovnik Momčilo Perišić, načelnik Generalštaba Vojske Jugoslavije, u telefonskom razgovoru s Miloševićem izrazio bojazan da bi Hrvatska prije početka nove misije UN-a u Srijemsko-baranjskoj oblasti ipak mogla pokrenuti vojnu intervenciju. Milošević nije vjerovao u takvu mogućnost ali je zaključio da Tuđmanu ipak ne treba vjerovati, dok je Perišić dodao da treba biti oprezan, čak i ako je mogućnost hrvatskog napada mala.⁵¹

⁴⁸ S. Vukičević, "Intervju: Komandant Slavonsko-baranjskog korpusa general major Dušan Lončar - Ovaj prostor će biti odbranjen", *Vukovarske novine*, br. 67 (10. novembar 1995), 1.

⁴⁹ S. Vukičević, "U očekivanju rezolucije", *Vukovarske novine*, br. 68 (4. decembar 1995), 1.

⁵⁰ ICTY Court Records, IT-02-54, Exhibit P550, Witness statement of Milan Milanovic dated 11. 05. 02, 17. 07. 02, 11, 14, 15, 25, 26, 28. 06. 03.

⁵¹ Viro, *Slobodan Milošević, Anatomija zločina*, 418-420.

No, kako do hrvatske vojne intervencije nije došlo, sve se više nametalo pitanje demilitarizacije, kako je i bilo predviđeno Erdutskim sporazumom. U tom smislu general-major Dušan Lončar i Milan Milanović, ovaj put kao “pomoćnik ministra odbrane” RSK, sastavili su dopis u kojem su razmotrili provedbu demilitarizacije. Taj dopis nije datiran ali je iz njegovog sadržaja očito da je nastao u razdoblju između potpisivanja Erdutskog sporazuma i donošenja Rezolucije 1037 Vijeća sigurnosti UN-a. Lončar i Milanović ocijenili su da pri provođenju demilitarizacije treba riješiti neke glavne probleme. U tom smislu zaključeno je da treba osigurati zaštitu prostora i naroda do trenutka kada će međunarodne snage, u sklopu novog mandata, preuzeti odgovornost nad tim područjem. Isto tako, u slučaju da međunarodne snage ne izvrše spomenutu obavezu, trebalo je osigurati da srpske snage mogu osigurati Srijemsko-baranjsku oblast. To će među stanovništvom stvoriti povjerenje da će, prije svega svojom vojskom, biti zaštićeno, što će ga motivirati da ostane u svojim domovima. Isto tako, kada demilitarizacija započne, trebalo je spriječiti da ona pokrene iseljavanje srpskog stanovništva.⁵²

Lončar i Milanović predložili su da se u sklopu demilitarizacije u Oblasti zadrži 11 četa s 1350 ljudi, koje je trebalo formirati od specijalne jedinice MUP-a Srijemsko-baranjske oblasti. Iz Oblasti je u SR Jugoslaviju trebalo povući moderno teško naoružanje ali je na tom području trebalo sakriti najveći dio streljačkog naoružanja s jednim borbenim kompletom municije, kao i sredstva za blisku protuoklopnu borbu. Tako su demobilizirani vojnici na području Oblasti mogli, u slučaju potrebe, lako upotrijebiti ovo skriveno oružje. Teško naoružanje povučeno u Jugoslaviju trebalo je iskoristiti za formiranje triju borbenih grupa, koje su trebale biti smještene u Odžacima, Somboru i Šidu. Ukupno je u spomenutim borbenim grupama trebalo biti 3500 ljudi, a one su trebale biti spremne da, u slučaju potrebe, brzo i djelotvorno interveniraju na području Srijemsko-baranjske oblasti. Organizacijska struktura 11. korpusa također nije trebala biti raspuštena. Ljudstvo komandi bivših brigada i bataljuna je u civilnoj odjeći trebalo ostati u Srijemsko-baranjskoj oblasti, a dijelovi komandi korpusa i brigada trebali su djelovati u SR Jugoslaviji, u sastavu spomenutih borbenih grupa. Na kraju, Lončar i Milanović predložili su da u Srijemsko-baranjskoj oblasti, dok god je to moguće, ostane 300 pripadnika MUP-a Republike Srbije, iz “psiholoških i bezbednosnih razloga”.⁵³

U slučaju da međunarodna zajednica u sklopu demilitarizacije ne dozvoli postojanje spomenutih 11 četa, onda je te snage trebalo prikazati kao redovnu miliciju ili, ako ni to nije moguće, kao rezervnu miliciju. Ako međunarodna zajednica dozvoli da u sklopu demilitarizacije dio teškog naoružanja ostane

⁵² ICTY Court Records, IT-02-54, Exhibit P549.26, Plan demilitarizacije i transformacije 11. K., Vojna tajna, Strogo poverljivo.

⁵³ Isto.

na području Srijemsko-baranjske oblasti, pri čemu je ono trebalo biti pod kontrolom srpske strane i UN-a, onda je u Oblasti trebalo zadržati znatna sredstva (100 tenkova, 70 artiljerijskih oruđa, kao i veće količine drugog teškog naoružanja). U slučaju da međunarodna zajednica traži da se teško naoružanje uništi i onesposobi na području Oblasti, onda je većinu tih sredstava trebalo izvući u SR Jugoslaviju, dok je u Oblasti trebalo ostaviti manje teškog naoružanja, primjerice, 30 tenkova i 30 artiljerijskih oruđa. U slučaju da međunarodna zajednica traži potpunu demilitarizaciju, onda je iz Srijemsko-baranjske oblasti u SR Jugoslaviju trebalo povući cjelokupno teško naoružanje i municiju, dok je na tom području, kako je navedeno, trebalo ostati samo osobno naoružanje s jednim borbenim kompletom municije.⁵⁴

Nakon što su razmotrili spomenute mogućnosti Lončar i Milanović također su ocijenili da bi, nakon demilitarizacije, za osiguranje Srijemsko-baranjske oblasti bilo potrebno do 5000 pripadnika snaga UN-a, dok bi upravitelj buduće uprave UN-a stanovništvu na tom području trebao javno jamčiti sigurnosti. Osim toga u provedbi sporazuma o Srijemsko-baranjskoj oblasti trebalo bi osigurati da srpske vlasti s tog područja i hrvatske vlasti o svemu odlučuju zajednički, neposrednim dogovorom. Zaključeno je da se proces demilitarizacije mora odmah početi planirati, po planu koji će zajednički izraditi Generalštab Vojske Jugoslavije i Komanda 11. korpusa. Zato je što prije potrebno odrediti i pripremiti mjesta u SR Jugoslaviji gdje će biti povučeno teško naoružanje i oprema iz Srijemsko-baranjske oblasti, kao i smještaj za spomenute tri borbene grupe i izmještenu Komandu 11. korpusa koja će nastaviti djelovati u Jugoslaviji.⁵⁵

Čini se, barem na temelju pregledanih podataka, da se UNTAES odlučio za potpunu demilitarizaciju Oblasti. Tako srpska strana nije mogla zadržati spomenutih 11 četa, dok je i cjelokupno teško naoružanje 11. slavonsko-baranjskog korpusa povučeno u Jugoslaviju.

Nakon što je Vijeće sigurnosti UN-a donijelo Rezoluciju 1037, kojom je ustanovljen UNTAES, Milan Milanović i general-major Dušan Lončar su se 30. siječnja 1996. u Erdutu sastali s belgijskim generalom Josephom Schoupsom, koji je ubrzo trebao preuzeti zapovjedništvo nad vojnom sastavnicom nove misije UN-a. Schoups je posjetio Oblast kako bi se upoznao sa stanjem, a tom prilikom najavio je raspoređivanje novih 3000 vojnika UN-a, koji su se trebali pridružiti postojećim belgijskim i ruskim snagama UN-a koje su se već nalazile na tom području.⁵⁶

⁵⁴ Isto.

⁵⁵ Isto.

⁵⁶ S. Vukičević, "General Šups na čelu UNTAES-a", *Vukovarske novine*, br. 72 (17. februar 1996), 1.

Na predstojeću demilitarizaciju trebalo je pripremiti i srpsko stanovništvo. Tako je na jednoj javnoj tribini koja je tijekom veljače 1996. održana u Iloku general-major Lončar prisutnima objasnio da će se demilitarizacija provesti isključivo pod uvjetom da upravitelj Klein građanima javno zajamči sigurnost. Lončar je istaknuo da se 11. slavonsko-baranjski korpus “ne razoružava” nego je srpska strana dobrovoljno prihvatila demilitarizaciju. Ipak će jedinice korpusa ostati spremne u slučaju da se hrvatska strana odluči da si-lom preuzmu nadzor nad Oblašću, što se ne može isključiti jer se na njezinim granicama još uvijek nalazi više tisuća hrvatskih vojnika. Lončar je izjavio da će korpus i nakon demilitarizacije nastaviti postojati, jer su i predstavnici UN-a navodno tražili da im se iz njegovog sastava kao pomoć izdvoje jedinice inženjerije i vojne policije.⁵⁷

General Schoups je novu dužnost zapovjednika vojnih snaga UNTAES-a preuzeo na svečanosti koja je 14. ožujka 1996. održana na aerodromu Klisa kraj Osijeka.⁵⁸ Nedugo prije toga general-major Lončar je na pitanje belgijskih novinara kako se osjeća što mora “predati oružje” odgovorio da mu to kao vojniku “teško pada” ali budući da će snage UN-a u potpunosti zaštititi narod Srijemsko-baranjske oblasti onda opredjeljenje za mir “nema svoju cenu” i zato se demilitarizacija mora “ispoštovati”.⁵⁹

General Schoups se 23. ožujka sastao sa srpskim novinarima iz Oblasti, kako bi se prvi put službeno obratio stanovništvu tog područja. Tom prilikom naveo je da će tijekom travnja i do početka svibnja biti raspoređeno novih 3000 pripadnika snaga UN-a, uglavnom Jordanaca i Pakistanaca. Schoups je izjavio da će i on i upravitelj Klein imati sjedište u vukovarskoj kasarni, gdje je svoj ured imao i general-major Lončar. Osim toga Schoups je najavio da će u sklopu demilitarizacije srpsko naoružanje biti povučeno iz Oblasti, ili prikupljeno i uništeno.⁶⁰

Schoups je 10. travnja 1996. izjavio da će demilitarizacija započeti nakon što glavni tajnik UN-a izvijesti Vijeće sigurnosti da je to moguće. Nakon toga demilitarizacija će trajati 30 dana, a UNTAES je već izradio plan njezine provedbe koji je ubrzo trebao biti dostavljen hrvatskoj i srpskoj strani. U sklopu demilitarizacije trebalo je uništiti i utvrde i prepreke koje se nalaze na crti razdvajanja hrvatske i srpske strane.⁶¹ Upravitelj Klein je krajem istog mjeseca

⁵⁷ B. Rkman, “‘Stop’ za hrvatsku policiju”, *Vukovarske novine*, br. 72 (17. februar 1996), 1.

⁵⁸ S. Vukičević, “Novi komandant belgijski general Žozef Skups”, *Vukovarske novine*, br. 74 (4. april 1996), 1.

⁵⁹ S. Vukičević, “Nova misija UNTAES-a”, *Vukovarske novine*, br. 73 (15. mart 1996), 1.

⁶⁰ S. Vukičević, “Saradnja na prvom mestu”, *Vukovarske novine*, br. 74 (4. april 1996), 1.

⁶¹ S. Vukičević, “Zajednički rad UNTAES-a i lokalnih vlasti”, *Vukovarske novine*, br. 75 (20. april 1996), 2.

za Srpski radio Vukovar izjavio da je poručio generalu Schoupsu da želi da njegovi vojnici budu stalno prisutni na području Oblasti, kako bi ih stanovništvo primijetilo i u njima prepoznalo zaštitnike svoje sigurnosti.⁶²

Demilitarizacija je konačno započela 21. svibnja 1996., nakon što je Klein obavijestio glavnog tajnika UN-a Boutros Boutros Ghalija o dovršetku razmještanja snaga UNTAES-a.⁶³ Kako je bilo i predviđeno ona je uspješno dovršena nakon mjesec dana.⁶⁴ General Schoups se 20. lipnja 1996. putem vukovarske televizije obratio stanovništvu Oblasti. Tom prilikom izjavio je da svi moraju shvatiti da je rat završen, dok on sa snagama pod svojim zapovjedništvom jamči sigurnost stanovništvu Oblasti. Schoups se tom prilikom zahvalio general-majoru Lončaru koji je, prema dogovoru, proveo demilitarizaciju i dodao da nakon njezinog provođenja stanovnici Oblasti i snage UN-a moraju i dalje raditi na održavanju mira i sigurnosti. U tom smislu Schoups je izrazio želju da stanovništvo Oblasti u njemu puno više gleda savjetnika koji će im pomoći oko njihove budućnosti, a puno manje generala.⁶⁵

Izještavajući o demilitarizaciji *Vukovarske novine* pisale su da je srpsko teško naoružanje povučeno iz Oblasti, dok su srpski oficiri napustili vukovarsku kasarnu. Zatim je UNTAES u svoje ruke preuzeo i vukovarsku kasarnu i sve ostale vojne objekte na području svog djelovanja. Generali Schoups i Lončar su 27. lipnja izvršili zajednički nadzor Oblasti, kako bi njezina demilitarizacija bila i službeno potvrđena. Nakon demilitarizacije srpskih vojnih snaga trebalo je provesti i demilitarizaciju srpske milicije, koju su trebale zamijeniti Prijelazne policijske snage, a također je trebalo provesti i razoružanje civilnog stanovništva. Civili su trebali predati oružje, ili je ono pod nadzorom UNTAES-a trebalo biti prijavljeno.⁶⁶

Početkom 1997. generala Schoupsa je na dužnosti zapovjednika vojne sastavnice UNTAES-a zamijenio belgijski general Willy Hanset.⁶⁷ Od sredine iste godine započelo je postupno povlačenje vojnih snaga UNTAES-a. Tako je 15. srpnja 1997. na aerodromu Klisa kraj Osijeka održana oproštajna ceremonija povodom odlaska Jordanskog i Pakistanskog bataljuna i Argentinske satnije, a spomenute snage činile su polovicu ukupnih vojnih snaga UNTAES-

⁶² S. Vukičević, "Evropska unija spremna da uloži 40 miliona dolara", *Vukovarske novine*, br. 76 (11. maj 1996), 2.

⁶³ S. Vukičević, "Zakon o amnestiji nije zadovoljavajući", *Vukovarske novine*, br. 77 (31. maj 1996), 2.

⁶⁴ Nobilo, *Hrvatski feniks*, 511.

⁶⁵ S. Vukičević, "UNTAES kao garant bezbednosti", *Vukovarske novine*, br. 79 (12. juli 1996), 1.

⁶⁶ Isto.

⁶⁷ MT/BB, "Hanset umesto Skupsa", *Vukovarske novine*, br. 88 (1. februar 1997), 3.

a.⁶⁸ Nakon toga na području pod upravom UNTAES-a ostali su vojnici iz Belgije, Rusije, kao i manji broj vojnika iz drugih zemalja. Bilo je predviđeno da se njihovo povlačenje nastavi, te je 15. siječnja 1998., na dan okončanja mandata UNTAES-a, na tom području trebalo biti samo 720 njegovih vojnika.⁶⁹ Od 1. rujna 1997. vojnici UN-a više nisu bili prisutni na nadzornim točkama duž bivše crte razdvajanja hrvatskih i srpskih snaga, nego su te točke preuzeli pripadnici Prijelaznih policijskih snaga i Civilne policije UN-a.⁷⁰

Kada je riječ o mogućnosti da je Hrvatska, nakon demilitarizacije Oblasti, ipak namjeravala upotrijebiti silu kako bi na tom području uspostavila svoju vlast, glasnogovornik UNTAES-a Philip Arnold je u jednom intervjuu iz travnja 1997. izjavio da to nikada nije bila namjera Zagreba. On je dodao da je Hrvatska to zaista mogla učiniti ali je hrvatsko vodstvo svjesno da bi to imalo "katastrofalne" posljedice zbog reakcije međunarodne zajednice. Zato je, ocijenio je Arnold, i predsjednik Tuđman svjestan da treba surađivati s međunarodnom zajednicom kako bi Podunavlje na miran način bilo vraćeno pod hrvatsku vlast jer o tome ovisi položaj Hrvatske u sastavu suvremene Europe.⁷¹ No, ako je suditi po sjećanjima Mate Granića, tada hrvatskog ministra vanjskih poslova, dijelovi hrvatskog vodstva, odnosno vojni krugovi, utjecali su na predsjednika Tuđmana da ipak pokrene vojnu operaciju povratka Podunavlja pod hrvatsku vlast. Granić ne navodi točno razdoblje kada je došlo do tog prijedloga ali se može pretpostaviti da je riječ o drugoj polovici 1996. godine. Kako navodi Granić on je zatim u jednom intervjuu za hrvatski tisak izjavio da bi vojno preuzimanje Podunavlja za Hrvatsku imalo teške međunarodne posljedice, te je nakon toga spomenuta operacija "otkazana", a Tuđmanu je Granićev istup navodno "dobro došao" da se riješi pritiska iz Ministarstva obrane da se spomenuta operacija izvede.⁷²

Tijela vlasti Srpske oblasti Istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem

Srpska oblast Slavonija, Baranja i zapadni Srijem ušla je u sastav Republike Srpske Krajine (RSK) koja je proglašena 19. prosinca 1991., s glavnim gradom Kninom. Na području spomenute oblasti postojalo je pet općina (Beli Manastir, Dalj, Mirkovci, Tenja, Vukovar). Početkom travnja 1992. Velika na-

⁶⁸ BR/MO, "Smanjenje vojne komponente UNTAES-a", *Vukovarske novine*, br. 96 (26. juli 1997), 3.

⁶⁹ J. Ml., "Danju i noću 720 vojnika UN čuvaće gradove i sela", *Vukovarske novine*, br. 96 (26. juli 1997), 5.

⁷⁰ M. O., "UNTAES napustio kontrolne punktove", *Vukovarske novine*, br. 98 (10. septembar 1997), 1.

⁷¹ Davor Glavaš, intervju s Philipom Arnoldom, "Bogat televizijski pogrom", *Feral Tribune* (Split), br. 604 (14. travnja 1997), 7-8.

⁷² Mate Granić, *Vanjski poslovi, Iza kulisa politike* (Zagreb, 2005), 147-148.

rodna skupština Srpske oblasti Slavonija, Baranja i zapadni Srijem donijela je odluku o proglašenju i provedbi Statuta te oblasti. U skladu s njim glavna tijela oblasne uprave bili su Velika narodna skupština i njezino Oblasno vijeće, koje je obavljalo dio poslova republičkih vlasti.⁷³ Prema podacima iz rujna 1992. Oblasno vijeće Srpske oblasti Slavonija, Baranja i zapadni Srijem imalo je šest sekretarijata.⁷⁴

Kao što sam spomenuo na početku, krajem svibnja 1995. osnovan je “Kordinacioni odbor” Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema na čelu s Goranom Hadžićem, bivšim predsjednikom RSK. U sastav tog odbora ušli su predstavnici tog područja koji su obnašali dužnosti u republičkim tijelima vlasti u Kninu, kao i predsjednici svih općina i općinskih izvršnih savjeta istočnog dijela RSK. No, čini se da je uloga Koordinacionog odbora bila političke, a ne upravne prirode, a u političkom smislu taj odbor provodio je politiku službenog Beograda, odnosno Slobodana Miloševića, protiveći se najavi ujedinjenja RSK i Republike Srpske, što je osuđeno kao potez koji će u konačnici naštetiti srpskoj strani.⁷⁵

Nakon operacije “Oluja” i sloma zapadnog dijela RSK, došlo je do više promjena u organizaciji uprave, kao i u samom nazivu Srpske oblasti Slavonija, Baranja i zapadni Srijem, koja je preimenovana u “Srijemsko-baranjsku oblast” (SBO). Nažalost ne raspoložem točnim podacima kada je točno i zašto došlo do ove promjene naziva.⁷⁶

Osim toga osnovano je i tijelo koje je nosilo naziv “Nacionalni savjet Srijemsko-baranjske oblasti”, odnosno češće samo “Savjet Srijemsko-baranjske oblasti”. Predsjednik ovog tijela bio je Slavko Dokmanović, predsjednik Skupštine općine Vukovar. Članovi Savjeta bili su i Goran Hadžić (bivši predsjednik RSK), Milan Milanović (prethodno pomoćnik ministra obrane RSK), Ilija Kojić (prethodno pomoćnik ministra unutrašnjih poslova RSK), kao i predsjednici ostale četiri općine tog područja, odnosno Miroslav Grkinić (predsjednik Skupštine općine Mirkovci), Ilija Jakšić (predsjednik Skupštine

⁷³ Barić, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 174-175.

⁷⁴ To su bili sljedeći sekretarijati: 1) za opću upravu, 2) za privredu i financije, 3) za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu, 4) za građevinarstvo, urbanizam i stambeno-komunalnu djelatnost, 5) za društvene djelatnosti, 6) za informiranje i regionalnu suradnju. Hrvatski informativni centar, Zagreb (dalje: HIC), A046-201, *Bilten Oblasnog veća Srpske Oblasti Slavonije, Baranje i Zapadnog Srema* (Vukovar), br. 1 (28. 09. 1992).

⁷⁵ Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata (dalje: HMDCCR), Skupština RSK, kut. 5, Odluka o državnom ujedinjenju Republike Srpske Krajine i Republike Srpske, Saopštenje međurepubličke komisije, Reagovanja iz Istočne Slavonije, Baranje i Zapadnog Srema i izjave.

⁷⁶ B. Rkman, “Sličnosti i razlike”, *Vukovarske novine*, br. 68 (4. decembar 1995), 3.

općine Dalj), Slobodan Milovac (predsjednik Skupštine općine Beli Manastir) i Jovan Rebrača (predsjednik Skupštine općine Tenja).⁷⁷

Iz jednog dokumenta koji potječe iz rujna 1995. može se vidjeti koji su razlozi doveli do preustroja tijela vlasti u preostalom, odnosno istočnom dijelu RSK. U njemu je navedeno da je “okupacija zapadnog dela Krajine” dovela do potpunog sloma državne uprave u njezinom preostalom dijelu. Zaključeno je da se na području Srijemsko-baranjske oblasti mora sačuvati kontinuitet RSK, što je nužno i u daljnjim pregovorima o rješenju položaja tog područja. Zato je zaključeno da svi postojeći pravni akti ostaju na snazi, iako treba izvršiti reviziju propisa koje treba uskladiti s novonastalim stanjem, kako bi ih se moglo djelotvorno provoditi. S druge strane sve nove akte koji budu doneseni trebalo je uskladiti sa srbijanskim, odnosno jugoslavenskim zakonodavstvom, što bi bio put uključivanja tog područja u gospodarski i monetarni sustav Srbije i SR Jugoslavije. Kako bi se ovi ciljevi ostvarili, osnovan je “Nacionalni savet Republike Srpske Krajine, Sremsko Baranjske Oblasti” kao “političko telo” koje treba da “kreira politiku na ovom području”. Odlukom Nacionalnog savjeta osnovana su tri odbora, odnosno Odbor za privredu i financije, Odbor za pravni sistem i državne organe i Odbor za javne službe. Svaki od spomenutih odbora trebao je obuhvatiti poslove iz nekoliko resora.⁷⁸

Tako se može zaključiti da je u razdoblju nakon “Oluje” vrhovnu vlast u Srijemsko-baranjskoj oblasti preuzeo spomenuti Nacionalni savjet, odnosno Savjet, dok su spomenuti odbori trebali preuzeti poslove koji su odgovarali zadacima oblasne vlade. Neposredno nakon potpisivanja Erdutskog sporazuma predsjednik Savjeta Oblasti Slavko Dokmanović izjavio je da će sva tijela vlasti i sve javne službe u Oblasti djelovati kao i do tada, a nakon uspostave uprave UN-a sve oblasne službe nastavit će s radom kako bi pomogle tijelima prijelazne uprave UN-a.⁷⁹

Na sjednici Savjeta Srijemsko-baranjske oblasti održanoj 20. prosinca 1995. u Erdutu dogovoreno je da se osnuje Izvršno vijeće Oblasti, koje će obavljati poslove izvršne vlasti, odnosno baviti se gospodarstvom i socijalnim pitanjima. Za predsjednika Izvršnog vijeća izabran je Borislav Držaić, koji je do tada bio načelnik resora za financije u Odboru za privredu i financije Savjeta Srijemsko-baranjske oblasti. Držaić je do 26. prosinca trebao predložiti program rada i članove Izvršnog vijeća. U vezi s ovim zaključeno je da

⁷⁷ S. Vukičević, “Potvrđena odluka našeg pregovaračkog tima”, *Vukovarske novine*, br. 67 (10. novembar 1995), 2. Također vidjeti: ICTY Court Records, IT-02-54, P549.29, Za Miru od Branka, Spisak pozvanih za 13 časova na sastanak u Beogradu.

⁷⁸ HIC, A015-002, Republika Srpska Krajina, Sremsko Baranjska Oblast, Odbor za privredu i finansije, Zapisnik sastavljen dana 12. 09. 1995. godine, sa sastanka Odbora za privredu i finansije Nacionalnog saveta Sremsko Baranjske Oblasti.

⁷⁹ S. Vukičević, “U očekivanju rezolucije”, *Vukovarske novine*, br. 68 (4. decembar 1995), 1.

je u ratnim uvjetima bilo dovoljno djelovanje Savjeta Oblasti. No, u novim okolnostima treba se okrenuti problemima gospodarstva i oživljavanja svih sastavnica života na tom području, što je trebao biti zadatak novog Izvršnog vijeća.⁸⁰

U Erdutu je 26. prosinca održana nova sjednica Savjeta Oblasti na kojoj je Držaić predložio većinu članova novog Izvršnog vijeća.⁸¹ Svečana sjednica novog Izvršnog vijeća održana je 5. siječnja 1996. godine. Na njoj su dogovorene pojedinosti oko konstituiranja tog tijela i načina i ciljeva njegovog rada.⁸² Na sjednici Izvršnog vijeća održanoj 11. siječnja izneseni su programi rada pojedinih sekretarijata za tekuću godinu. Zaključeno je da se u Oblasti moraju poštivati porezni i financijski propisi, što je preduvjet za osiguranje financijskih sredstava potrebnih za rad Izvršnog vijeća.⁸³ Predsjednik Izvršnog vijeća Dražić je 12. siječnja utvrdio i brojčane oznake koje su u uredskom poslovanju trebala koristiti tijela Izvršnog vijeća. Iz spomenutog je vidljivo da se Izvršno vijeće trebalo sastojati od Sekretarijata Izvršnog vijeća i ukupno 13 resornih oblasnih sekretarijata.⁸⁴

O problemu djelovanja tijela vlasti u Srijemsko-baranjskoj oblasti govorilo se i na javnoj tribini koja je tijekom veljače 1996. održana u Iloku, a kojoj su prisustvovala vodeće osobe Oblasti. Tom prilikom otvoreno je i pitanje prestanka djelovanja Oblasne skupštine kao “kontrolnog i zakonodavnog mehanizma”. Milan Milanović je u vezi s ovim izjavio da u postojećim okolnostima nije bilo mogućnosti za redovno odvijanje rada Oblasne skupštine. Borislav Držaić je u vezi s djelovanjem općinskih skupština u Oblasti također upozorio da je u okolnostima pada zapadnog dijela RSK i potpisivanja Erdutskog sporazuma postojala mogućnost da u općinskim skupštinama dođe do djelovanja “neželjenih elemenata”, te je zato bilo bolje da umjesto njih odluke donose oni koji su “svesni trenutka”, pri čemu je Držaić dodao da je prošlo vrijeme “busanja u prsa i šarenih laža” i da je nastupilo vrijeme kada treba biti objektivan.

⁸⁰ S. Vukičević, “Formirano Izvršno veće”, *Vukovarske novine*, br. 69 (26. decembar 1995), 2.

⁸¹ “Oformljen Kabinet IV SBO”, *Vukovarske novine*, br. 70 (11. januar 1996), 1.

⁸² S. Vukičević, “Najvažniji zadatak obezbeđenje financijskih sredstava”, *Vukovarske novine*, br. 70 (11. januar 1996), 2.

⁸³ S. Vukičević, “Razmatranje programa resornih sekretarijata”, *Vukovarske novine*, br. 71 (1. februar 1996), 1.

⁸⁴ Tako su u sklopu Izvršnog vijeća Srijemsko-baranjske oblasti trebali djelovati sljedeći oblasni sekretarijati: 1) za unutrašnje poslove, 2) za financije, 3) za trgovinu i turizam, 4) za poljoprivredu, šumarstvo, vodoprivredu i prehrambenu industriju, 5) za pravosuđe i upravu, 6) za informiranje, 7) za zdravstvo, 8) za prosvjetu, kulturu, vjere i sport, 9) za saobraćaj i veze, 10) za boračka pitanja, rad i socijalnu politiku, 11) za obnovu i razvoj, 12) za ljudska prava i nacionalna pitanja, 13) za građevinarstvo, urbanizam, stambene i komunalne poslove. HIC, A006-021, Republika Srpska Krajina, Sremsko Baranjska Oblast, Izvršno veće, Vukovar, Broj: 03-21/1996., Vukovar, 12. 01. 1996.

No, Goran Hadžić, koji je također bio prisutan na tribini, zauzeo je suprotno stajalište, ističući da bez formiranja Oblasne skupštine ni Pregovarački tim ni Savjet Srijemsko-baranjske oblasti nemaju potreban legitimitet.⁸⁵

Nedugo kasnije poduzete su mjere da se konstituira Oblasna skupština. Tako je na sjednici Skupštine općine Vukovar koja je zasjedala od 5. do 8. travnja 1996. među ostalim jednoglasno prihvaćen prijedlog da se Oblasna skupština ubrzo osnuje, što su već razmatrali i izvršni savjeti ostalih općina u Oblasti.⁸⁶ Na novoj sjednici Skupštine općine Vukovar, održanoj 12. travnja, postignut je dogovor o pripremama za održavanje Oblasne skupštine. Dogovoreno je da dio poslanika te skupštine budu poslanici bivše Skupštine RSK, dok je svaka općina u Oblasti trebala, u skladu s brojem stanovnika, izabrati i određeni broj novih poslanika. Na spomenutoj sjednici Skupštine općine Vukovar bio je prisutan i Goran Hadžić koji je podržao konstituiranje Oblasne skupštine. Osim toga Hadžić je tom prilikom naveo da već tri mjeseca nema vezu sa stranim diplomatskim predstavnicima, kao ni predstavnicima UNTAES-a jer ne prima pozive za sastanke koje srpska strana s njima održava. Hadžić je tom prilikom također zaključio da Erdutski sporazum za srpski narod tog područja predstavlja veliku priliku koju on svakako mora iskoristiti.⁸⁷

Tako je 23. travnja 1996. u dvorani Srpskog kulturnog centra u Vukovaru održana konstitutivna sjednica Skupštine Srijemsko-baranjske oblasti. Ovoj sjednici prisustvovalo je 47 od ukupno 50 poslanika Oblasne skupštine. Skupština je usvojila deklaraciju u kojoj je navedeno da su predstavnici političkih i drugih organizacija, udruženja, kao i skupština općina zaključili da u Srijemsko-baranjskoj oblasti treba uspostaviti tijela vlasti, pri čemu se ne dovodi u pitanje provedba Erdutskog sporazuma. U tom smislu Oblasna skupština na području općina Beli Manastir, Dalj, Mirkovci, Vukovar i Tenja preuzima privremeno, odnosno do izbora, "nadležnost najvišeg organa izvršne vlasti". Istovremeno se to područje ponovno preimenuje. Tako je umjesto naziva Srijemsko-baranjska oblast uveden naziv "Srpska oblast Istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srem". Skupština se obavezala da će izabrati predsjednika Oblasti i druga tijela vlasti. Nakon toga za predsjednika Oblasne skupštine izabran je Borivoj Živanović, prethodno predsjednik Izvršnog savjeta općine Beli Manastir. Zatim su poslanici javnim glasovanjem za predsjednika Srpske oblasti Istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem izabrali Gorana Hadžića. Novi predsjednik zatim se obratio Skupštini, ističući nadu da je rat konačno okončan, te će se mirnim putem krenuti u ostvarenje slobode, ravnopravnosti

⁸⁵ B. Rkman, "'Stop' za hrvatsku policiju", *Vukovarske novine*, br. 72 (17. februar 1996), 1.

⁸⁶ S. Vukičević, "Izabran novi predsjednik Skupštine opštine Vukovar", *Vukovarske novine*, br. 75 (20. april 1996), 1.

⁸⁷ S. Vukičević, "Izabran novi Izvršni savet SO Vukovar", *Vukovarske novine*, br. 75 (20. april 1996), 2.

i blagostanja srpskog naroda tog područja, pri čemu je poslanike, kao predstavnike naroda, pozvao da se iskreno uključe u širenje ideje da srpski narod mora ostati na tom području. Aludirajući na budućnost koja nosi povratak pod hrvatsku vlast, Hadžić je zatim rekao:

“Znam da će biti trenutaka kada će vas obuzimati bes i očaj, kada mislite da se sve ruši, možete tada pomisliti da biramo put koji je samo za pojedine od nas siguran i lakši, ali budite uvereni - sudbinu ovog naroda doživljavam kao svoju ličnu. Učiniću sve da ona bude srećna. U svakom slučaju, ostaću s vama do kraja.”⁸⁸

Zatim je Skupština za novog predsjednika Oblasnog izvršnog vijeća izabrala dr. Vojislava Stanimirovića. On je u obraćanju Skupštini naveo da je svjestan katastrofalnog političkog i gospodarskog položaja u kojem se nalazi Oblast, izjavljujući da će glavne zadaće njegovog kabineta, odnosno Oblasne vlade biti borba protiv kriminala, sprečavanje iseljavanja srpskog stanovništva iz Oblasti, kao i zbrinjavanje srpskih izbjeglica.⁸⁹

Oblasna vlada, odnosno Izvršno vijeće Srpske oblasti Istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema s novim predsjednikom službeno je započela s radom 29. travnja 1996. godine. U vezi s ovime navedeno je da je riječ o tijelu koje će okupiti stručnjake koji će raditi na rješavanju nagomilanih problema, pri čemu će surađivati s općinskim vlastima i gospodarskim subjektima, a također je zaključeno da se potrebna financijska pomoć zatraži i od Vlade SR Jugoslavije.⁹⁰

Spomenuti preustroj srpske uprave treba shvatiti i kao promjenu odnosa snaga među osobama koje su u njoj sudjelovale. Kao što je spomenuto Milan Milanović, prethodno pomoćnik ministra obrane RSK u njezinom istočnom dijelu imao je, kao glavni pregovarač Srijemsko-baranjske oblasti, ključnu ulogu u potpisivanju Erdutskog sporazuma, u čemu je imao potporu Slobodana Miloševića. No, kako će kasnije navesti Milanović, Goran Hadžić i predsjednici općina nisu bili zadovoljni potpisivanjem tog sporazuma, iako su na njega pristali. Zato su tražili da Milanović bude uklonjen s vlasti. Milošević je ovo podržao i na sastanku s Milanovićem održanom u Beogradu u travnju 1996. poručio mu je da se može smatrati smijenjenim. Odlazak Milanovića

⁸⁸ B. Građanski, “Ponovo predsednik Goran Hadžić”, *Vukovarske novine*, br. 76 (11. maj 1996), 1.

⁸⁹ Isto.

⁹⁰ B. Građanski, “Mora se raditi brzo i efikasno”, *Vukovarske novine*, br. 76 (11. maj 1996), 1-2.

ujedno je značio i povlačenje pojedinih drugih članova Savjeta Srijemsko-baranjske oblasti, odnosno Slavka Dokmanovića i Ilije Kojića.⁹¹

Na temelju dostupnih podataka teško je reći u čemu se točno sastojao sukob između Hadžića i Milanovića. U svakom slučaju i Hadžić je, kao i Milanović, bio vjeran Miloševiću, a isto tako, ako je i bio nezadovoljan Erdutskim sporazumom, on nije mogao povesti neku samostalnu politiku koja bi predstavljala veće odstupanje od tog sporazuma. Na kraju će se Hadžićev dolazak na mjesto predsjednika Oblasti pokazati kao Pirova pobjeda. Hrvatske vlasti optužile su Hadžića za ratne zločine, što će mu otežati da kao predstavnik Oblasti sudjeluje u kasnijim pregovorima sa Zagrebom i da se nametne kao glavni predstavnik Srba tog područja. Ni predstavnici UN-a o njemu nisu imali puno bolje mišljenje. Tako je primjerice glasnogovornik UNTAES-a Philip Arnold u travnju 1997. u vezi s Hadžićem izjavio:

“Za mene je on samo jedna u nizu irelevantnih figura čijim se sudbinama ne bih želio posebno baviti.”⁹²

Početkom 1997. doći će i do osnivanja Samostalne demokratske srpske stranke (SDSS) koja je trebala okupiti i predstavljati Srbe istočne Slavonije i Baranje u sklopu njihovog uključivanja u politički život Hrvatske. U osnivanju te nove stranke sudjelovao je i Hadžić, o čemu će više riječi biti kasnije u ovom tekstu. No, zanimljivo je da je Izvršni odbor SDSS-a u srpnju 1997. u svom obraćanju javnosti među ostalim spomenuo istup jednog “bivšeg ovdajšnjeg najvišeg funkcionera” u “žutom” tisku, koji je tom prilikom pokušao “da oblati” osobe koje trenutno predstavljaju Srbe istočne Slavonije, iako je s njima “donedavno saradivao”, kao i SDSS, kojem je “donedavno pripadao i na čijem čelu je žarko želeo da bude”.⁹³ Iako Izvršni odbor SDSS-a nije izravno naveo o kojoj je osobi riječ, pretpostavljam da se ovo zapravo odnosilo na Hadžića, za kojeg je okončanje mirne reintegracije značilo da će se morati preseliti u SR Jugoslaviju.

Nasuprot Hadžića za kojeg je dolazak na mjesto predsjednika Oblasti zapravo značio uvod u kraj njegove političke karijere, odabir Vojislava Stanimirovića na mjesto predsjednika Oblasnog izvršnog vijeća vodio je u sasvim suprotnom smjeru. Na spomenutoj dužnosti Stanimirović će dobiti mogućnost da se potvrdi ne samo kao glavni srpski pregovarač u razdoblju mirne reintegracije, nego i da, kao predsjednik SDSS-a, nađe svoje mjesto u političkom životu Hrvatske i nakon okončanja mandata UNTAES-a. U tom je smislu

⁹¹ ICTY Court Records, IT-02-54, Exhibit P550, Witness statement of Milan Milanovic dated 11. 05. 02, 17. 07. 02, 11, 14, 15, 25, 26, 28. 06. 03.

⁹² Davor Glavaš, intervju s Philipom Arnoldom, “Bogat televizijski pogrom”, *Feral Tribune* (Split), br. 604 (14. travnja 1997), 7-8.

⁹³ “Najvažnija politička mudrost i strpljenje”, *Vukovarske novine*, br. 96 (26. juli 1997), 2.

znakovito da je u studenom 1997. proslavljena druga godišnjica potpisivanja Erdutskog sporazuma, čemu su prisustvovali međunarodni predstavnici zaslužni za taj sporazum, Thorvald Stoltenberg i Peter Galbraith, kao i hrvatski predstavnik Hrvoje Šarinić. No, na toj proslavi nije bio njegov srpski potpisnik Milan Milanović, niti Goran Hadžić, ali je zato srpsku stranu predstavljao Vojislav Stanimirović.⁹⁴

Zapravo, koliko mi je poznato, sam Stanimirović nije imao nikakve veze s potpisivanjem Erdutskog sporazuma. To ne iznenađuje ako se poznaje političko stanje u RSK u mjesecima koji su prethodili hrvatskoj operaciji "Oluja". Spomenuo sam da je krajem svibnja 1995. u istočnoj Slavoniji osnovan Koordinacioni odbor na čelu s Goranom Hadžićem, kao tijelo koje se svrstalo na stranu službenog Beograda u suprotstavljanju ujedinjenju RSK i Republike Srpske, kao kontraproduktivnom potezu koji isključivo šteti srpskoj strani i otežava položaj SR Jugoslavije. Knin je osnivanje spomenutog tijela ocijenio kao "secesiju" istočnog dijela RSK. Kao i Hadžić, tako se i Milan Milanović svrstao na stranu "secesionista". No, u tom je razdoblju Vojislav Stanimirović bio u suprotnom taboru. On se tada nalazio na dužnosti direktora vukovarske bolnice, a ujedno je bio zastupnik Srpske demokratske stranke srpskih zemalja u Skupštini RSK. Ta stranka je osim u RSK djelovala i u Republici Srpskoj, štoviše njezin predsjednik bio je upravo Radovan Karadžić, predsjednik Republike Srpske. Tako se Stanimirović, nasuprot "secesionistima", zalagao za ujedinjenje RSK i Republike Srpske, a na krilima takve politike postao je i ministar u posljednjoj Vladi RSK koja je izabrana krajem srpnja 1995. godine.⁹⁵ Uzimajući u obzir sve spomenuto moglo bi se reći da je Stanimirović bio predstavnik beskompromisne politike koja je u konačnici dovela do sloma zapadnog dijela RSK, dok su Hadžić i Milanović, vjerni Beogradu, provodili kompromisnu politiku koja je dovela do Erdutskog sporazuma. Zato bi se moglo postaviti pitanje kako se Stanimirović u travnju 1996. ponovno pojavio na političkoj sceni, i to kao predsjednik Izvršnog vijeća Srpske oblasti Istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem. Smatram da bi bilo logično da se na toj dužnosti našao netko od bivših "secesionista", a ne osoba koja je bila naklonjena Radovanu Karadžiću, s kojim se Milošević od ljeta 1994. nalazio u sukobu zbog odbijanja Republike Srpske da prihvati međunarodne mirovne inicijative. Nažalost dostupni izvori na ovo pitanje ne daju odgovor.

⁹⁴ Mladen Obrenović, "Mir je više od mirovnog sporazuma", *Vukovarske novine*, br. 102 (5. decembar 1997), 2.

⁹⁵ HMDCDR, Ratko J. Gondi, Beli Manastir, S. Štiljanovića 20, tel. (0251) 772-933, 13. mart 1995., 07. april 1995. (predlog za razmatranje), Predsedniku RSK! Također vidjeti: Nikola Koljević, *Stvaranje Republike Srpske, Dnevnik 1993-1995*, Knjiga 2, Priredila Milica Koljević (Beograd, 2008), 130-148.

Srpski politički zahtjevi tijekom provođenja mirne reintegracije

Nakon uspostave mandata UNTAES-a politička djelatnost Srba u istočnoj Slavoniji, Baranji i zapadnom Srijemu usmjerila se prema pokušaju da se za to područje, nakon povratka pod hrvatsku vlast, osigura autonomija, odnosno “poseban položaj”.

Tako je na sjednici Skupštine općine Vukovar održanoj 23. svibnja 1996. predsjednik te općine Miroslav Keravica, koji je na toj dužnosti nedugo prije zamijenio Slavka Dokmanovića, iznio prijedlog o posebnom položaju Srpske oblasti Istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem, kojega je općinska skupština prihvatila. U prijedlogu je navedeno da za poseban položaj Oblasti postoje objektivne povijesne, zemljopisne, etničke i političke pretpostavke, te bi ostvarenje takvog položaja u trenutnim okolnostima predstavljalo optimalno rješenje. U tom smislu spomenuto je da se Hrvatska, kada je tražila međunarodno priznanje, obavezala da će osigurati poseban položaj za Srbe na onim područjima gdje oni čine apsolutnu ili relativnu većinu stanovništva. Osim toga ni međunarodna zajednica ne bi sa sebe mogla skinuti odgovornost ukoliko bi došlo do “etničkog čišćenja” srpskog stanovništva u istočnoj Slavoniji, Baranji i zapadnom Srijemu.⁹⁶ Pri tome se očito željelo reći da će, ukoliko ne bude ostvaren spomenuti posebni položaj, doći do masovnog iseljavanja srpskog stanovništva iz Oblasti.

Zbog svega spomenutog u prijedlogu je navedeno da bi za Oblast trebalo osigurati autonomiju i demilitarizaciju, odnosno da u njoj ne bude razmještena Hrvatska vojska. Time bi bile uvažene želje stanovnika Oblasti ali i Srba iz drugih dijelova Hrvatske koji su na njezinom području pronašli svoj dom jer im hrvatske vlasti onemogućavaju da žive na svojim “vekovnim ognjištima”.⁹⁷ Ovime se željelo reći da Srbi koji su u Oblast izbjegli iz drugih dijelova Hrvatske nemaju mogućnost povratka u svoje domove, a istovremeno su upravo ti Srbi trebali osigurati da Oblast zadrži većinsko srpsko stanovništvo, što bi joj i davalo pravo na poseban položaj, odnosno autonomiju.

U prijedlogu posebnog položaja koji je izložio Keravica navedeno je da bi hrvatski Sabor trebao donijeti zakon o autonomiji Srpske oblasti Istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem, pri čemu se taj zakon ne bi smio mijenjati bez pristanka Oblasne skupštine. Autonomija bi značila da Oblast samostalno donosi svoje zakone kojima se uređuju sva pitanja od značenja za njezine stanovnike. To bi značilo da bi Srpska oblast imala svoj parlament, odnosno skupštinu, zatim vladu, kao i zastavu, grb i himnu, dok bi službeni jezik u njoj bio srpski. Oblasna skupština birala bi vladu koja bi obavezno trebala imati

⁹⁶ B. Građanski, “Autonomija je realnost!”, *Vukovarske novine*, br. 77 (31. maj 1996), 1.

⁹⁷ Isto.

resore unutrašnjih poslova, financija, socijalne i zdravstvene zaštite, obrazovanja, kulture, vjera, industrije, poljoprivrede, šumarstva, prometa, informiranja i zaštite ljudskih prava. Stanovnici Oblasti imali bi i posebno oblasno, odnosno regionalno državljanstvo. Hrvatski predsjednik trebao je davati suglasnost na "oblasne zakone" i na njih je mogao staviti veto ali isključivo u slučajevima kad je Oblasna skupština pri donošenju pojedinih zakona prekoračila svoje ovlasti.⁹⁸

Također je navedeno da Oblast mora ostvariti svoju gospodarsku samopravu, kako bi se razvijala kao slobodna europska regija. U tom smislu Oblast može imati i svoju valutu i oblasnu banku. Oblasna skupština treba imati vlastiti budžet s kojim samostalno raspolaže, a koji se popunjava mjesnim porezima, taksama i carinama, dok se određeni dio tih sredstava može usmjeriti i u "hrvatsku državnu kasu".⁹⁹

Osim toga navedeno je da biračko pravo za oblasnu i općinske skupštine trebaju imati isključivo stanovnici Oblasti koji u njoj neprekidno borave najmanje šest mjeseci. Ovo mjerilo trebalo bi primijeniti i pri dobivanju oblasnog, odnosno regionalnog državljanstva. Osobe s regionalnim državljanstvom imale bi "regionalni pasoš" i ne bi bili hrvatski vojni obveznici jer bi Oblast ionako ostala demilitarizirana. Ostale osobe mogle bi dobiti regionalno državljanstvo isključivo odlukom Oblasne vlade.¹⁰⁰ Očito se i ovim uvjetima željelo ostvariti da se u stanovništvo Oblasti uključe Srbi koji su na to područje izbjegli iz drugih dijelova Hrvatske, a s ciljem ostvarenja većinskog srpskog stanovništva na tom području, dok bi hrvatske izbjeglice s tog područja "regionalno državljanstvo" mogle dobiti samo uz odobrenje srpskih oblasnih vlasti.

Spomenuti prijedlog predviđao je i postojanje oblasne policije, oblasnog pravosuđa, posebnog nastavnog programa, kao i oblasnu poštansku i telefonsku službu i sustav informiranja. Pored prava na samostalno uređenje odnosa u Oblasti zatraženo je da ona ima i svoje predstavnike u Hrvatskom saboru, kako bi oni mogli sudjelovati u rješavanju određenih pitanja na državnoj razini, posebno kada je riječ o pravima i interesima Oblasti. Hrvatske vlasti, odnosno Sabor, prije donošenja bilo kakvih odluka koje se tiču prava i interesa Oblasti, ili za nju imaju značaj, trebali su o tome zatražiti mišljenje Oblasne skupštine. Isto tako Oblasna skupština trebala je imati i pravo pokretanja inicijative oko pitanja koja su bila u zakonodavnoj djelatnosti Hrvatskog sabora.¹⁰¹

⁹⁸ Isto.

⁹⁹ Isto.

¹⁰⁰ Isto.

¹⁰¹ Isto.

Također je zatraženo da Oblasna vlada može sklapati i međunarodne sporazume, odnosno ugovore, kao i da nadležnim hrvatskim vlastima može predložiti da one zaključe pojedine međunarodne sporazume. Isto tako Oblasna vlada treba biti obaviještena ako hrvatske vlasti vode međunarodne pregovore čiji je cilj sklapanje sporazuma koji se tiču Oblasti. Ako neki međunarodni sporazum kojeg zaključi Hrvatska zadire u njezine nadležnosti, onda zakon o provođenju tog sporazuma ne može stupiti na snagu bez pristanka Oblasne skupštine.¹⁰²

U Oblasti bi djelovao predstavnik hrvatskih vlasti, koji bi zastupao hrvatske interese. Takvog predstavnika imenovao bi hrvatski predsjednik ali tek nakon što bi se o kandidatu za tu dužnost dogovorio s predsjednikom Oblasne skupštine. Ako ne bi bila ostvarena suglasnost osobi za spomenutu dužnost, onda bi hrvatski predsjednik na nju birao jednog od pet kandidata koje bi mu predložila Oblasna skupština. Spomenuti predstavnik nalazio bi se na čelu posebnog stručnog tijela. Polovicu članova tog tijela birala bi hrvatska Vlada, a drugu polovicu Oblasna skupština. Na kraju, zatraženo je da međunarodna zajednica, odnosno članice Vijeća sigurnosti, daju čvrsta jamstva da će zakon o autonomiji Srpske oblasti Istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem biti proveden, kao i da će se Oblasti kao demilitariziranom području dati jamstva sigurnosti.¹⁰³

Srpske nevladine organizacije u Oblasti su krajem lipnja 1996. organizirale potpisivanje peticije u kojoj je zatraženo da ona ostane posebno područje s vlastitom izvršnom, zakonodavnom i sudskom vlašću. Peticiju je potpisalo 50.000 građana, a zatim je 28. srpnja u Vukovaru održan "Protest za pravedan mir", s kojeg je spomenuta peticija upućena UN-u i ostalim međunarodnim čimbenicima.¹⁰⁴

Očito, mogućnosti za ostvarenje spomenutih oblika autonomije nisu postojale, niti su hrvatske vlasti imale ikakvog razloga na njih pristati. Prema predratnom sastavu stanovništva spomenuto područje nije imalo srpsku većinu, a Erdutski sporazum nije predviđao postojanje srpske teritorijalne autonomije. Unatoč ovome srpski predstavnici su tijekom druge polovice 1996. zatražili od upravitelja Kleina da se sklopi novi sporazum kojim bi Oblast, kao zajednica srpskih općina, zadržala posebne ovlasti.¹⁰⁵

Kao što sam naveo Vlada Republike Hrvatske je početkom 1997. uputila Vijeću sigurnosti UN-a "Pismo namjere", u kojem je nabrojila mjere koje će

¹⁰² Isto.

¹⁰³ Isto.

¹⁰⁴ S. Vukičević, "Glas naroda", *Vukovarske novine*, br. 80 (17. avgust 1996), 3.

¹⁰⁵ S. Vukičević, "Različit pristup realizaciji sporazuma", *Vukovarske novine*, br. 82 (28. septembar 1996), 1.

poduzeti u cilju uspješnog okončanja mirne reintegracije. Istovremeno je i srpska strana poduzimala mjere kako bi UN usvojio i njezine zahtjeve. Tijekom siječnja 1997. u Vukovaru je održana proširena sjednica Oblasnog izvršnog vijeća, kojoj su prisustvovali predsjednik Oblasti Goran Hadžić, predsjednik Oblasne skupštine Borivoj Živanović, kao i predstavnici općinskih vlasti. Sa sjednice je upravitelju Kleinu upućeno pismo u kojem su izneseni prijedlozi za rješenje pitanja Oblasti. Pismo, koje su potpisali Vojislav Stanimirović i Borivoj Živanović, zapravo je bio odgovor na hrvatsko "Pismo namjere", a od Kleina je zatraženo da to pismo dostavi Vijeću sigurnosti UN-a. Srpska strana je u pismu zatražila da područje pod upravom UNTAES-a ostane trajno demilitarizirano, odnosno da na njemu ne bude smještena Hrvatska vojska. Osim toga postavljen je zahtjev da Srbi s tog područja najmanje 15 godina ne moraju služiti Hrvatsku vojsku. Nadalje je zatraženo da se srpskoj zajednici u Oblasti omogući "konstituisanje i funkcionisanje" u sklopu nove jedinstvene županije, kao trenutnog oblika hrvatske upravno-teritorijalne podjele, ili tome ekvivalentno rješenje.¹⁰⁶

U vezi s ovim Vojislav Stanimirović je beogradskim medijima izjavio da srpska strana ne može biti zadovoljna hrvatskim "Pismom namjere" jer nije bila uključena u njegovu pripremu. Dodao je da bi neki dijelovi "Pisma namjere" bili prihvatljivi srpskoj strani, da je Hrvatska istinski demokratska država, no, zaključio je Stanimirović, ona je to "samo na papiru". Stanimirović je također naveo da nije prihvatljivo da Oblast u kojoj su Srbi većinsko stanovništvo bude podijeljena na dvije hrvatske županije (Osječko-baranjsku i Vukovarsko-srijemsku) jer se u tome krije hrvatska namjera da u budućnosti majorizacijom spriječi svaku srpsku inicijativu. Zato upravitelj Klein ne može osporiti srpsku želju da se Oblast u budućnosti organizira kao nova i jedinstvena hrvatska županija, već je po tom pitanju mjerodavno isključivo Vijeće sigurnost UN-a i tek će odluka tog tijela za srpsku stranu biti obvezujuća.¹⁰⁷

Kako bi ojačala svoj položaj srpska strana u istom je razdoblju pokrenula i javne prosvjede. Koordinacija nevladinih organizacija Oblasti je 4. veljače 1997. na sastanku u Vukovaru odlučila da se u tom gradu i drugim mjestima Oblasti održi niz prosvjednih skupova pod nazivom "Narodni protest - ljudska prava svima". Tako se 5. veljače u Vukovaru na mirnom prosvjedu okupilo više od 5000 osoba. Glavni zahtjevi prosvjednika bili su istovjetni onima koji su izneseni u pismu koje su potpisali Stanimirović i Živanović i koje je preko

¹⁰⁶ B. R., "Administratoru Klajnu uručen srpski 'memorandum'", *Vukovarske novine*, br. 88 (1. februar 1997), 2.

¹⁰⁷ MT/BB, "Savet bezbednosti će presuditi", *Vukovarske novine*, br. 88 (1. februar 1997), 1.; S. Vukičević, "Veća očekivanja od Jugoslavije", *Vukovarske novine*, br. 88 (1. februar 1997), 1.; B. R., "Ne želimo prokockati mogućnost pobjede na izborima", *Vukovarske novine*, br. 88 (1. februar 1997), 2.

Kleina trebalo biti upućeno Vijeću sigurnosti UN-a. Prosvjedi u Vukovaru i drugim mjestima trebali su se održavati svaki dan u 13 sati, u trajanju od jednog do dva sata i trebali su trajati sve dok zahtjevi prosvjednika ne budu ispunjeni.¹⁰⁸ Ovi prosvjedi nastavili su se, kako je i zamišljeno, i tijekom idućih dana. Tako je 11. veljače u Vukovaru na njima sudjelovalo oko 12.000 osoba.¹⁰⁹ U vezi s održavanjem spomenutih prosvjeda predsjednik Oblasne skupštine Borivoj Živanović je izjavio:

“Ovi dostojanstveni i mirni protesti samo podsećaju našeg administratora da je skrenuo sa pravog puta, da nas je duboko uznemirio i da krši ocene međunarodne zajednice. (...) Čini se da je on pobrkao lončiče jer njega nije predsednik Franjo Tuđman ovde postavio za župana nego on ima mandat svetske organizacije da provodi erdutski sporazum. (...) Mislim da je on direktno prestao da komunicira sa narodom, on daje izjave da mi imamo lopovsko rukovodstvo, da smo pljačkaši. Narod će pamtit administratora Klajna kada ode još hiljadu godina i to u vrlo ružnom svetlu.”¹¹⁰

Početakom 1997. približavalo se održavanje izbora za lokalna tijela vlasti, kako je to bilo predviđeno i Erdutskim sporazumom. No, srpska strana nije odustala od namjere da ostvari jedinstvenost Oblasti i u razdoblju nakon okončanja mandata UNTAES-a. Oblasna skupština je na zasjedanju održanom 5. ožujka 1997. donijela odluku da se 6. travnja održi referendum o cjelovitosti Oblasti unutar Republike Hrvatske.¹¹¹ Borivoj Živanović izjavio je da je preduvjet za izlazak na predstojeće izbore upravo održavanje tog referenduma. Ako se uvaži volja naroda na referendumu, objasnio je Živanović, onda je vjerojatno da će on izaći i na izbore. U suprotnom bi izbori bili samo “dekor” koji bi hrvatska strana iskoristila za uspostavu svoje vlasti u Oblasti.¹¹² Referendum je proveden kako je i najavljeno. Centralna komisija za referendum već je 7. travnja 1997. objavila da je na njega izašlo 77,40 % od ukupno 100.275 osoba s pravom glasa. Od tog broja za jedinstveni teritorij Oblasti izjasnilo se 99,01% glasača. Time je, kako je zaključeno u *Vukovarskim novinama*, iskazana volja naroda da živi u jedinstvenoj Oblasti, a ne u dvije hrvatske županije.¹¹³

¹⁰⁸ O početku “Narodnog protesta - ljudska prava svima” vidjeti članke koji su objavljeni u: *Vukovarske novine*, br. 89 (26. februar 1997), 1.

¹⁰⁹ MT/BB, “Ne osvrćite se na laži i provokacije”, *Vukovarske novine*, br. 89 (26. februar 1997), 2.

¹¹⁰ S. Vukičević, “Velike zamerke administratoru Klajnu”, *Vukovarske novine*, br. 90 (15. mart 1997), 1.

¹¹¹ “Referendum 6. aprila”, *Vukovarske novine*, br. 90 (15. mart 1997), 1.

¹¹² S. Vukičević, “Velike zamerke administratoru Klajnu”, *Vukovarske novine*, br. 90 (15. mart 1997), 1.

¹¹³ S. V., “Narod izglasao jedinstvo oblasti”, *Vukovarske novine*, br. 92 (26. april 1997), 2.

Očito, hrvatska strana nije uopće bila naklonjena ovoj srpskoj želji. Još krajem 1996. nadležni hrvatski dužnosnici izjavili su da Oblast nakon okončanja mirne reintegracije neće biti jedinstveno područje, nego će ući u sastav Osječko-baranjske i Vukovarsko-srijemske županije.¹¹⁴ Srbi u vezi s ovim nisu mogli računati niti na potporu UNTAES-a, odnosno međunarodne zajednice. Tako je glasnogovornik UNTAES-a Philip Arnold u vezi s referendumom od 6. travnja 1997. izjavio da on nema nikakve važnosti. Dodao je da nikada nije razmatrana mogućnost da područje Oblasti postane nova jedinstvena hrvatska županija, odnosno da će imati nekakvu autonomiju. Zato je i organizacija spomenutog referenduma besmislena, a iza njega stoji mala skupina “ekstremnih političara” koji ne žele shvatiti da su se “vremena promijenila”.¹¹⁵

Samostalna demokratska srpska stranka (SDSS) kao novi oblik političkog organiziranja Srba u Oblasti

Kako su se početkom 1997. približavali lokalni izbori koji su trebali biti održani u području pod upravom UNTAES-a, postavljalo se i pitanje političke organizacije Srba na tom području.

Do operacije “Oluja” u Srpskoj oblasti Slavonija, Baranja i zapadni Srijem djelovale su političke stranke koje su bile zastupljene i u drugim dijelovima RSK. Nakon parlamentarnih izbora koji su održani krajem 1993. s tog područja je u Skupštinu RSK izabrano ukupno 26 poslanika, od čega 13 Srpske radikalne stranke, pet Srpske demokratske stranke srpskih zemalja (među kojima je bio i Vojislav Stanimirović), trojica Srpske partije socijalista, dvojica Srpske demokratske stranke Krajine, kao i tri izvanstranačka zastupnika, odnosno kandidata “grupa građana”.¹¹⁶ Na temelju nekih podataka može se zaključiti da je nakon “Oluje”, u okolnostima koje su zatim uslijedile, politički život spomenutih stranaka na području Srijemsko-baranjske oblasti zamro.¹¹⁷ Očito je da su u tijelima vlasti na tom području, kako općinskim tako i oblasnim, djelovale osobe koje su bile članovi spomenutih stranaka. No, pregledavajući *Vukovarske novine*, kao glavni izvor za ovaj rad, nisam naišao niti na jedan članak u kojem je, u razdoblju nakon “Oluje” i tijekom mirne reintegracije, spomenuta djelatnost političkih stranaka koje su postojale za vrijeme RSK.

¹¹⁴ S. Mandić, “Prvi put na sednici hrvatske Vlade u Osijeku”, *Vukovarske novine*, br. 86 (21. decembar 1996), 4.

¹¹⁵ Davor Glavaš, intervju s Philipom Arnoldom, “Bogat televizijski pogrom”, *Feral Tribune* (Split), br. 604 (14. travnja 1997), 7-8.

¹¹⁶ HMDCCR, Skupština RSK, kut. 1, Pregled poslanika Skupštine RSK po opštinama i stranačkoj pripadnosti. Opširnije o spomenutim strankama vidjeti: Barić, *Srpska pobuna u Hrvatskoj*, 211-255.

¹¹⁷ B. Rkman, “‘Stop’ za hrvatsku policiju”, *Vukovarske novine*, br. 72 (17. februar 1996), 1.

Krajem siječnja 1997., na konferenciji za tisak održanoj u Beogradu, predsjednik Oblasne vlade Vojislav Stanimirović izjavio je da je dogovoreno da se na predstojećim lokalnim izborima nastupi s jednom "autohtonom strankom".¹¹⁸ Zasjedanju Oblasne skupštine održanom 5. ožujka 1997. prisustvovali su svi "relevantni predstavnici političkog života Oblasti", odnosno odbornici općinskih skupština, predstavnici mjesnih zajednica, izbjeglica i općinskih boračkih organizacija, kao i predstavnici bivših političkih stranaka iz razdoblja RSK. Tada je na prijedlog Gorana Hadžića i Vojislava Stanimirovića osnovana nova jedinstvena srpska stranka pod nazivom Samostalna demokratska srpska stranka (SDSS). Njezino sjedište trebalo se nalaziti u Vukovaru, a trebala je biti registrirana u Zagrebu. Prema mišljenju predlažuća nova stranka trebala je predstavljati "kontinuitet političkog delovanja" onih političkih struktura koje su u prethodnih godinu dana zastupali interese srpskog naroda u Oblasti. Tom prilikom od predstavnika općina formiran je Glavni odbor SDSS-a, dok je predsjednika stranke trebalo izabrati na prvoj sjednici tog tijela. U vezi s osnivanjem nove stranke Hadžić je izjavio da je "demokrata po ubedenju" ali je zaželio da se oko SDSS okupe svi Srbi jer je trenutno najvažnije srpsko jedinstvo, dok je Stanimirović izjavio da su sve bivše registrirane političke stranke konsenzusom prihvatile osnivanje SDSS-a.¹¹⁹ U vezi s novom strankom i predsjednik Oblasne skupštine Borivoj Živanović potvrdio je da je ona osnovana kao dogovor svih političkih stranaka koje su postojale za vrijeme RSK:

"Ne samo da je jedinstven dogovor svih stranaka sa ovog područja da se osnuje SDSS nego postoji i apsolutno jedinstvo svih struktura od mesne zajednice do Skupštine, kamo sreće da smo stranku osnovali još pre. Stranka mora da bude stub oko kojeg će se okupljati svi Srbi i koja će biti garancija opstanka srpskog naroda ovde."¹²⁰

S pripremama za uključivanje Srba iz Oblasti u politički život Hrvatske, postavilo se i pitanje njihovog odnosa sa srpskim strankama koje su prethodno djelovale u sklopu hrvatskog političkog sustava. Od ovih stranaka treba spomenuti Srpsku narodnu stranku (SNS), koja je osnovana u svibnju 1991. godine. Predsjednik te stranke bio je Milan Đukić, a zastupnici SNS-a su nakon parlamentarnih izbora održanih 1992. ušli u Hrvatski sabor.¹²¹ Samostal-

¹¹⁸ S. Vukičević, "Veća očekivanja od Jugoslavije", *Vukovarske novine*, br. 88 (1. februar 1997), 1.

¹¹⁹ "Referendum 6. aprila", *Vukovarske novine*, br. 90 (15. mart 1997), 1.; S. Vukičević, "Za interese srpskog naroda i demokratsko političko izjašnjavanje", *Vukovarske novine*, br. 90 (15. mart 1997), 3.

¹²⁰ S. Vukičević, "Velike zamerke administratoru Klajnu", *Vukovarske novine*, br. 90 (15. mart 1997), 1.

¹²¹ Opširnije o SNS-u vidjeti: Milan Đukić, *Ugašena ognjišta širom svijetle* (Zagreb, 2008).

na srpska stranka (SSS), čiji je predsjednik bio Milorad Pupovac, osnovana je početkom 1995. godine. Pupovac je prethodno bio predsjednik Srpskog demokratskog foruma (SDF), koji je osnovan sredinom 1991. godine.¹²² Pupovac je, kao kandidat Akcije socijaldemokrata Hrvatske (ASH), SSS-a i Saveza srpskih organizacija na parlamentarnim izborima održanim krajem 1995. izabran za zastupnika Hrvatskog sabora.¹²³

Kada je delegacija Izvršnog vijeća Oblasti na čelu sa Stanimirovićem krajem 1996. posjetila Zagreb ona se, među ostalim, sastala i s Miloradom Pupovcem.¹²⁴ U istom je razdoblju Milan Đukić posjetio Vukovar, gdje je održao govor poslanicima Oblasne skupštine. Tom prilikom Đukić je dao potporu traženju da Oblast nakon okončanja mirne reintegracije ostane jedinstveno upravo područje. Istovremeno je kritizirao hrvatske vlasti, navodeći da su one u drugim dijelovima Hrvatske izvršile “etničko čišćenje” Srba, kojima trenutno ne žele osigurati ni temeljna prava.¹²⁵

U veljači 1997. Đukić je i na konferenciji za tisak koja je održana u Osijeku podržao prijedlog da se Oblast preustroji u novu hrvatsku županiju.¹²⁶ Nasuprot ovakvim stajalištima Milorad Pupovac se u istom razdoblju nije zalagao za srpsku autonomiju koja bi imala teritorijalan oblik, navodeći da Srbi u Hrvatskoj mogu ostvariti “personalnu autonomiju”. Također je smatrao da nije realno očekivati da će doći do obnove autonomnih kotara Glina i Knin koje je Hrvatska uspostavila tijekom 1992. ali ih je ukinula nakon “Oluje” i odlaska većine srpskog stanovništva s tog područja.¹²⁷

Milan Đukić je na spomenutoj konferenciji za tisak održanoj u Osijeku također upoznao novinare s inicijativom da se SNS i SSS Milorada Pupovca udruže u novu stranku koja bi se zvala “Srpska narodna samostalna stranka”, dodajući da je sporazum o udruživanju tih stranaka potpisan u Zagrebu 13. veljače 1997. godine.¹²⁸

¹²² N. G., “U Zagrebu je osnovana Samostalna srpska stranka”, *Naš glas* (Zagreb), br. 2/3 (mart 1995), 5.

¹²³ “Izbori 95”, *Naš glas* (Zagreb), br. 11 (novembar 1995), 7.

¹²⁴ B. R., “Delegacija Oblasne vlade posetila Zagreb”, *Vukovarske novine*, br. 85 (23. novembra 1996), 2.

¹²⁵ “Srpske kuće Hrvatima sa Kosova”, *Vukovarske novine*, br. 87 (10. januar 1997), 1.

¹²⁶ B. R., “Zahtev za jedinstvenom županijom nije zahtev za političkom autonomijom”, *Vukovarske novine*, br. 89 (26. februar 1997), 4.

¹²⁷ Intervju s Miloradom Pupovcem, “Ekstremisti nemaju šanse”, *Feral Tribune* (Split), br. 595 (10. veljače 1997), 6-7.

¹²⁸ B. R., “Zahtev za jedinstvenom županijom nije zahtev za političkom autonomijom”, *Vukovarske novine*, br. 89 (26. februar 1997), 4.

No, umjesto ujedinjenja, između Đukića i Pupovca došlo je do neslaganja i njihove se stranke nisu ujedinile. U vezi s ovim Pupovac je izjavio da je do razmimoilaženja došlo oko viđenja uloge Srba iz istočne Slavonije. Pupovac je predlagao da u novoj Srpskoj narodnoj samostalnoj stranci vodeća mjesta dobiju upravo srpski predstavnici iz tog dijela Hrvatske. Pupovac je zaključivao da na tom području srpsko stanovništvo živi u znatnom broju, čime srpski predstavnici tog područja dobivaju na važnosti. Za razliku od toga, objašnjavao je Pupovac, na područjima koja su vraćena u sastav Hrvatske u operaciji "Oluja", ionako ne postoje uvjeti da Srbi politički djeluju. Đukić se nije slagao da Srbima iz istočne Slavonije bude dana takva važnost. Nakon toga SSS se, na izvanrednoj skupštini održanoj 19. ožujka 1997. u Zagrebu, uključio u sastav SDSS-a. Pupovac je postao član Glavnog odbora SDSS-a, dok su ostale glavne dužnosti u stranci zadržali Stanimirovićevi ljudi. Pupovac je naveo da je cilj njegove nove stranke uspješan izlazak na predstojeće izbore, što za Srbe u istočnoj Slavoniji nije samo političko pitanje, nego pitanje njihovog opstanka na tom području.¹²⁹

U vezi s ovim u jednom komentaru navedeno je da ostaje dojam da će SDSS ustrajati na mirnoj reintegraciji, bez namjere da se sukobljava s hrvatskim vlastima, nasuprot SNS-u, koji je spremniji na konfrontaciju s vladajućim HDZ-om. Također je izneseno predviđanje da će SDSS na predstojećim izborima osvojiti većinu srpskih glasova jer ima uporište među Srbima u istočnoj Slavoniji. U međuvremenu je za predsjednika SDSS-a izabran Stanimirović ali je zaključeno da će i Pupovac, prelaskom u SDSS, za sebe osigurati "političku budućnost". Ovakvim su razvojem Milan Đukić i SNS, koji su u većoj mjeri bili usmjereni prema Srbima iz zapadnih dijelova Hrvatske, koji su svoje domove napustili 1995., tijekom hrvatskih vojnih operacija, zapravo gurnut na "političku marginu". Prema istom komentaru i Pupovac osobno je prelaskom u SDSS sugerirao "stanovitu skepsu" da će se srpske izbjeglice vratiti svojim domovima u zapadnim dijelovima Hrvatske. Isto tako Pupovac je, za razliku od Đukića, smatrao da nema mogućnosti da Srbi u istočnoj Hrvatskoj zadrže jedinstvenost Oblasti, na način da se ona preustroji u novu hrvatsku županiju.¹³⁰

Sasvim u skladu sa spomenutim komentaram početkom 1997. bilo je vidljivo da u stajalištima Vojislava Stanimirovića prevladavaju pragmatični tonovi. On se 18. veljače sastao s Tuđmanom, nakon čega je novinarima izjavio da je hrvatskom predsjedniku poručio da bi preustroj Oblasti u novu "srpsku županiju" bila najbolje rješenje za to područje. No, dodao je Stanimirović, ako ni Hrvatska niti međunarodna zajednica to ne prihvaćaju, onda bi najbolje rješe-

¹²⁹ <http://www.aimpress.ch/dyn/pubs/archive/data/199703/70320-001-pubs-zag.htm>, pristup ostvaren 28. prosinca 2010.

¹³⁰ Isto.

nje bilo osnivanje zajednice srpskih općina, kako je to predviđeno i Erdutskim sporazumom.¹³¹ Nakon što je krajem ožujka te godine posjetio Beograd, gdje se sastao sa Slobodanom Miloševićem, Stanimirović je srbijanskim medijima izjavio da se unaprijed zna da će se stanovništvo Oblasti na referendumu o njezinoj cjelovitosti izraziti u pozitivnom smislu. No, upozorio je Stanimirović, taj cilj ne može biti ostvaren. Zato ne bi bilo dobro kada bi se stanovnici Oblasti nakon izlaska na referendum razočarali, a zatim u malom broju izašli na predstojeće izbore. Time bi se oni, zaključio je Stanimirović, našli na dvostrukom gubitku. Zato je potrebno da stanovništvo Oblasti u što većem broju podigne hrvatske osobne dokumente i masovno izađe na izbore jer SDSS na njima može ostvariti dobre rezultate. To bi omogućilo da barem na području Osječko-baranjske i Vukovarsko-srijemske županije zaživi srpsko zajedničko vijeće općina, koje ne bi imalo samo savjetodavne, nego i pravne značajke.¹³²

Dosta kasnije Milan Đukić će, ne skrivajući ogorčenje, podsjetiti na nepopustljiva stajališta koja je Stanimirović imao dok je bio političar u RSK, a zatim će dati svoje viđenje njegove uloge u događajima nakon potpisivanja Erdutskog sporazuma:

“Od toga momenta Vojo Stanimirović iz poznatog desničara izrasta u mirotvorno janje, očito mijenjajući samo dlaku, ali ne i ćud. Uz indoktrinaciju Milorada Pupovca prerasta u podanika vlade Franje Tuđmana (...). I sam gospodin Tuđman je nagradio Stanimirovića 1997. godine imenujući ga za člana Županijskog doma Sabora R.[epublike] Hrvatske, a gospodin Pupovac počašćen je novim stanom, s obzirom da je postojeći ostavio bivšoj supruzi i djeci.”¹³³

Ne može se reći da Đukić nije imao pravo, barem kada je riječ o tome da je u razdoblju nakon “Oluje” Milorad Pupovac bio uspješan kada se predsjedniku Tuđmanu nametnuo kao važan predstavnik hrvatskih Srba. Još krajem svibnja 1996. u Zagrebu je održana sjednica Predsjedničkog vijeća, na kojoj je, među ostalima, govorio i Pupovac.¹³⁴ Tuđman je u vezi s izlaganjem Pupovca na istoj sjednici izjavio da smatra da dijeli mišljenje svih prisutnih ako kaže da je tim izlaganjem bio veoma zadovoljan, štoviše, rekao je Tuđman, to je prvo izlaganje jednog predstavnika hrvatskih Srba koje “u potpunosti prihvaćam”, i koje je izraz promjena koje su nastale iseljavanjem srpskog stanovništva tijekom operacije “Oluja”, do kojeg je došlo zato što su se ti Srbi stavili u službu

¹³¹ B R, “Nastavljaju se razgovori o granicama opština”, *Vukovarske novine*, br. 89 (26. februar 1997), 4.

¹³² “Dvojno državljanstvo i mene granice ohrabruju”, *Vukovarske novine*, br. 91 (4. april 1997), 2.

¹³³ Đukić, *Ugašena ognjišta širom svijetle*, 628.

¹³⁴ Dražen Ćurić, “Hrvatska je svojim ratnim pobjedama promijenila strateške odnose u Europi”, *Vjesnik* (Zagreb), 26. svibnja 1996., 1-2.

“srpske imperijalne politike”. U tom smislu Hrvatska će, naveo je Tuđman, voditi politiku da se Srbima koji su ostali i Hrvatskoj, uključujući i onima u Podunavlju, priznaju građanska i etnička prava, dok će se oni u potpunosti integrirati u hrvatsko društvo.¹³⁵ U ljeto 1997. novinar splitskog *Feral Tribunea* postavio je Pupovcu pitanje je li se on svojim posljednjim političkim potezima potvrdio kao “Tuđmanov Srbin”, odnosno je li on u posljednje vrijeme pretrpio “metamorfozu” od “prilično tvrdog Srbina” do čovjeka kojeg Tuđman “neskriveno simpatizira”. Pupovac je odgovorio da se “mijenjaju vremena i politički odnosi”, pa se tako moraju mijenjati i “neki stavovi”.¹³⁶

“Pismo namjere” Vlade Republike Hrvatske upućeno Vijeću sigurnosti UN-a početkom 1997. predviđalo je i osnivanje vijeća srpske zajednice u Hrvatskoj, koje se može obraćati hrvatskim vlastima, predlažući im rješenja pitanja koja su od interesa za srpsku manjinu. Ovo je ostvareno 19. srpnja 1997. kada je u prostorijama Srpskog kulturnog društva “Prosvjeta” u Zagrebu osnovano Srpsko narodno vijeće (SNV), kao središnja savjetodavna i koordinacijska ustanova “personalne autonomije” Srba u Hrvatskoj. Tako je SNV okupio predstavnike srpskih organizacija iz cijele Hrvatske, kao i predstavnike Srpske pravoslavne crkve. Za predsjednika SNV-a izabran je Milorad Pupovac, a SDSS je u to tijelo uputio i druge svoje članove.¹³⁷ No, Milan Đukić odbio je pristupiti SNV-u, navodeći da je osnivanje tog tijela izraz poznatih “lider-skih ambicija” Pupovca i njegovih istomišljenika. Pupovac i SDSS na ovo su odgovarali tvrdnjama da Đukić zagovara “tvrde stavove” koji u postojećim okolnostima idu na štetu hrvatskih Srba. U tom smislu Pupovac je objašnjavao da Srbi u rješavanju svog položaja moraju pregovarati s onima koji “imaju moć”, te nije korisno ako se djelovanje srpskih predstavnika svodi na oporbu vlastima, iako je i osobno smatrao da treba raditi na demokratizaciji Hrvatske.¹³⁸ Đukić će i kasnije izjavljivati da je SNV “servis Tuđmanovoj politici”, odnosno onoj politici koja je smanjila broj Srba u Hrvatskoj, nakon čega preko SNV-a srpski narod u Hrvatskoj prikazuje kao nacionalnu manjinu.¹³⁹

¹³⁵ Franjo Tuđman, *Zna se, HDZ u borbi za učvršćenje hrvatske državne suverenosti*, Knjiga četvrta (Zagreb, 1998), 155.

¹³⁶ I. Đ., intervju s Miloradom Pupovcem, “Nije me iznenadiol”, *Feral Tribune* (Split), br. 619 (28. srpnja 1997), 10-11.

¹³⁷ BR, “Formirana centralna institucija srpskog naroda”, *Vukovarske novine*, br. 96 (26. juli 1997), 3.

¹³⁸ <http://www.aimpress.ch/dyn/pubs/archive/data/199707/70721-033-pubs-zag.htm>, pristup ostvaren 28. prosinca 2011.

¹³⁹ “Srpsko narodno veće servis Tuđmanove politike!”, *Vukovarske novine*, br. 102 (5. decembar 1997), 4.

Izbori na području pod upravom UNTAES-a

Početak 1997. u hrvatskom "Pismu namjere" navedeno je da je bitan preduvjet održavanja lokalnih izbora u području pod upravom UNTAES-a to da mjesno stanovništvo prihvati hrvatske osobne dokumente, odnosno da se registriraju kao hrvatski državljani. U "Pismu namjere" navedeno je da će ti izbori biti održani 16. ožujka 1997., iako je kasnije datum njihovog održavanja pomaknut na 13. travnja iste godine.

Već i prije "Pisma namjere" u Oblasti su otvoreni uredi u kojima su se mogli podići hrvatski osobni dokumenti. Krajem rujna 1996. *Vukovarske novine* objavile su članak u kojem je navedeno da je njihov novinar namjeravao fotografirati građane koji su, u znatnom broju, pred nadležnim uredom u Vukovaru podizali te dokumente. No, ti građani zatim su verbalno i fizički napali tog novinara.¹⁴⁰ U prosincu iste godine Udruženje žena Vukovar tražilo je da se ured za izdavanje hrvatskih dokumenata premjesti, odnosno udalji od prostorija "Udruženja žrtava hrvatskog režima 1991.". Žene Vukovara smatrale su da je neprihvatljivo da se taj ured nalazi na mjestu gdje je krajem 1991., nakon završetka borbi za Vukovar, prema njihovim navodima pronađeno na "stotine leševa Srba" koje su ubili Hrvati ili su umrli zato što im namjerno nije pružena pomoć u vukovarskoj bolnici. Ubrzo je zaista i došlo do premještanja tog ureda ali su predstavnici UNTAES-a izjavljivali da je to učinjeno isključivo zbog tehničkih razloga.¹⁴¹

Tijekom siječnja 1997. na sjednici Oblasnog izvršnog vijeća postignuta je suglasnost da srpsko stanovništvo u Oblasti na "masovan i kolektivan način" podigne hrvatske osobne dokumente. Zaključak o podizanju hrvatskih dokumenata je kao preporuka upućen Oblasnoj skupštini, kako bi ona o tom pitanju donijela konačnu odluku.¹⁴² Oblasna skupština je na zasjedanju održanom 28. siječnja u Belom Manastiru preporučila svim građanima Oblasti, kao i drugima koji imaju pravo na hrvatsko državljanstvo, da to iskoriste, pri čemu je istaknuto pravo svakog pojedinca da o tome osobno odluči. Za spomenutu odluku glasovala su 24 poslanika, dok ih je 18 bilo protiv spomenutog prijedloga.¹⁴³

Upravo je u tom razdoblju, tijekom siječnja i veljače 1997., u Oblasti došlo do više napada na urede u kojima su dijeljeni hrvatski dokumenti, kao i

¹⁴⁰ B. Tomić, "Čega se stide?", *Vukovarske novine*, br. 82 (28. septembar 1996), 4.

¹⁴¹ B. R., "Odlučni koraci žena Oblasti", *Vukovarske novine*, br. 86 (21. decembar 1996), 2.; MT/BB, "Dva razloga za premeštanje", *Vukovarske novine*, br. 86 (21. decembar 1996), 3.

¹⁴² B. R., "Administratoru Klajnu uručen srpski 'memorandum'", *Vukovarske novine*, br. 88 (1. februar 1997), 2.

¹⁴³ BR/BB, "Masovno prihvatiti hrvatsko državljanstvo", *Vukovarske novine*, br. 88 (1. februar 1997), 1.

napada na službenike koji su radili u tim uredima. Štoviše 30. siječnja 1997. zbog sigurnosnih razloga zatvoreni su takvi uredi u Boboti, Bršadinu i Negotslavcima.¹⁴⁴ Ovo je očito bio znak da dio Srba u Oblasti i dalje ne želi prihvatiti reintegraciju u sastav Hrvatske. S druge strane srpski predstavnici žalili su se da hrvatske vlasti Srbima čine probleme pri podizanju novih dokumenata. Tako se krajem ožujka 1997. Vojin Šuša, sekretar za pravosuđe i upravu Oblasnog izvršnog vijeća pismeno požalio Kleinu zbog niza nepravilnosti koje su uočene tijekom izdavanja hrvatskih dokumenata. Šuša je naveo da pri tome ima slučajeva diskriminacije i selektivnosti. Tako nekim osobama nisu izdani osobni dokumenti pod obrazloženjem da ne poštuju "pravni poredak i običaje" Republike Hrvatske, odnosno zato što se protiv njih vodi kazneni postupak, iako spomenute osobe nisu na popisu onih koji, zbog optužbi za ratne zločine, neće dobiti opći oprost hrvatskih vlasti. Šuša je zaključio da je cilj spomenutih postupaka hrvatskih vlasti da se u što većoj mjeri smanji broj Srba koji mogu izaći na predstojeće izbore.¹⁴⁵ Nasuprot ovakvim nezadovoljstvima srpske strane glasnogovornik UNATES-a Philip Arnold je u travnju 1997. izjavio da su hrvatske vlasti tijekom prethodnih tjedana bile iznenađujuće djelotvorne u podjeli osobnih dokumenata. Arnold je naveo da je 150.000 osoba u Oblasti primilo hrvatske domovnice, osobne iskaznice, putovnice i druge dokumente.¹⁴⁶ Očito, nije bila riječ samo o starosjediocima s tog područja, nego i o Srbima koji su prethodno živjeli u drugim dijelovima Hrvatske, odnosno bivšim zapadnim dijelovima RSK ali su kasnije izbjegli u Oblast ali su također iskoristili mogućnost da preuzmu hrvatske dokumente.

Iako se održavanje izbora približavalo, nije bilo jasno hoće li Srbi u Oblasti na njih na kraju i izaći. Krajem siječnja 1997. Vojislav Stanimirović izjavio je da će Oblasna skupština tek morati odlučiti o eventualnom bojkotu izbora.¹⁴⁷ Ni na zasjedanju održanom 25. ožujka 1997. Oblasna skupština nije donijela konačnu odluku o izlasku građana na izbore. Na zasjedanju je donesen zaključak da je preduvjet za izlazak na izbore uklanjanje nepravilnosti pri izdavanju hrvatskih osobnih dokumenata, kao i korektno sastavljanje biračkih popisa, pri čemu je navedeno da posebni problemi postoje oko popisa koji su trebali obuhvatiti izbjeglice koje žive na području Oblasti.¹⁴⁸

¹⁴⁴ "Kronologija predizbornih aktivnosti u Podunavlju", *Feral Tribune* (Split), br. 595 (10. veljače 1996), 6.

¹⁴⁵ B.B., "U pismu Klajnu ukazano na niz nepravilnosti prilikom izdavanja dokumenata", *Vukovarske novine*, br. 91 (4. april 1997), 3.

¹⁴⁶ Davor Glavaš, intervju s Philipom Arnoldom, "Bogat televizijski pogrom", *Feral Tribune* (Split), br. 604 (14. travnja 1997), 7-8.

¹⁴⁷ S. Vukičević, "Veća očekivanja od Jugoslavije", *Vukovarske novine*, br. 88 (1. februar 1997), 1.

¹⁴⁸ "Velike greške ili...?", *Vukovarske novine*, br. 91 (4. april 1997), 3.

Predsjednik Tuđman je 12. veljače 1997. raspisao lokalne izbore koji su se u cijeloj Hrvatskoj trebali održati 13. travnja. U skladu s ovim i upravitelj Klein proglasio je da će na taj dan izbori biti održani i na području pod upravom UNTAES-a. To su trebali biti izbori za općinska i gradska vijeća, za skupštine Osječko-baranjske i Vukovarsko-srijemske županije i za Županijski dom Hrvatskog sabora. U sklopu provođenja izbora Klein je odredio da se na području pod njegovom upravom osnuju nove općine. Bilo je predviđeno da na izbore na tom području mogu izaći osobe koje su ondje živjele i 1991., zatim prognanici koji će glasovati izvan tog područja, što se odnosilo na Hrvate koji su tijekom ratnih događaja napustili ili su prognani s tog područja. Osim toga pravo glasa imale su i osobe koje su se nakon 1991. i prije 15. siječnja 1996. smjestile na području pod upravom UNTAES-a i koje su preuzele hrvatske dokumente. Ova posljednja skupina mogla je glasovati ili za tijela vlasti na tom području, ili za ona u drugim dijelovima Hrvatske.¹⁴⁹

Izbori su održani kako je i predviđeno ali je u njihovoj provedbi bilo mnoštvo problema. Odmah nakon što je izašao na biralište Vojislav Stanimirović izjavio je da su na većini glasačkih mjesta uočene nepravilnosti, pa o regularnosti izbora ne može biti ni govora. Unatoč tome pozvao je stanovništvo da izađe na birališta i da ne dozvoli da dođe do incidenata.¹⁵⁰ Ubrzo je i SDSS zbog velikog broja nepravilnosti koje su primijećene na svim biračkim mjestima u Oblasti uputio prosvjed Kleinu. Navedeno je da pojedina biračka mjesta uopće nisu otvorena, a bile su vidljive i pogreške u biračkim popisima ili takvih popisa uopće nije ni bilo. Tako je više tisuća osoba napustilo biračka mjesta jer nisu mogle ostvariti svoje pravo da glasuju.¹⁵¹ I kasnije je Stanimirović iznio brojne pritužbe na održavanje izbora ali je ipak pomirljivo naveo da će konačnu odluku o njihovoj regularnosti donijeti međunarodna zajednica. Također je dodao da je broj osoba koje su izašle na izbore pravo iznenađenje što pokazuje da se srpsko stanovništvo u velikom broju odlučilo za ostanak na tom području, a ne za iseljavanje.¹⁵² U kasnijoj analizi izbora SDSS je zaključio da oni nisu bili regularni, a UNTAES je postupio protivno Rezoluciji 1037 Vijeća sigurnosti UN-a kada je njihovu organizaciju prepustio hrvatskim vlastima, koje su učinile sve što su mogle da na biračkim mjestima

¹⁴⁹ Vladimir Šeks, "Mirna reintegracija Hrvatskog Podunavlja i izbori za tijela lokalne samouprave", *Mirna reintegracija Hrvatskog Podunavlja: znanstveni, empirijski i iskustveni uvidi* (Zagreb - Vukovar, 2010), 38-44.

¹⁵⁰ S. Vukičević, "Gotovo na svim biračkim mjestima uočene nepravilnosti", *Vukovarske novine*, br. 92 (26. april 1997), 1.

¹⁵¹ S. V., "Naneta je ogromna šteta našoj stranci", *Vukovarske novine*, br. 92 (26. april 1997), 1.

¹⁵² S. Vukičević, "Konačan sud o izborima doneće međunarodna zajednica bez obzira šta mi kažemo", *Vukovarske novine*, br. 92 (26. april 1997), 1.

izazovu "haos".¹⁵³ Zaista su i sami predstavnici UNTAES-a kritizirali hrvatsku stranu zbog nedostataka u provedbi izbora, kao što je nedostatak glasačkog materijala i biračkih popisa.¹⁵⁴ No, problemi u provođenju izbora nisu bili isključivo na hrvatskoj strani. Zapravo je Oblasna skupština tek 48 sati prije izbora konačno pozvala stanovništvo da na njih izađe. Istovremeno je Klein, u želji da na izbore izađe što veći broj ljudi, tek 12. travnja okončao rok za prijavu birača. Sve spomenuto je na dan održavanja izbora stvorilo probleme jer birački popisi nisu bili sređeni. Na kraju je Klein odredio da se provođenje izbora produži, pa su oni u Oblasti trajali nekoliko dana.¹⁵⁵

Unatoč svim problemima Klein je na konferenciji za tisak održanoj u Vukovaru 22. travnja 1997. potvrdio rezultate izbora. Na temelju do tog trenutka službenih rezultata SDSS je pobijedio u 10 općina i gradu Belom Manastiru, dok su hrvatske stranke, predvođene HDZ-om, pobijedile u 15 općina i dva grada, Iloku i Vukovaru. Na istoj konferenciji za tisak iznesen je podatak da su izbori na području pod upravom UNTAES-a provedeni na 193 glasačka mjesta, kao i na 75 mjesta u drugim dijelovima Hrvatske, a ukupno su izbrojena 126.533 glasa.¹⁵⁶ Prema privremenim i neslužbenim rezultatima objavljenim u hrvatskom tisku 22. travnja na izborima za općinska vijeća u Osječko-baranjskoj županiji SDSS je osvojio većinu glasova u općinama Darda, Erdut, Jagodnjak, Šodolovci, Tenja, dok je u Vukovarsko-srijemskoj županiji osvojio većinu u općinama Borovo, Negoslavci, Markušica, Mirkovci i Trpinja.¹⁵⁷

Održavanje izbora ujedno je značilo i ukidanje dotadašnjih oblasnih tijela vlasti, odnosno njezine skupštine i izvršnog vijeća. Prema odluci Kleina dotadašnja Oblasna skupština trebala je od 1. svibnja 1997. prestati s djelovanjem. Za razliku od toga Oblasno izvršno vijeće ipak je trebalo nastaviti s djelovanjem do konstituiranja novih tijela vlasti, kao Prijelazno izvršno vijeće.¹⁵⁸ Ubrzo zatim Oblasna skupština je na prijedlog predsjednika Oblasti Gorana Hadžića uputila pismo Kofiju Annanu, glavnom tajniku UN-a. U pismu je zatraženo da se provedeni izbori ponište zbog neregularnosti, odnosno da se izbori ponove. Skupština također nije prihvatila zahtjev Kleina da prestane s djelovanjem, nego je odlučila da nastavi raditi do konstituiranja novih tijela

¹⁵³ S. Vukičević, "UNTAES je postupio suprotno rezoluciji Saveta bezbednosti", *Vukovarske novine*, br. 92 (26. april 1997), 3.

¹⁵⁴ B. R., "UNTAES razočaran hrvatskom vladom", *Vukovarske novine*, br. 92 (26. april 1997), 3.

¹⁵⁵ Drago Hedl, "Regulama farsa", *Feral Tribune* (Split), br. 605 (21. travnja 1997), 8-9.

¹⁵⁶ B. R., "Klajnz ozvaničio izbore u regionu", *Vukovarske novine*, br. 92 (26. april 1997), 3.

¹⁵⁷ "Privremeni i neslužbeni rezultati izbora za općinska vijeća", *Vjesnik* (Zagreb), 22. travnja 1997., 5.

¹⁵⁸ BR/BB, "Gradska vlada Vukovara mora da bude prelazna i multinacionalna", *Vukovarske novine*, br. 93 (17. maj 1997), 1.

vlasti, odnosno općinskih i gradskih vijeća.¹⁵⁹ Spomenuti podatak o zahtjevima Oblasne skupštine ujedno je i posljednji na koji sam naišao o djelovanju tog tijela. No, smatram da i na njega treba gledati kao na pokušaj Gorana Hadžića da se i dalje zadrži na političkoj sceni, u čemu očito nije mogao imati uspjeha. Da će potporu UNTAES-a imati Vojislav Stanimirović, pokazuje i podatak da je Klein početkom svibnja 1997. prisustvovao sjednici Oblasnog izvršnog vijeća održanoj u Vukovaru. Tom prilikom Klein je izjavio da će to tijelo imati njegovu potporu do osnivanja srpskog zajedničkog vijeća općina, čija je uspostava bila predviđena Erdutskim sporazumom.¹⁶⁰ Prema jednoj izjavi Stanimirovića može se zaključiti da je Prijelazno izvršno vijeće prestalo djelovati 30. svibnja 1997. godine.¹⁶¹

O konstituiranju novih tijela vlasti mogu se navesti neki podaci. Vojislav Stanimirović je kao predsjednik SDSS-a krajem travnja 1997. izjavio da bi gradsku vlast u Vukovaru trebalo konstituirati na načelu koalicije HDZ-a i SDSS-a jer i međunarodna zajednica insistira na multietničnosti kao preduvjetu koji će omogućiti gospodarsku obnovu grada. Zato Hrvati, ocijenio je Stanimirović, u gradskoj vlasti Vukovara ne bi trebali imati apsolutnu većinu jer u Vukovaru trenutno ionako nema Hrvata u “nekom značajnom procentu”.¹⁶²

Predstavnici HDZ-a i Nezavisne liste Tomislava Merčepa su 28. svibnja 1997. održali konstitutivnu sjednicu Gradskog vijeća Vukovara, čemu nisu bili nazočni predstavnici SDSS-a. Ovo je izazvalo “burnu reakciju” srpske strane, koja je zaključila da je riječ o “farsi”, a mogli su se čuti i prigovori što je jedan od hrvatskih vijećnika Danijel Rehak, koji je 1991. “ubijao vukovarske Srbe”. Spomenutoj sjednici bili su nazočni Vladimir Šeks, potpredsjednik Hrvatskog sabora i Peter Galbraith, američki veleposlanik u Hrvatskoj, a zatim je pred Dom kulture u Borovu Naselju, gdje se održavala konstitutivna sjednica gradske vlasti, došao i Vojislav Stanimirović, koji je tražio da se ta sjednica poništi. Na kraju je na sjednicu stigao i Klein koji se hrvatskim vijećnicima, prema pisanju *Vukovarskih novina*, obratio “vrlo oštrim” riječima, poručivši im je da je on još uvijek “guverner ovog regiona” i da neće priznati rezultate sjednice.¹⁶³ Klein je dotadašnji tijek sjednice proglasio nelegitimnim, te se ona trebala nastaviti kada na nju dođu srpski predstavnici. Čini se da je hrvatska strana

¹⁵⁹ http://www.yurope.com/nasa-borba/arhiva/Maj97/0505/0505_2.HTM, pristup ostvaren 11. siječnja 2011.

¹⁶⁰ BR, “Administrator Klajn na sednici Izvršnog veća”, *Vukovarske novine*, br. 93 (17. maj 1997), 1.

¹⁶¹ M. Obrenović, “Strah od izolacije Regiona”, *Vukovarske novine*, br. 95 (5. juli 1997), 2.

¹⁶² BR/BB, “Gradska vlada Vukovara mora da bude prelazna i multinacionalna”, *Vukovarske novine*, br. 93 (17. maj 1997), 1.

¹⁶³ M.T./B.B., “Hrvatski predstavnici održali sednicu bez Srba”, *Vukovarske novine*, br. 94 (7. juni 1997), 2.

već tada pristala na kompromis, odnosno na to da gradonačelnik Vukovara bude iz HDZ-a, a njegov zamjenik iz SDSS-a, dok je predsjednik Gradskog vijeća trebao biti iz SDSS-a, a potpredsjednik iz HDZ-a.¹⁶⁴ Zatim su održani međustranački pregovori i dogovori HDZ-a i SDSS-a, pa je 15. srpnja 1997. u Borovu Naselju održana nova sjednica Gradskog vijeća Vukovara, koja je za razliku od prethodne, prema pisanju *Vukovarskih novina* uglavnom protekla u "tolerantnoj i demokratskoj atmosferi". Tako je gradonačelnik Vladimir Štengl (HDZ) trebao imati zamjenike Stipu Šeremeta (HDZ), koji je na tu dužnost izabran već 28. svibnja i Vaskrsija Vuksanovića (SDSS). Za predsjednika Gradskog vijeća izabran je Marko Čepnja (SDSS), dok su za potpredsjednike izabrani Pero Mlinarić (HDZ) i Jovan Petrović (SDSS). Dogovorom HDZ-a i SDSS-a izabrani su i članovi Gradskog poglavarstva Vukovara, na čijem se čelu nalazio gradonačelnik i koje je trebalo imati 13 članova. Također su izabrani i članovi radnih tijela, odnosno komisija Gradskog vijeća.¹⁶⁵

U Vukovaru je 24. svibnja 1997. održana i konstitutivna sjednica Skupštine Vukovarsko-srijemske županije. Za novog župana izabran je Rudolf König (HDZ), a na mjesta podžupana izabrani su Andrija Matić (HDZ) i Mirko Jagetić (SDSS). Za predsjednicu županijske skupštine izabrana je Ljerka Vilić (HDZ), a za potpredsjednike Zvonimir Vajči (HDZ) i Slobodan Perić (SDSS). Potvrđeni su mandati 40 vijećnika županijske skupštine, odnosno 24 mandata HDZ-a, 10 mandata SDSS-a, četiri mandata HSS-a i HSL-a i dva mandata nezavisne liste Tomislava Merčepa. Ovim je započelo djelovanje Vukovarsko-srijemske županije u Vukovaru kao njezinom sjedištu.¹⁶⁶ Skupština Vukovarsko-srijemske županije je 11. srpnja 1997. u Vukovaru održala i svoju treću redovnu sjednicu, kojoj je prisustvovao i predsjednik SDSS-a Vojislav Stanić, koji je i sam bio županijski vijećnik. Župan König je na toj sjednici vijećnike upoznao s trenutnim stanjem u županiji. Naveo je da su na njezinom području, unatoč raznim problemima, konstituirana gradska i općinska vijeća, dok je postignut i međustranački dogovor oko konstituiranja gradske vlasti u Vukovaru.¹⁶⁷

Na izborima održanim 13. travnja 1997. birani su i zastupnici za Županijski dom Hrvatskog sabora. No, kako niti jedna srpska stranka, pa tako ni SDSS, nije dobila potreban broj glasova da bi u Županijskom domu imala svog zastupnika, predsjednik Tuđman, koji je u okviru svojih ovlasti imao

¹⁶⁴ M.T./B.B., "Nastavak konstitutivne sednice Gradskog veća Vukovar", *Vukovarske novine*, br. 94 (7. juni 1997), 2.

¹⁶⁵ BR/MO, "Konstituisano gradsko poglavarstvo", *Vukovarske novine*, br. 96 (26. juli 1997), 4.

¹⁶⁶ MT, "Rudolf Kenig vukovarsko-sremski župan", *Vukovarske novine*, br. 94 (7. juni 1997), 1.

¹⁶⁷ S. R., "Uskoro formiranje gradske vlade", *Vukovarske novine*, br. 96 (26. juli 1997), 6.

pravu u taj dom imenovati pet zastupnika, među njima je imenovao i dva zastupnika srpske manjine, Vojislava Stanimirovića, predsjednika SDSS-a, i Jovana Bamburaća.¹⁶⁸ Stanimirović nije prisustvovao konstitutivnoj sjednici Županijskog doma, koja je održana 12. svibnja. Srpskim novinarima izjavio je da je hrvatska strana u "Pismu namjere" navela da će Srbi s područja pod upravom UNTAES-a u Županijskom domu imati dva zastupnička mjesta, što su potvrdili i predstavnici UN-a. Zato je SDSS za Županijski dom predložio dva svoja kandidata, od kojih je jedan bio Stanimirović. No, umjesto drugog kandidata SDSS-a hrvatski predsjednik je kao srpskog zastupnika u Županijskom domu imenovao Jovana Bamburaća. Stanimirović je istaknuo da nema ništa protiv toga da Bamburać bude jedan od pet zastupnika koje imenuje hrvatski predsjednik ali SDSS insistira da dvojica od tih zastupnika budu njihovi kandidati. Zbog toga Stanimirović nije otišao na sjednicu Županijskog doma, a i UNTAES se složio s ovim srpskim prigovorom. Sa strane predsjednika Tuđmana odgovoreno je da se u "Pismu namjere" govori o dva zastupnika koji će predstavljati cjelokupnu srpsku zajednicu u Hrvatskoj, a ne o dva predstavnika iz području pod upravom UNTAES-a. U vezi s ovim SDSS je naveo da će zauzeti stajalište, koje će priopćiti javnosti.¹⁶⁹

Vijeće sigurnosti UN-a je sredinom srpnja 1997. donijelo Rezoluciju 1120, kojom je mandat UNTAES-a produžen do 15. siječnja iduće godine. Klein je tada izjavio da su predstojeća dva mjeseca izuzetno važna za uspješno okončanje mirne reintegracije jer tijekom tog razdoblja moraju početi djelovati nova tijela lokalne vlasti.¹⁷⁰ Klein je u vezi s ovim uputio i pismo Tuđmanu, u kojem ga je, među ostalim, pozvao da utječe na hrvatska ministarstva kako bi se osigurala financijska i materijalna sredstva potrebna za djelovanje novih općinskih vlasti.¹⁷¹

No, tijekom većeg dijela druge polovice 1997. srpski predstavnici iznosili su različite primjedbe u vezi s djelovanjem novih tijela vlasti. Tako je 19. lipnja 1997. Miloš Vojnović, predsjednik u međuvremenu osnovanog srpskog Zajedničkog vijeća općina, izjavio da je opće stanje na području pod upravom UNTAES-a zabrinjavajuće jer novoizabrana općinska, odnosno gradska vijeća poslije konstituiranja praktično nigdje ne djeluju, dok u nekim slučajevima niti nisu konstituirana. Na konstitutivnim sjednicama bilo je i problema oko

¹⁶⁸ Goranka Jureško, "Srbi u Saboru", *Vjesnik (Zagreb)*, 12. svibnja 1997., 1. Također vidjeti: Sandra Bartolović, Nada Dmitrović, Goranka Jureško, "Katica Ivanišević ponovo predsjednica", *Vjesnik (Zagreb)*, 13. svibnja 1997., 1-2.

¹⁶⁹ B. R., "Tuđman nije ispoštovao pismo namere", *Vukovarske novine*, br. 93 (17. maj 1997), 2.

¹⁷⁰ J. Ml., "Danju i noću 720 vojnika UN čuvaće gradove i sela", *Vukovarske novine*, br. 96 (26. juli 1997), 5.

¹⁷¹ "Nastavak procesa u 29 tačaka", *Vukovarske novine*, br. 97 (16. avgust 1997), 1.

upotrebe srpskih simbola. I nakon što su izabrani općinski načelnici, odnosno gradonačelnici postojale su teškoće oko raspodjele položaja u skladu s izbornim rezultatima. Osim toga načelnici općina, odnosno gradonačelnici iz redova HDZ-a uopće ne djeluju u svojim sjedištima, nego u njih dolaze samo povremeno.¹⁷² Očito, bila je riječ o činjenici da su Hrvati izabrani na dužnosti u novim općinskim i gradskim upravama zapravo i dalje bili prognanici, odnosno nisu se vratili svojim kućama na području pod upravom UNTAES-a. Vojnovićevo ukazivanje na probleme oko korištenja srpskih simbola bilo je na sasvim drukčiji način komentirano u službenom hrvatskom tisku. Tako je u komentaru koji je 24. svibnja 1997. objavljen u zagrebačkom *Vjesniku* navedeno:

“U dijelu Vukovarsko-srijemske županije pod privremenom upravom UN-a održane su (...) utemeljiteljske sjednice općinskih vijeća te izabrana općinska poglavarstva. Na nekim od tih sjednica Srbi nisu htjeli biti prisutni dok se izvodila državna himna, na nekima himna nije ni izvedena, a neke su sjednice održane bez hrvatskih državnih obilježja u dvorani. A bilo je i sjednica, poput one u Lovasu, gdje je ravnopravno uz hrvatski državni grb, zastavu i sliku predsjednika Tuđmana, na zidu i dalje bila slika sv. Save. (...) Ipak, iako za njih još nije došlo vrijeme poštivanja obilježja države kojoj pripadaju, iako se još opiru svemu što je hrvatsko, kao izabrani predstavnici lokalne vlasti državnu će himnu kad tad slušati.”¹⁷³

Izvršni odbor SDSS-a se 9. srpnja 1997. obratio stanovništvu Oblasti, osvrnuvši se na trenutno stanje i postojeće probleme. Pri tome je hrvatska strana oštro optužena zbog nepoštivanja potpisanih obaveza. Navedeno je da Hrvati već tri mjeseca “tendenciozno” izbjegavaju formiranje novih lokalnih i županijskih vlasti. Samim time hrvatska strana izbjegava preuzeti obaveze financiranja djelatnosti kao što su prosvjeta, zdravstvena služba i isplatu mirovina, dok to više ne mogu obavljati tijela oblasne vlasti koja su u međuvremenu prestala djelovati. Tako se srpsko stanovništvo na tom području našlo u nepovoljnom položaju, što i jest cilj hrvatske strane koja na taj način želi potaknuti Srbe na iseljavanje u Srbiju.¹⁷⁴

Srpski predstavnici predvođeni Stanimirovićem su se 18. rujna 1997. u Zagrebu sastali s Jurom Radićem, predsjednikom Državnog povjerenstva za Podunavlje. Tada je dogovoreno da do 25. rujna sva tijela lokalne vlasti mo-

¹⁷² “Novoizabrane institucije ne funkcionišu”, *Vukovarske novine*, br. 95 (5. juli 1997), 2.

¹⁷³ Miroslava Rožanković, “Bezuspješno opiranje reintegraciji”, *Vjesnik* (Zagreb), 24. svibnja 1997., 4.

¹⁷⁴ “Najvažnija politička mudrost i strpljenje”, *Vukovarske novine*, br. 96 (26. juli 1997), 2.

raju početi djelovati, a tome moraju prethoditi sastanci predstavnika SDSS-a i HDZ-a, kako bi se oko tog pitanja razriješili svi postojeći problemi.¹⁷⁵

Zajedničko vijeće općina

Nakon provođenja izbora na području pod upravom UNTAES-a otvorilo se i pitanje osnivanja srpskog zajedničkog vijeća općina, čije je djelovanje bilo predviđeno Erdutskim sporazumom, a hrvatska strana prihvatila ga je i u svom "Pismu namjere". Kada je 18. rujna 1996. stigao u posjetu Oblasti američki veleposlanik Galbraith spomenuo je da će nakon provođenja izbora, na temelju dogovora hrvatske i srpske strane, doći i do osnivanja spomenutog vijeća općina. Vojislav Stanimirović je u vezi s ovim naveo da bi to tijelo trebalo imati i "izvršnu vlast".¹⁷⁶ No, mogućnost da zajedničko vijeće općina ima izvršnu vlast nije ostvarena jer, očito, nije mogla naići na suglasnost hrvatskih vlasti.

Na zasjedanju Oblasne skupštine održanom 5. ožujka 1997., kada je osnovan SDSS, predsjednik Oblasnog vijeća Stanimirović podsjetio je da će nakon predstojećih izbora prestati djelovati dotadašnja oblasna tijela vlasti, skupština i izvršno vijeće. Zato će temelj okupljanja srpskog naroda biti upravo SDSS, koji na izborima mora osvojiti vlast u općinama koje će zatim svoja prava ostvariti kroz zajedničko vijeće općina.¹⁷⁷ Nakon provođenja izbora, odnosno krajem travnja 1997. Stanimirović je izjavio da će to vijeće općina imati pravni status i određene ovlasti, unatoč tome što hrvatska strana uporno insistira da će to biti isključivo savjetodavno tijelo. Stanimirović je također rekao da će članovi tog tijela biti izabrani među kandidatima SDSS-a koji su učestvovali na prethodno održanim izborima.¹⁷⁸

I na sjednici Glavnog odbora SDSS-a održanoj 7. svibnja u Vukovaru zaključeno je da članovi zajedničkog vijeća općina mogu biti samo one osobe koje su izabrane na prethodno održanim izborima, što će tom tijelu dati legitimitet i političku važnost. SDSS će ustrajati da zajedničko vijeće općina ima položaj pravne osobe i da bude utemeljeno na hrvatskom Zakonu o lokalnoj upravi i samoupravi. U tom smislu ponovljeno je da se neće prihvatiti hrvatska viđenja da će to biti "dobrovoljna i neprofitna organizacija". Također je navedeno da i upravitelj Klein zahtijeva da se zajedničko vijeće općina što

¹⁷⁵ MT/MO, "Najavljen skori početak rada lokalnih organa vlasti", *Vukovarske novine*, br. 99 (26. septembar 1997), 2.

¹⁷⁶ S. Vukičević, "Amnestija i izbori", *Vukovarske novine*, br. 82 (28. septembar 1996), 3.

¹⁷⁷ S. Vukičević, "Za interese srpskog naroda i demokratsko političko izjašnjanje", *Vukovarske novine*, br. 90 (15. mart 1997), 3.

¹⁷⁸ BR/BB, "Gradska vlada Vukovara mora da bude prelazna i multinacionalna", *Vukovarske novine*, br. 93 (17. maj 1997), 1.

prije osnuje, kako bi ono predložilo srpske kandidate na mjesta podžupana u Osječko-baranjskoj i Vukovarsko-srijemskoj županiji, kandidate za pomoćničke ministara u Vladi Republike Hrvatske, kao i druga mjesta koja pripadaju srpskim predstavnicima u skladu s hrvatskim "Pismom namjere". Zaključeno je da svi općinski i gradski odbori SDSS-a trebaju Glavnom odboru predložiti svoje predstavnike za zajedničko vijeće općina.¹⁷⁹

Predstavnici hrvatske Vlade i srpske zajednice, uz predstavnike UNTAES-a kao svjedoke, 23. svibnja 1997. su u Vukovaru postigli dogovor o organizaciji, statusu, sastavu, nadležnosti i financiranju Zajedničkog vijeća općina.¹⁸⁰ Hrvatski tisak objavio je da je tog dana, 23. svibnja, predsjednik Državnog povjerenstva za Podunavlje Jure Radić posjetio to područje i razgovarao s Kleinom.¹⁸¹ No, tada ni u hrvatskom tisku, niti u srpskim *Vukovarskim novinama* nije objavljeno da je postignut dogovor o Zajedničkom vijeću općina. Tek u listopadu 1998., nakon što je mandat UNTAES-a bio okončan, hrvatska Vlada je svojom odlukom potvrdila da je 23. svibnja 1997. osnovano Zajedničko vijeće općina. Tako je tek u listopadu 1998. objavljen i akt o osnivanju tog tijela.

U aktu je navedeno da se Zajedničko vijeće općina osniva sukladno hrvatskim zakonima, Erdutskom sporazumu i "Pismu namjere" hrvatske Vlade. Zajedničko vijeće općina trebalo je usklađivati interese srpske zajednice u istočnoj Slavoniji, Baranji i zapadnom Srijemu, odnosno u dijelovima Osječko-baranjske i Vukovarsko-srijemske županije. Ono je trebalo imati status pravne osobe, sa sjedištem u Vukovaru, odnosno Borovu Naselju.¹⁸²

Određeno je da se članovi tog tijela imenuju na način da općinska vijeća u kojima srpska zajednica ima većinu u Zajedničko vijeće općina imenuju dva člana. Iz gradskih vijeća u kojima srpska nacionalna zajednica ima većinu članove Vijeća trebalo je imenovati na način da gradovi s više od 30.000 stanovnika daju šest predstavnika, gradovi koji imaju između 10.000 i 30.000 stanovnika daju četiri predstavnika, a gradovi s manje od 10.000 stanovnika

¹⁷⁹ B. R., "Članovi Zajedničkog veća opština mogu biti samo građani koji su birani na izborima", *Vukovarske novine*, br. 93 (17. maj 1997), 2.

¹⁸⁰ Odluka kojom Vlada Republike Hrvatske potvrđuje da su predstavnici Vlade Republike Hrvatske, srpske etničke zajednice i UNTAES-a kao svjedoka osnovali Zajedničko vijeće općina istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema, *Narodne novine, Službeni list Republike Hrvatske* (Zagreb), br. 137 (20. 10. 1998).

¹⁸¹ (Hina), "Radić razgovarao s Kleinom o primjeni hrvatskih zakona", *Vjesnik* (Zagreb), 24. svibnja 1997., 2.

¹⁸² Odluka kojom Vlada Republike Hrvatske potvrđuje da su predstavnici Vlade Republike Hrvatske, srpske etničke zajednice i UNTAES-a kao svjedoka osnovali Zajedničko vijeće općina istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema, *Narodne novine, Službeni list Republike Hrvatske* (Zagreb), br. 137 (20. 10. 1998).

tri predstavnika. Iz općinskih odnosno gradskih vijeća u kojima srpska nacionalna zajednica ima manjinu u Vijeće je trebalo imenovati polovicu od broja koji je vrijedio za općine i gradove u kojima imaju većinu. Propisano je i na koji će se način birati članovi Zajedničkog vijeća općina iz gradskih vijeća u kojima srpska zajednica ima relativnu većinu.¹⁸³

Određeno je da Zajedničko vijeće općina ima predsjednika i dva dopredsjednika, a dopredsjednici su ujedno podžupani Osječko-baranjske i Vukovarsko-srijemske županije imenovani iz srpske zajednice, a na prijedlog Zajedničkog vijeća općina. Osim predlaganja spomenutih podžupana Zajedničko vijeće općina imalo je nadležnost predlagati kandidate na položaje pomoćnika ministara u ministarstvima unutarnjih poslova, pravosuđa, prosvjete, športa i kulture, te na visoke položaje u Ministarstvu razvitka i obnove i u Uredu za prognanike. Zajedničko vijeće općina također je trebalo davati prijedloge u vezi s proporcionalnom zastupljenošću Srba u policiji, pravosuđu i drugim javnim službama. Osim toga ono je trebalo analizirati stanje u općinama iz kojih su izabrani njegovi članovi, i na temelju toga davati prijedloge nadležnim tijelima više razine. Također je trebalo osnivati i upravljati, u skladu s hrvatskim zakonima, informativnom i izdavačkom djelatnošću srpske zajednice, što je uključivalo televizijske i radio stanice, kao i pratiti i davati prijedloge oko provođenja kulturne i prosvjetne autonomije. Zajedničko vijeće općina trebalo je održavati veze s hrvatskim predsjednikom, odnosno njegovim uredom. Na kraju, ono je trebalo voditi brigu o ostvarivanju svih drugih prava srpske zajednice, a trebalo je održavati veze i s drugim dijelovima srpske zajednice u Hrvatskoj.¹⁸⁴

Predviđeno je da Zajedničko vijeće općina može osnovati osam odbora. To su trebali biti odbori za: 1.) financije, 2.) informiranje, 3.) obrazovanje i kulturu, 4.) gospodarstvo, 5.) urbanizam i građevinarstvo, 6.) ljudska prava, raseljene osobe, izbjeglice, 7.) zdravstveno-socijalna pitanja i pitanja invalida i 8.) zaštitu i unapređenje okoline. Osim toga Zajedničko vijeće općina moglo je, po potrebi, osnivati i stalna i privremena radna tijela. Na kraju je zaključeno da će se Zajedničko vijeće općina financirati iz dotacija Vlade Republike Hrvatske utvrđenih u godišnjem proračunu, doprinosa gradova i općina, vlastitih prihoda i donacija.¹⁸⁵

Na kraju akta o osnivanju Zajedničkog vijeća općina navedeno je da će ono u svom radu organizirati sastanke s predstavnicima gradskih i općinskih vijeća, analizirat će i pratiti rad vlastitih radnih tijela i s nadležnim služba-

¹⁸³ Isto.

¹⁸⁴ Isto.

¹⁸⁵ Isto.

ma Sabora i Vlade Republike Hrvatske razmatrati sve probleme iz djelokruga svoga rada.¹⁸⁶

Na temelju dostupnih podataka čini se da je hrvatski i srpski dogovor o osnivanju Zajedničkog vijeća općina postignut 23. svibnja 1997. godine. No, na temelju kasnijih podataka očito je da taj dogovor nije bio konačan i da se i nakon njega radilo na doradi nekih njegovih pojedinosti. Osim toga, hrvatska Vlada je, kako sam i spomenuo, tek u listopadu 1998. donijela odluku o potvrđi tog dogovora. Ovo hrvatsko odugovlačenje će na srpskoj strani, kako ću navesti u daljnjem dijelu teksta, izazvati nezadovoljstvo i zahtjeve da spomenuti dogovor bude potvrđen.

Za predsjednika Zajedničkog vijeća općina srpska strana izabrala je Miloša Vojnovića iz Vukovara. On je u razdoblju RSK i uprave UNTAES-a obnašao različite dužnosti u upravi i pravosuđu, a bio je i jedan od osnivača i potpredsjednik SDSS-a.¹⁸⁷ Vojnović je 26. svibnja 1997. izjavio da će se Zajedničko vijeće općina usredotočiti na ostvarenje srpskog autonomnog školstva i informativnog sustava, pri čemu je dužnost Hrvatske da tome pomogne izdvajanjem potrebnih financijskih sredstava.¹⁸⁸

Srpska delegacija na čelu s Vojislavom Stanimirovićem i zajedno s Kleinom je 27. svibnja 1997. posjetila Zagreb, gdje ih je primio predsjednik Tuđman. U srpskoj delegaciji bili su i Miloš Vojnović, predsjednik Zajedničkog vijeća općina, Mirko Blagojević, podžupan Osječko-baranjske županije i Mirko Jagetić, podžupan Vukovarsko-srijemske županije. Tom prilikom predsjedniku Tuđmanu predstavljeni su i srpski kandidati koji su, u skladu s "Pismom namjere", trebali dobiti visoke dužnosti u Vladi Republike Hrvatske. Tijekom razgovora s Tuđmanom raspravljalo se o položaju i ovlastima Zajedničkog vijeća općina i konstituiranju novih tijela vlasti.¹⁸⁹

Na sjednici Prijelaznog izvršnog vijeća održanoj u Vukovaru 29. svibnja 1997. među ostalim je iznesen prijedlog da se vlasništvo Izvršnog vijeća, koje prestaje djelovati, prenese na Zajedničko vijeće općina, što se odnosilo na financijska sredstva, inventar, prostorije i automobile. Na Zajedničko vijeće općine trebalo je prenijeti i osnivačka prava informativnih i kulturnih institucija, kao što su radio i televizijski centri u Belom Manastiru, Borovu i Vukovaru, a isto je trebalo provesti i za Srpski kulturni centar u Vukovaru.¹⁹⁰

¹⁸⁶ Isto.

¹⁸⁷ Za opširnije biografske podatke o Vojnoviću vidjeti: <http://www.sdss.hr/bigrafijamvojnovic.htm>, pristup ostvaren 3. siječnja 2011.

¹⁸⁸ BB, "Školska i informativna autonomija zadatak broj jedan", *Vukovarske novine*, br. 94 (7. juni 1997), 1.

¹⁸⁹ MT/BB, "U posetu Tuđmanu", *Vukovarske novine*, br. 94 (7. juni 1997), 2.

¹⁹⁰ "Održana sednica Prelaznog izvršnog veća", *Vukovarske novine*, br. 94 (7. juni 1997), 1.

U Vukovaru je 23. lipnja 1997. održana sjednica Zajedničkog vijeća općina, na kojoj je konstituiran savjet tog tijela, a imenovani su i predsjednici pojedinih njegovih odbora. Tom prilikom zaključeno je da preko UNTAES-a treba izvršiti pritisak na hrvatske vlasti, kako bi one potvrdile položaj i ovlasti Zajedničkog vijeća općina, što bi tom tijelu omogućilo da pokrene svoje djelovanje.¹⁹¹

Srpska delegacija u kojoj su bili Miloš Vojnović, podžupani Mirko Blagojević i Mirko Jagetić, kao i novi srpski pomoćnici ministara u Vladi Republike Hrvatske posjetili su Zagreb i 7. lipnja 1997. Tom prilikom njih je, među ostalim, primio i Zlatko Mateša, predsjednik hrvatske Vlade. Mateša je u vezi sa srpskim predstavnicima koji su, u skladu s "Pismom namjere" imenovani na dužnosti u hrvatska ministarstva izjavio da oni moraju biti ravnopravni ostalim dužnosnicima i da njihovo djelovanje mora obuhvatiti sva područja Hrvatske.¹⁹²

Nakon što je delegacija Srba iz područja pod upravom UNTAES-a ponovno posjetila Zagreb, Miloš Vojnović je nakon povratka u Vukovaru 6. srpnja 1997. srpskim novinarima izjavio da je s hrvatskom stranom konačno dogovoren sadržaj statusa Zajedničkog vijeća općina, te se očekuje da će ono ubrzo biti registrirano u Zagrebu. Vojnović je dodao da to tijelo već ima legitimitet jer se spominje i u Erdutskom sporazumu i u hrvatskom "Pismu namjere". No, ipak je u pregovorima s hrvatskom stranom trebalo razriješiti neke pojedinosti. Tako su Hrvati primjerice zahtijevali da se točno odredi da Zajedničko vijeće općina djeluje na području istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema, što je srpska strana prihvatila. Hrvati su također tražili da se umjesto formulacije po kojoj Zajedničko vijeće općina "koordinira" rad srpskih predstavnika u hrvatskim ministarstvima, umetne formulacija da to tijelo "prati" rad spomenutih dužnosnika. Vojnović je ocijenio da spomenuti dogovori konačno otvaraju put da Zajedničko vijeće općina zaživi kao pravna osoba.¹⁹³ Predsjednik Državnog povjerenstva za Podunavlje Jure Radić i Miloš Vojnović su 15. srpnja 1997. na aerodromu Klisa kraj Osijeka u prisutnosti Kleina potpisali povelju o osnivanju i ovlastima Zajedničkog vijeća općina. Vojnović je taj događaj ocijenio značajnim, navodeći da je Zajedničko vijeće općina institucija "sui generis", što znači da će tek u "praksi naći svoje pravo mesto i način rada".¹⁹⁴ Pretpostavljam da je zapravo bila riječ o potpisivanju

¹⁹¹ OPC, "Status Zajedničkog veća opština?", *Vukovarske novine*, br. 95 (5. juli 1997), 3.

¹⁹² LjG/BB, "Usvojena inicijativa o konstituisanju Srpskog nacionalnog veća", *Vukovarske novine*, br. 95 (5. juli 1997), 2.

¹⁹³ MT/BB, "Uskoro registracija Zajedničkog veća opština", *Vukovarske novine*, br. 96 (26. juli 1997), 3.

¹⁹⁴ BB, "Potpisana Povelja o Zajedničkom veću opština", *Vukovarske novine*, br. 96 (26. juli 1997), 3.

dokumenta čiji je sadržaj znatnim dijelom bio dogovoren već 23. svibnja iste godine u Vukovaru.

No, unatoč tome što je potpisana spomenuta povelja, Zajedničko vijeće općina ni neposredno nakon toga nije službeno registrirano u Zagrebu. Tako se početkom kolovoza 1997. Branko Jurišić, predsjednik Odbora za ljudska prava Zajedničkog vijeća općina, požalio predstavnicima Promatračke misije Europske unije da Zajedničko vijeće općina još nije registrirano u Zagrebu što znači da to tijelo službeno i dalje ne postoji, iako ono već obavlja niz djelatnosti, rješava postojeće probleme i održava sastanke s predstavnicima hrvatskih vlasti.¹⁹⁵

Na sjednici Zajedničkog vijeća općina održanoj 14. studenog 1997. zaključeno je da u Hrvatskom saboru treba pokrenuti inicijativu da se položaj tog tijela uredi zakonom jer hrvatske vlasti ignoriraju svaki njegov prijedlog. Na istoj je sjednici usvojena odluka da “svečana pesma”, odnosno himna srpske zajednice u “regionu” bude kompozicija “Bože pravde”, da zastava bude srpska trobojnica bez obilježja, a određen je i grb Srba istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema.¹⁹⁶

Pretpostavljam da su problemi oko djelovanja i registriranja Zajedničkog vijeća općina konačno razriješeni tek nakon okončanja mandata UNTAES-a, odnosno u listopadu 1998., kada je hrvatska Vlada, kako sam spomenuo, svojom odlukom potvrdila dogovor o uspostavi i djelokrugu rada tog tijela.

Ostali srpski zahtjevi tijekom provođenja mirne reintegracije

Prethodno sam opisao zahtjeve Srba iz Oblasti da ona i nakon okončanja mirne reintegracije ostaje autonomna oblast u sastavu Hrvatske, odnosno da se to područje preustroji u novu hrvatsku županiju. Ovi zahtjevi nisu imali uspjeha. No, Srbi su postavljali još neke zahtjeve, odnosno tražili određena jamstva, pri čemu neki od njih nisu ovisili isključivo o Zagrebu, pa ni o UN-u ili međunarodnoj zajednici, nego i o službenom Beogradu.

Među ovim zahtjevima treba spomenuti onaj da Oblast ostane dugoročno demilitarizirana, odnosno da nakon okončanja mandata UN-a u nju ne ulazi Hrvatska vojska. Također se tražilo da srpsko stanovništvo na tom području dobije dvojno državljanstvo, odnosno i hrvatsko i jugoslavensko. Osim toga,

¹⁹⁵ MT/BB, “Pred ZVO niz problema”, *Vukovarske novine*, br. 97 (16. avgust 1997), 4.

¹⁹⁶ Mladen Obrenović, “Veliki problemi i niz nerešenih pitanja”, *Vukovarske novine*, br. 102 (5. decembar 1997), 2.

tražilo se da prema Jugoslaviji postoji “meka granica”, kako bi je stanovnici Oblasti mogli lako prelaziti.¹⁹⁷

U vezi sa spomenutim zahtjevima Klein je početkom svibnja 1997. izjavio da hrvatska strana nije prepreka na putu ostvarenja dvojnog državljanstva jer ga hrvatski građani mogu posjedovati. Nasuprot tome Beograd nije naklonjen dvojnog državljanstvu jer bi onda i kosovski Albanci mogli tražiti državljanstvo Albanije. Klein je dodao da je predložio Beogradu da otvori mogućnost kojom bi dvojno državljanstvo bilo dodijeljeno isključivo Srbima iz područja pod upravom UNTAES-a. Isto tako Klein je naveo da hrvatska strana nakon okončanja mandata UN-a nema “ozbiljnu” namjeru raspoređivati svoju vojsku u Podunavlju ali bi za demilitarizaciju tog područja ipak bilo potrebno da Beograd povuče svoje snage na 15 kilometara od granice s Hrvatskom. Kada je riječ o “mekim granicama”, Klein je izjavio da ona i trenutno postoji jer svaki dan oko 25.000 osoba prelazi granicu između Jugoslavije i područja pod upravom UNTAES-a. Klein je i hrvatskoj strani predložio da se pitanje prelaska granice za stanovnike “regiona” riješi putem posebnih osobnih iskaznica, kako bi oni i nadalje mogli bez teškoća prelaziti granicu prema Jugoslaviji.¹⁹⁸

Jugoslavenski ambasador u Hrvatskoj Veljko Knežević je krajem srpnja 1997. nakon razgovora s mjesnim srpskim predstavnicima u Vukovaru izjavio da se ne usuđuje prognozirati kada bi moglo doći do ostvarenja dvojnog državljanstva.¹⁹⁹ Isto tako jugoslavenske vlasti odbile su zahtjeve Kleina da povuku svoju vojsku 15 kilometara od granice s Hrvatskom, što je bio hrvatski preduvjet da područje pod upravom UNTAES-a i nakon okončanja njegove misije ostane demilitarizirano.²⁰⁰

Više uspjeha bilo je u osiguranju “mekih granica” za srpsko stanovništvo u Podunavlju. U rujnu 1997. hrvatski i jugoslavenski ministri vanjskih poslova, Mate Granić i Milan Milutinović, u Beogradu su potpisali šest međudržavnih sporazuma, među ostalim i onaj o pograničnom prometu. U skladu s njim stanovnici pograničnih područja u Hrvatskoj mogli su putovati u Jugoslaviju

¹⁹⁷ S. Vukičević, “Veća očekivanja od Jugoslavije”, *Vukovarske novine*, br. 88 (1. februar 1997), 1.; “Masovnog egzodusa neće biti”, *Vukovarske novine*, br. 91 (4. april 1997), 1.; “Dvojno državljanstvo i meke granice ohrabruju”, *Vukovarske novine*, br. 91 (4. april 1997), 2.; (Pres centar), “Uskoro - Zajedničko veće opština”, *Vukovarske novine*, br. 93 (17. maj 1997), 1.; “Vreme je za preuzimanje obaveza”, *Vukovarske novine*, br. 94 (7. juni 1997), 1.; BB, “Školska i informativna autonomija zadatak broj jedan”, *Vukovarske novine*, br. 94 (7. juni 1997), 1.

¹⁹⁸ BR, “Administrator Klajn na sednici Izvršnog veća”, *Vukovarske novine*, br. 93 (17. maj 1997), 1.

¹⁹⁹ “Šta je sa dvojnim državljanstvom”, *Vukovarske novine*, br. 96 (26. juli 1997), 1.

²⁰⁰ <http://www.aimpress.ch/dyn/pubs/archive/data/199801/80110-017-pubs-beo.htm>, pristup ostvaren 13. siječnja 2011.

s posebnom propusnicom, odnosno bez vize.²⁰¹ U prosincu 1997. hrvatski ministar unutarnjih poslova Ivan Penić zamolio je građane Podunavlja srpske nacionalnosti za strpljenje oko izdavanja malograničnih propusnica, dodajući da će ih nadležni uredi u svakom slučaju izdati građanima.²⁰²

Na kraju, srpski predstavnici u Podunavlju tražili su da i nakon završetka mandata UNTAES-a međunarodna zajednica u određenom obliku zadrži svoju prisutnost na tom području. Vojislav Stanimirović je 18. veljače 1997. u Vukovaru razgovarao s Elisabeth Rehn, izvjestiteljicom UN-a za poštivanje ljudskih prava. Tom prilikom Stanimirović je izjavio da nakon odlaska UNTAES-a međunarodna zajednica ne bi trebala imati samo promatrače na tom području, nego bi njezini predstavnici trebali spriječiti incidentne situacije i eventualnu hrvatsku represiju prema Srbima. U tom smislu, ocijenio je Stanimirović, najbolje bi bilo da na tom području i dalje budu prisutne međunarodne policijske snage, dok bi i NATO savez, čije su snage tada bile raspoređene u Bosni i Hercegovini, trebao nadgledati održavanje mira.²⁰³

Sredinom 1997. srpska delegacija na čelu s Milošem Vojnovićem posjetila je Vijeće Europe, te je njegovim predstavnicima istaknuto da mandat UNTAES-a mora trajati u svom maksimalnom roku, odnosno do 15. siječnja 1998., a zatim bi na tom području trebalo uspostaviti promatračku misiju UN-a ili OE-SS-a. Takva misija bila bi vremenski neograničena, odnosno trajala bi sve dok za to postoji objektivna potreba.²⁰⁴ I sredinom rujna 1997. Zajedničko vijeće općina i SDSS uputili su pismo glavnom tajniku UN-a Kofiju Annanu, prijelaznom upravitelju Williamu Walkeru, kao i drugim istaknutim predstavnicima međunarodne zajednice. U pismu su ukazali da Erdutski sporazum, hrvatsko "Pismo namjere", kao i relevantne rezolucije Vijeće sigurnosti UN-a nisu do kraja ispunjeni, zaključujući da to može biti prijetnja međunarodnom miru i sigurnosti. Zato je nužno da nakon okončanja mandata UNTAES-a u "regionu" bude ostvarena prisutnost UN-a, odnosno međunarodne zajednice.²⁰⁵

Krajem rujna 1997. i u *Vukovarskim novinama* objavljen je komentar u kojem je navedeno da i Hrvati nevoljko moraju priznati da će nakon okončanja mandata UNTAES-a hrvatski suverenitet u istočnoj Slavoniji i Baranji i dalje biti "znatno okrnjen" daljnjom prisutnošću UN-a, odnosno nekim drugim

²⁰¹ MO/VN, "Potpisano 6 međudržavnih sporazuma", *Vukovarske novine*, br. 99 (26. septembar 1997), 2.

²⁰² Ljiljana Pandža, "Prijelazna policija pod nadzorom MUP-a", *Vjesnik* (Zagreb), 16. prosinca 1997, 1-2.

²⁰³ MT/BB, "Elizabet Ren izrazila svoju podršku dr Stanimiroviću", *Vukovarske novine*, br. 89 (26. februar 1997), 3.

²⁰⁴ BR, "Korisna poseta Veću Evrope", *Vukovarske novine*, br. 95 (5. juli 1997), 4.

²⁰⁵ "Neophodno dalje prisustvo međunarodnih snaga u regionu", *Vukovarske novine*, br. 99 (26. septembar 1997), 1.

oblikom međunarodnog nadzora. Također je navedeno da će ovo ubrzo potvrditi i nadležna tijela UN-a. Zaključeno je da odgovornost za to leži isključivo na hrvatskoj strani koja Srbima obećava “med i mleko” ali u stvarnosti ne poštuje ništa od onoga na što se obavezala. Zato Hrvatska teško može očekivati da će do kraja “ovog milenijuma” riješiti pitanje Podunavlja na način na koji to priželjkuje. U tom smislu posebno su istaknute brojne kritike koje je na račun hrvatskih vlasti iznio američki veleposlanik Galbraith. Zapravo je Galbraith bio na čelu međunarodne komisije koja je osnovana u skladu s 11. točkom Erdutskog sporazuma, u kojoj je predviđeno da zainteresirane zemlje i organizacije mogu osnovati komisiju koja će vršiti nadzor nad provođenjem sporazuma, posebno onih njegovih dijelova koji se odnose na ljudska i građanska prava, o čemu može dati svoje preporuke. U komentaru je navedeno da je ta komisija već otkrila brojne propuste hrvatskih vlasti, a Galbraith je najavio da će to tijelo u završnom razdoblju mandata UNTAES-a imati značajniju ulogu. Slično kao i Galbraith, tako i upravitelj Walker ima primjedbe na račun hrvatske strane, što je razlog više da se i nakon okončanja trenutne prijelazne uprave može očekivati daljnja prisutnost međunarodne zajednice. U komentaru je zaključeno da je Hrvatska trebala znati da mora ispuniti obećanja koja je dala Srbima, koji, kao hrvatski državljani, žele “budućnost u svojoj državi”, ali su od toga dobili samo “prazna obećanja”.²⁰⁶

Komisija osnovana u skladu s 11. točkom Erdutskog sporazuma još je 15. srpnja 1997. na aerodromu Klisa kraj Osijeka održala sastanak, kojem je prisustvovao i švedski diplomat Henrik Amneus, voditelj misije OESS-a. Tom prilikom on je članove komisije upoznao da će misija kojoj je on na čelu biti proširena, a njezini pripadnici djelovat će u svim dijelovima Hrvatske. Oni će u predstojećih 18 mjeseci, osim promatračkih poslova, imati i djelatnu ulogu “učestvovanja u radu organa vlasti Hrvatske”, koje će pismenim putem upozoravati na eventualna kršenja ljudskih i drugih prava.²⁰⁷ I hrvatski ministar vanjskih poslova Mate Granić je u rujnu 1997. izjavio da je Hrvatska prihvatila da nakon 15. siječnja 1998. u Podunavlju bude prisutna misija OESS-a, kao dodatno jamstvo pune zaštite ljudskih, manjinskih i etničkih prava na tom području.²⁰⁸ Tim Guldiman, novi voditelj misije OESS-a je 18. studenog 1997. u Vukovaru održao konferenciju na tisak. Tom prilikom on je izjavio da ta misija nakon isteka mandata UNTAES-a neće preuzeti njegovu ulogu ali će nadgledati hoće li hrvatske vlasti nastaviti poštivati Erdutski sporazum, kao

²⁰⁶ J. Mladenović, “Hrvati miniraju svaki dogovor”, *Vukovarske novine*, br. 99 (26. septembar 1997), 1.

²⁰⁷ BR/MO, “Reafirmacija Osnovnog sporazuma”, *Vukovarske novine*, br. 96 (26. juli 1997), 5.

²⁰⁸ MO/VN, “Potpisano 6 međudržavnih sporazuma”, *Vukovarske novine*, br. 99 (26. septembar 1997), 2.

i druge preuzete obaveze. Zato će misija OESS-a u Hrvatskoj trećinu svojih ljudi razmjestiti u Podunavlju, dok je ta misija u Hrvatskoj trebala djelovati do kraja 1998. godine.²⁰⁹

Završna razmatranja

Nerijetko se može čuti da je misija UNTAES-a jedna od najuspješnijih misija UN-a uopće. No, rekao bih da bi to teško bilo moguće da u okolnostima koje su vodile do njezine uspostave i provedbe nije postojala spremnost i Beograda i Zagreba, odnosno Miloševića i Tuđmana, da ona zaista i bude uspješno okončana. Slobodan Milošević je sa svoje strane odustao od daljnje potpore održanju Srpske oblasti Istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem, no nije želio da se srpsko stanovništvo s tog područja iseli u Jugoslaviju. Tuđman je u takvim okolnostima mogao biti siguran da će UNTAES, za razliku od prethodnih mandata UN-a u Hrvatskoj, biti uspješan i da će Podunavlje biti vraćeno u sastav Hrvatske, pri čemu ona neće trebati upotrijebiti oružanu silu.

Srpski predstavnici Oblasti, koja je više puta mijenjala svoj naziv (Srpska oblast Slavonija, Baranja i zapadni Srijem, Srijemsko-baranjska oblast, Srpska oblast Istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem), u nekim su se slučajevima pozivali na kontinuitet Oblasti s RSK, iako to zapravo nije bilo često. Čini se da je ipak prevladavalo realno viđenje da RSK pripada prošlosti. Nakon održavanja lokalnih izbora u travnju 1997. Srpska oblast Istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem zapravo prestaje postojati jer njezine oblasne institucije, kao i dotadašnje općine prestaju djelovati. Nakon toga Srbi područje bivše Oblasti često nazivaju "Region", odnosno "Region pod upravom UNTAES-a".

U političkom smislu "gašenje" Srpske oblasti, odnosno uključivanje Srba s tog područja u politički život Hrvatske odvija se osnivanjem SDSS-a kao nove političke stranke koja okuplja predstavnike svih stranaka koje su postojale za vrijeme RSK. Svakako je zanimljivo kako se Milorad Pupovac, srpski političar iz Zagreba, koji je u tom razdoblju bio blizak hrvatskim vlastima, priključio SDSS-u. Nažalost raspoložem s malo podataka kako je i zašto do toga došlo. No, može se pretpostaviti da je i hrvatskim vlastima odgovaralo da u stranci koju su sačinjavali bivši dužnosnici i političari RSK imaju osobu na koju su se u tom razdoblju očito mogle osloniti.

Pojedini srpski političari, odnosno predstavnici iz Podunavlja su u spomenutim promjenama nestali s političke, odnosno javne scene, primjerice Milan Milanović koji je potpisao Erdutski sporazum, kao i Goran Hadžić, iako je ovaj drugi tijekom 1996. uspio doći na dužnost predsjednika Srpske oblasti

²⁰⁹ Dragana Korpoš, "OEBS garancija stabilnosti...?", *Vukovarske novine*, br. 102 (5. decembra 1997), 4.

Istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem. Za druge je proces mirne reintegracije zapravo bio mogućnost da započnu novu političku karijeru, ovaj put u Hrvatskoj. To se u svakom slučaju može reći za Vojislava Stanimirovića koji je od člana Srpske demokratske stranke srpskih zemalja, poslanika u Skupštini RSK i ministra u posljednjoj Vladi RSK postao predsjednik Oblasnog izvršnog vijeća, a kasnije i predsjednik SDSS-a i zastupnik u Županijskom domu Hrvatskog sabora. Sličnu "transformaciju" možemo pratiti i kod nekih drugih srpskih političara. Tako primjerice Vaskrsije Vuksanović, poslanik Srpske radikalne stranke u Skupštini RSK i ministar u posljednjoj Vladi RSK nakon lokalnih izbora u travnju 1997. kao predstavnik SDSS-a postaje zamjenik gradonačelnika Vukovara, dok Mirko Jagetić, poslanik Srpske partije socijalista u Skupštini RSK nakon istih izbora kao predstavnik SDSS-a postaje podžupan Vukovarsko-srijemske županije. Njihov ulazak u politički život Hrvatske bio je moguć zato što su hrvatske vlasti tijekom 1996. usvojile Zakon o općem oprost, čime im je oproštena njihova prethodna pobunjenička djelatnost protiv Hrvatske. No, o primjeni spomenutog zakona, kao i o nekim drugim važnim pitanjima koja su se pojavila tijekom mirne reintegracije Podunavlja, primjerice djelovanje Prijelaznih policijskih snaga i problem srpskih izbjeglica koje su se nalazile u Oblasti, pisat ću u drugom dijelu ovog rada.

Summary

THE SERB DISTRICT OF EASTERN SLAVONIA, BARANJA AND WESTERN SYRMIA - FROM THE CROATIAN OPERATION "STORM" TO THE COMPLETION OF THE PEACEFUL REINTEGRATION OF THE CROATIAN DANUBE REGION (PART ONE)

The Serb District of Eastern Slavonia, Baranja and Western Syrmia (for a period of time it was also called Syrmia-Baranja District) was part of the self-proclaimed Republic of Serbian Krajina (RSK) that was established in late 1991, after the aggression of the Yugoslav People's Army and rebel Croatian ethnic Serbs on Republic of Croatia. In 1995 Croatia retook all western parts of RSK by military force and re-established its authority over these areas. In November 1995 Croatian government and local Serbs signed the Erdut Agreement. Its basic tenet was the establishment of the transitional United Nations administration in the District and its gradual and peaceful reintegration into the Republic of Croatia. These goals were successfully achieved by early 1998. The article tries to present the process of peaceful reintegration from the perspective of the local Serbs. The paper is mainly based on *Vukovarske novine* newspaper, published by Serb Information centre in Vukovar. Its articles contain valuable information on the organization and activities of Serb District's institutions such as District's assembly and executive council as well as political organization and goals of the District's Serbs. The first important task of the United Nations transitional administration was the demilitarization of the District. Heavy weapons and equipment of the 11th Corps of Serb Army of Krajina were withdrawn to Yugoslavia. Local elections in the District were held in April 1997. Before the elections all political parties that existed during RSK agreed to join the new party - Independent Democratic Serb Party. After the elections institutions of the Serb District ceased to exist and were replaced by new municipal and city councils. Serb representatives were also elected to assemblies of Croatian Osijek-Baranja and Vukovar-Srijem counties. Croatian authorities also agreed to appoint Serb representatives from eastern Slavonia and Baranja to Croatian state ministries. During the process of peaceful reintegration Serbs unsuccessfully attempted to retain territorial autonomy of the District or to reorganize district into a new Croatia county. Instead they formed Joint council of municipalities, whose creation was included in the Erdut Agreement. Joint council of municipalities did not have executive powers but it served as a body that represented Serbs from eastern Slavonia, Baranja and western Syrmia toward Croatian authorities.

Key words: Serb District of Eastern Slavonia, Baranja and Western Syrmia, Syrmia-Baranja District, Joint Council of Municipalities, Independent Democratic Serb Party, Erdut Agreement, UNTAES, Croatian Danube Region